

Les Eres de Gardilans

6 VII 1968

Aurore Bartrana

memòries (III^{ra} període) Prz. llibretes

LLIBRETA N^o I

B. B.
R: 867 •

Excursió feta amb en Desseuvas des
de Berga el dia 30 de juliol del 68

Berga - Serchs - Figols - Hotel Pedra Forca
Saldes - Gúsol - Coll de Yusa del Cadí -
Teixent - La Coma - S. Llorens del mo-
rump - Llinès - Berga.

Aquesta primera llibreta de la III part de les memòries conta'els temes següents

Arribada a Ginebra en 1938: Gyron Brancy +

Amistat amb els Collet: Milieu, Bosset +

La família Choffat - Mallet

Bruner: d'Ingenelle

Vida de família a villa Gilly +

Milla-Raurell i la seva institució, Michaelle Ducrest

Els meus companys Pierre Portes, Pierre Subilia, Valéria Lintch - Sugranyes
i daltabaix Milla - Raurell

Entrada a la Universitat

Final de la guerra d'Espanya - Tornada dels pares (de Choffat a ^{Berna})

Els camps de concentració

Diligències inútils per a fer entrar Dalmau a Suïssa
Ofertament d'estatge de Philippa Choffat

Nidau (el text a la segona llibreta però cronològicament en aquest lloc
coincidint amb la meua estada a Michaelle Ducrest)

Temporada a casa madame Lampenbach - Guerra mundial

Els moments més difícils: la meua instal·lació a Winkelried
Jelleman
Els caps de mala onera

Charles Ula

Cafè des armures. Sacha Potóif

Peter Cameron

Galla Tomacheuska

Josep Pi Joan ~~desitjava~~ ^{desitjava} ~~valia~~ ^{protegir} - nos, ajudar - nos però referent a mi

118

Ateneu!

no ens posavem d'acord ^{sobre} ~~en~~ ~~quant~~ ~~a~~ la manera de protecció que em calia. Josep Pi Joan em proposava anar als Estats Units d'Amèrica on, on, assegurava ell, jo podria ensenyar la llengua castellana en una universitat i guanyar molts diners. Però jo l'escollava com qui sent ploure, primer perquè no creia que als Estats Units ~~estessis~~ hi hagués tanta falta ~~de~~ manca de professors de castella, en segon lloc perquè jo no desitjava moure'm d'Europa. Amèrica, del sud o del nord, no hi aniria si podia evitar-ho i en tercer lloc perquè no em fiava d'en Josep Pi Joan, el qual considerava un bona - compañer, digne de tots els meus respectes en el terreny professional però no en el personal.

Un dia em va preguntar si coneixia els seus poemes. Li vaig dir francament que no. Ell deixa anar una exclamació de sorpresa, d'indignació. Em va dir ^{que no tenia cultura literària} que ~~era~~ ^{era} una ignoranta ~~de~~ ^{poemes seus durant una hora.} En principi en Josep Pi Joan i jo no el llegíem. I tot el seu bon desig d'ajudar - me en va esberlar contra la meua manera de fer en el ~~seu~~ ^{seu} encert i en la seva visió del món tan diferent de la meua.

Coses a demanar pava la 3ª lli-
brata

1. Noms dels més cèlebres camps de inventa-
ció alemanys.
2. Quin es Davos Dorf i peron Davos-Platz?
on era el Tony?
3. S'aplica l'insulina amb l'electricitat?
4. Com s'escriu Hartig? Xac?
5. Com s'escriu Gerhard?
6. ¿Com se deu el peu no era mussis?

Catalonha

Era el mes de ^{juny} ~~maig~~ del 1938. Havia abandonat ~~Barcelona~~ ^{Barcelona} ~~arreligada~~ ^{afamada}, ~~not Barcelona~~ ^{ombardada, bruta, fraga}. Tornava a esser a Ginebra. Ginebra

~~era per a mi com ^{el} ~~la~~ lloc de naixença. No ~~de~~ on els ulls del non not es baden ~~per~~ a la vida animal a la vida corporal i fisiològica, sino el lloc on l'esguard es projecta per primer cop a la llibertat, a la vida de l'esperit europeitzat. Ginebra, en desembarcar-ho jo per primera volta en 1923 havia estat una revelació, no precisament pels seus monuments, pases, jardins, molts del terran i del Rodan ^{llocs amaratats d'encisos naturals} ~~o~~ ^o ~~no~~ ^{per} grau de civilització que ^{s'hi respirava} ~~mi~~ ^{mi} havia rebut, meravellat i conquistat per sempre més. Ara en aquell lloc minis ^{juny} ~~maig~~ jo retornava la mete Ginebra neta, alegre, poblada de gent ^{alimentada ben} ~~ben~~ ^{vestida}, ~~de~~ gent, com amaratada d'un afany i d'una joia de veure que ~~per~~ ^{per} contrariats tremendament.~~

amb la refugiada que jo era malgrat el meu
passaport suís. No puc dir, mentiria si ho fes,
que em sentia alegre, ⁿⁱ satisfeita, ⁿⁱ segura ⁿⁱ tranquil·
litzada o esperançada. Dos anys de guerra civil
viscuts a Barcelona seguint, pas a pas, les lletres
fraternicides, l'enderrocament moral, social, polític i material
de la nostra amada ciutat cap. de Catalunya no
haviem llevat les facultats de goig i d'optimisme.
Encara que aquell lluminós matí de febrer tot just
desembarcada a Ginebra jo ja podia esperar el cel ben
~~d'oir el tènètic murmur de les sirenes ni l'empresari~~
~~de por, de veure passar avions, cascadors de bombes~~
~~bronzir des avions ni~~
~~ni temer d'oir les explosions ni veure ende-~~
~~novar-se~~ ^{ni sentir} el humil dringar de les, ambellànies
que anunciaven els sofriments i la mort de les víctimes ^{innocents}
sentir el goig de caminar per la ciutat amada de
jo no podia.
La meua joventud ho i dient que tenia em
cos intacte que dos anys d'horrible guerra civil
haviem preservat de la destrucció i que així

Tanmateix era un positiu motiu de satisfec-
ció i d'esperança. No hi havia un pes massa
gros damunt meu, unes visions i unes veus
massa frèpides en el meu ésser per a po-
der sentir ni por ni esperança.

Havia desembarcat d'un vapó de tercera
classe amb un bitllet d'emigrant ~~per~~ pagat
per la Confederació ^{Helvètica} ~~Svèica~~. N'hi havia amb bitllet
d'emigrant no és n'hi havia amb bitllet de prime-
ra classe expedit per l'Agència Cook ^{o una altra de semblant} ~~Vin~~ primer
lloc, les autoritats frontereres de Portbou no em
volien deixar passar, per bé que les autoritats revo-
lucionàries de Barcelona, després d'una ^{d'haver-me fitonar} ~~una~~
i vint ^{vegades} ~~vegades~~ interminables d'un despota a un altre
despota, d'un funcionari a un altre funcio-
nari: havia signat i sagellat degudament el
meu passaport suís. Segueixent hi jo havia

març al començament de la guerra amb els
nuls: nuls suïssos, arxers francesos i d'altres estran-
gers que fugien del perill no els hauria estat
sospitosa. Però ^{després} després de dos anys de guerra i
de la quantitat de gent que havien passat la fron-
tera amb papers falsificats, els meus ^{que} perfectu-
ment legals, havent estat / rebuts, sellats,
examinats i reexaminats pels ^{funcionaris} (examplos i els seus
suïssos, encara els semblaven sospitosos. Havia passat
més d'una hora discutint, argumentant, accu-
mulant testimonis de la meua passivitat
política ^{durant la guerra} sense arribar a convèncer. Ho fi-
m'havien deixat passar. Se ^{un avoriment que els}
volentment ^{se} m'havia acudit ^{brusca} ~~el meu~~
va començar. Havia brusca el meu no-
redes darrunt la taula del comissari:

- Veus ací tota la meua fortuna. No en tinc ni
per a pagar i dormint en una hostia a Gort-Bon
esperant de telefons des de Barcelona. Efecti-
vament. Estava rigorosament prohibida l'entrada

deniers d'Espagne. M'li matèix a l'aduana
de Port-Bon ~~en~~ una burota m. heix fet
des calç, des pentinar per veure si no ~~deia~~ ^{amagava}
liris o altres objèctes de valua a la vola de la
selata o als dins les tires. Me moneder
entre un grapat de ^{xavalla} calderilla hi havia
^{per desreit}
una moneda de plata de dos rals, me e' havia
presa. De diners suïssos hi havia exactament dues
monedes de deu cèntims que la burota se
menys prear. I a la Plaça Crmarin. en així a
l'exterior, (on m' l'aduana ^{encara} ni la policia ~~francesa~~
suïssa no m' havia posat cap de dificultat, ja
no per a entrar, no solia per hr.) amb
l'estòmac als telons per què hi feia més de
vint pèctes que no menjava i no tenia
disposava més que de vint cèntims suïssos
el que volia dir que no podia solament
no podia pagar-me ni una tassa de cafè amb

llet al buffet de la pare síno' que hauria
de caminar fins la parada del tranvié que
em condueiria al Grand Cany ^{per les meves/poques} parada ^{per}
^{foras, es} trobarc fora lluny enara de l'estació. Un
tranvié m'hi hauria emmenat en pocs
minuts cas d'haver tingut els centims que
el bitllet costava. Em sentia tan defallida
que vaig deixar la moteta a la consigna per pué
no em veia en cas de trobar-la. Vaig cami-
nar fins la parada del tranvié que m'hava
d'emmenar al Grand Cany. ~~Ja estava a pujar~~
~~hi en cara~~. Però vint centims no eren prou
per arribar fins al final on ~~fiava~~. el tranvié
m'hauria deixat ^{enara} a més de vint minuts de
cas la meua mare. Vaig haver de baixar
at a mig camí i pujar ^{a peu} Grand Cany arribant
fins a Villa Gilly. més d'un cop vaig estar
me defallida, em sentia temptada de no

no a guerevol transigent per em deixes els
pres certins per necessitava per a seguir mun-
tany amant en Transvia. No vaig poder. Un
país que no coneix ni les revolucions ni les
gueres (a tan estrany, és tan inuïtat per
una persona travessa la ciutat amb el mo-
neder completament buit!

Finalment vaig aturar Villa Selly al cap d'omunt
a tot del putell on la majestuosa residència
del Chiffet es trobava. Va obrir la meua obra i
se'm va quedar mirant amb estranyesa.

- Sen l'obra, vaig dir

- Ah sen l'obra? Interes i verdader. No es ^{havia}
conegut, conegut

- No te' es d'estrany, vaig dir, he perdut pra-
tiza quilos.

- El vostre manit ja no es aquí; em va
anunciar fredament amb aparent indiferència

- tu és dmes?

Monsieur Choffat en marxant de Barcelona
m'hoi dit que ens reuniríem a Brussel·les
l'ora de seta morat, van recordava jo en aquell moment

- No us ho puc dir. Les vostres permanents
polítiques us ho explicaran.

El cap em rodava, vaig haver de seure
separament hui perdut
el color de les galtes. Se meva sobre
em va demanar

- Voleu prendre alguna cosa? Menar
que aviat dinarem.

- No cal, vaig dir, esperant el dinar.

Li vaig explicar que feia ^{unes hores} ~~uns 24 hores~~
que vivíem, el seu nostre accés ^{arruïnant} de prendre
una expressió increïble. Li vaig dir que
volguere en Tenere amb un títol d'ensai-
gant petit per la Conferència ^{delvèlica}

que els bitllets d'emigrant no s'avenien
després ràpid, que a cada canvi de tren
havia de passar un control a la guixeta
de l'estació segurament per a evitar que
els emigrants es dediquin a fer ~~trips~~ de
turistes, que amb una estació un mariner
francès m'havia iniciat a un cafe amb
el ~~propòsit de~~ ^{propòsit de} ~~que~~ ^{que} ~~se~~ ^{se} ~~presentava~~ ^{presentava} ~~una~~ ^{una} ~~estació~~ ^{estació} ~~de~~ ^{de} ~~trips~~ ^{trips}
del tipus això era l'únic document que
havia entrat on al mar en un mes de
singulats hores des de l'estació de Barcelona
havia estat Comandant, i havia pogut
anar a prendre el tren a una estació ~~de~~
de les rodalies, m'havia aixecat en plena
nit i havia fet el trenta ^{pes comers plens de sardes} ~~pes~~ ^{pes} ~~comers~~ ^{comers} ~~plens~~ ^{plens} ~~de~~ ^{de} ~~sardes~~ ^{sardes}
i d'escombries. Aquest i tot havia donat començament
amb la metete. ^{unes trenta hores abans d'arribar al} ~~unes~~ ^{unes} ~~tanta~~ ^{tanta} ~~hora~~ ^{hora} ~~abans~~ ^{abans} ~~d'arribar~~ ^{d'arribar} ~~al~~ ^{al} ~~gran~~ ^{gran} ~~baig~~ ^{baig}
dues

- Ya propisat on es la vostra metete?
- Si he deixat a l'estació, No em veu
(li explicava jo amb l'esperança d'
en cas de Trof marítim, entendria la meua metete.

El rostre de la meua mare presentava una
d'absolut menyspreu envers els éssers febles
expressió d'irradialitat descoratjada, que no
soben lluitar amb les dificultats de la vida

- Estava tan cansada en aquell moment,
li explicava jo amb l'esperança de despertar
la meua simplicitat, que he pogut deixar
la meua a l'altre.

El rostre de la meua mare presentava
una expressió de censura i desaprobatòria
cada cop més marcats.

~~Quan van anar arribant les meues cun-
yades.~~

- Par que' no arisaven? ^{Per més joly} ^{conservadora} ^{deu}
perioritar. ^{la meua idea} de les dificultats que hi havia
a sortir del país i de l'absoluta impossibilitat de fixar-se i tota.

Les quatre dones m'esguardaven amb una
expressió indefinible barrejada de menyspreu i com-
passió. S'entendia fàcilment que no es feien ni el
més petit càrrec del que era una petita ciutat
doblada de revolució. M'esguardaven com si

tot el que trauríem ^{i: patir} per a Barcelona ^{exclusiva-}
^{ment} culpa dels barcelonins. Més semples de pau
endormien la consciència d'aquelles quatre
dones ^{ales} ~~preocupades~~ per la paternal cura de
la Confederació Helvètica, de la sàvia i equanim
constitució democràtica, pels seny dels seus
subdits i governants. Només d'observar l'ex-
pressió de superioritat i de satisfacció asse-
gada d'aquelles quatre ^{de} ~~rostres de~~ ^{dones prudentes, castes i decotes} ~~rostres,~~ ^{horri}
^{sense gaires preocupacions cosmòniques}
que jo observava d'esquellentes tot dinant, tota
esperança d'una comprensió, d'una simplicitat
s'anava errant. Dues o tres vegades, per un
natural desig d'obrevivar-me, vaig voler explicar per
a elles el horror d'un bombardeig la terrorífica
visió d'un fusellament, la pena i l'angoixa
de la desaparició d'un amic... Elles, les quatre amb
un perfecte al·lud, premin una expressió sta-
tica - Perdona que parli sempre d'expressió

i poc de paraules, elles ^{les paraules} les mesuraven i les es-
talriaven prudentment. L'expressió no sabien
disimular-la. I jo ~~de~~ havia comprès, per llurs
actes cautes i evasius per llurs mirades evasives,
que dels sofriments de la ^{nostra} guerra no en volien
saber res. Tot el que havia passat, ^{malauradament} passava ^{en} encreu
ho mereixiem. Era com un càstig de Déu, just
com tots els divins càstigs. Una de les meves com-
pades va deixar anar una frase prou signi-
ficativa: "Naturalment els catalans sou tots uns
anarquistes" Potser Monsieur Choffat, que com la ma-
joria dels estrangers que venen a cercar i troben
treball a Catalunya, s'hi guanyen admirablement be-
l'vida, hi són tractats amb consideració, respecte,
amistat, no parlen mai el català i ens critiquen
expressament davant del món sencer, havia allé-
gort la seva mare i germanes del gran drama
de Catalunya atribuïnt-ne tota la culpa als

catalans, el que demostraria la seva ingratitud i la seva profunda injustícia. Però,

¿d'on treuen la seva tope i curyo des ~~de~~ llegien "le courrier de Genève" publicant catòlics que des del començament se, la nostra guerra s'havia josat ~~curyo~~ ~~ment~~ ~~de~~ ~~l'any~~ ~~que~~ ~~me~~ ~~estab~~ ~~l~~ ~~judici~~ ~~del~~ ~~canó~~ ~~de~~ ~~ls~~ ~~nacionals~~.

~~fets i obediència ja que els catalans sempre hem pecat per conservadors?~~

Y igual que quan veig anar a veure a Villa Gilly casada de nou, m'hi trobava estrangera sense esperances de deixar de ser-ne, ara m'hi tornava a trobar amb l'agravament d'esser-hi sola i d'haver passat per una ~~revolució~~ guerra-civil, amb ~~deu~~ ~~setze~~ ~~vingt~~ ~~mes~~ ~~al~~ ~~darrunt~~.

Havent dinat la germana gran la que tenia un rebre ~~per~~ ~~afavorit~~ per un espai mortat de nege, em va lliurar una carta del ^{meu} ^{marit} ~~seu~~ ~~germà~~ ~~de~~ ~~la~~ ~~que~~ ~~havia~~ ~~escrita~~ ~~obans~~ ~~de~~ ~~marxar~~ ~~hi~~ ~~;~~ ~~segons~~ ~~la~~ ~~meua~~ ~~cunyada~~ ^{m'hi} ^{hi} em donava instruccions precises ~~ed~~ ~~olia~~ ~~que~~ ~~jo~~ ~~les~~ ~~sequés~~ ~~punt~~ ~~per~~ ~~punt~~.

- Puc saber on és el meu marit? Vajaig demanar
la meua cunyada menis un aire de misteri.

- De moment és a Itàlia Però no hi romandrà

- No ha deixat cap adreça?

meis aie de caute misteri de part de la
meua cunyada

- No. A Itàlia no. Però m'ha deixat una on
espera poder rebre noves. Si li volem escriure
doneu-me la vostra lletra jo li ^{hi} fare' arribar.

Vajaig pujar a la mansarda, on, i suel com ^{bretze} ~~el~~
anyo abans m'hi esperava aquella habitació amb
el llit de matrimoni, ara per a mi sola. Em
vajaig asseure a l'esglai de fusta a xampes de la finestra
a llegir. Monsieur Choffat no era un mestres
una notabilitat epistolària però amb més o menys
falta de participi i d'infinitiu, d'alguna absència
de fo de t ^{geminades} ~~els dobles~~ de des ^{fo tes dobles} ~~perfectament~~
compendre. Em deia per més o menys:

"Roman a billa Gilly mentre jo seguia fins esperant que pogués tornar a reunir-nos. La meua mare es compromet a mantenir-te encara que no esperis que et dongui diners. Fes per manera de complaure la mare i ésser agradable a les meves germanes És l'únic sistema ^{de que t'} d'esser allotjada d'alimentada durant la meua absència que pot ser llarga. Si m. has de dir alguna cosa escriu-ho i lliure-ho a la mare per mane m. Ells s'encarregarà de fer-ho ^m a mans em veieu no hi havia ni una frase afectuosa ni d'encoratjament. Monsieur Chiffol en la seva missiva es mostrava perfectament digne i en harmonia amb l'esperit de la ^{seua} família. Ni hi havia per a pensar-se a plorar. Però no ho vaig fer. Vaig somniar tot pensant recordant ~~que~~ l'atracció ^{inesistible} dels meus carnes atractiu que havia pesat el qual tan patèticament havia ~~perfectament~~ ~~estant~~ encara ~~se~~ ~~influïa~~ en

^{els més que els càlculs econòmics i l'esperit de fer una moralista i una crítica de la família i per}
~~la pà de de cirris~~
~~sobre Monsieur Choffat, i en la meua~~
~~consequent unir la seva vida a la meua~~
Vaig disposar-me a seguir els prudentíssims

consells de Monsieur Choffat: Fer bondat, i deixar-me mantenir per la meua sogra. ^{de moment em sentia massa atorida per a fer més} La meua de bondat que havia de fer em semblava basada sobre una passivitat absoluta, un silenci prudent i una ajuda domèstica. Hi posava tota la meua voluntat. Si no reeixia no era per manca de voler-ho sinó de no esperar-ho.

El juny, exactament com aquell altre juny que em duia casada de nou a Ville Gilly, engalanava els prats i els boscos. Tot era verd, netejal per les plumes de maig, florit i florits. ~~El olor~~ El perfume penetrant del fenc entrava com llavors per la finestra de la mansarda: jo el respirava amb el mateix dolit ^{de tindre} i la mateixa fruïció ^{de tindre}, com llavors, jo llegia llibres de la biblioteca de Ville Gilly. ~~De novave~~ ~~mitjue~~ ~~volum~~ ~~darrera~~ ~~volum~~

~~com si el descobria; tot d'una Saintexupery
que m'entusiasma.~~

~~Les meves cunyades no em permetien que espes-
ses ni freqüés perquè no es ^{deem consideraven una esposa} ~~niaven de una~~ ~~competent~~, ~~després~~, ~~temien~~ que
els hi tranqués algun dels precions bebelot que
guarnien els prestatges; ^{les consoles} jo passava moltes es-
tones al jardí prenent bany de sol a les comey
sense atinar que aquest acte ^{podria ésser qualificat} ~~podria~~ ~~tanca~~ ~~al~~
^{de} ~~guar~~ ~~peccaminós~~, una de les meves cun-
yades ho va descobrir un dia i m'esguardà
amb una gran severitat.~~

~~M'estic fent fabricant unes mitges li vaig
explicar niest. Ella però, no va riure, va dir
que la costum d'anar sense mitges era una
costum deplorabile, plebea i deuni-mondaine
jo li vaig replicar, sempre somrient: comilia-
dura que no ^{em} posseïa mes que dos parells ~~de~~
mitges mentre fos calor, els podria estalviar. ~~El~~~~

de les meves cunyades
Era bonis / ve però je li convençava a creixer el nos
i a solcar-se-li l'entreuella.
Aho, em va explicar que una dona decent, una
senyora, no podria presentar-se enllà sense mitges.

Vaig decidir presentar-me als menys llocs possibles
amb mitges o sense mitges. La tragèdia que assolava

Romandria sola amb els llibres i amb el cant dels
ocells, la ventor dels arbres; el perfume de fene.

Pero allí mateix al Grand Laney hi havia una
família de Barcelona. S'en ginebrims però vivien a
Barcelona, exactament a Horta.

Espanya, la gran, la immensa tragèdia de

Catalunya, l'orrible espectacle de la guerra civil
banyada amb el poble ^{no tan cada a casa sinó al carrer} ~~malaurat~~ ^{o a l'americà} ~~veient-se~~ ^{la}
a l'onera guarda que jo havia seguit des de per dia

hora per hora amb el cor oprimil; l'ànima en
fosguida

la follia dels uns i dels altres

Era la més jove de les meves cunyades
però ja li començava a sortir el mostajo. També'
se li insinuava un solc a l'entrecella. Em
va explicar que una dona decent, comme il faut
va dir ella, no podia presentar-se enllue sense
capell ni
mitges. Vaig decidir presentar-me als menys llocs po-
ssibles amb mitges o sense mitges, amb capell o sense
capell. Elles pretenien que de capell també se n'havia de
dur per bonat que fos. Les teories socials de la meua família
No les havia adoptades però m'hi havia esbarjat
política, en altres temps m'haurien fet riure. Però en
aquell moment les ganes de riure m'havien abandonat.

La guerra civil espanyola i l'horror de l'espectacle
de l'^{retaguarda} ~~antaguarda~~ que jo havia seguit pas a pas, dia per
dia, hora per hora no des de casa ni de asc estanca
no en un poblet lluny de Barcelona amb l'orella a la ràdio
símio al carrer barrejada amb el poble, amb els butxins
i amb les víctimes per a conèixer millor la tragèdia.
Aquesta gran tragèdia partiria la meua vida en
dos. L'Aurora de la post-guerra no seria mai

més l'Europa d'abans de la guerra. L'episodi Cho-
flat: marit, sogra i cunyades se'm presentava
marcat d'importància si el comparava i ni tan
sols calia comparar-lo intel·lectualment perquè ja
no admetia comparació possible amb els tre-
menda: catàstrofica ^{estordiantment} ~~ensulsiada~~ de Catalunya
i les seves llibertats constitucionals, ^{amb que} la gran misèria
i dol ^{amb les} ~~qual~~ la guerra i l'anarquia ~~de~~ e' haviem
marcada. I més que tot, pel damunt de tot, l'
espectacle de l'home lliurat als seus instints
més baixos: rapinya, sensualitat, ciim... Espe-
ctacle brutalment exhibit ~~per~~ al meu ^{enforn} ~~vollant~~ amb
franquesa i desvergonyiment de primitius pels inti-
vidus que al marge de les lleis, ^{dits:} els incontrolats, eren
els amos de la nostra pobra Barcelona. Com volen
que després d'haver pogut llambregar el horror de tan-
tans de ciims coronats pels bombardeigs de la ciutat on
nuls i milers d'innoents ciutadans pertien

la vida, l'inexplicable conducta de Monsieur Chuffat respecte de mi: els sermons de la meua cunyada respecte de l'us o no us de mitges i capells, i perquè tenir cap importància?

Jo sabia, ja llavors, que ~~tot~~ la meua alegria de viure restava atida ^{per ser fins i tot destruïda} per l'espectacle ~~de~~ revelador d'una part de la humanitat exhibint ^{descaradament} les seves vergonyes morals i intel·lectuals: físiques pels carrers i pels interiors de la ciutat, de la nostra ciutat benamada.

La solitud del parc-jardí de Villa Gilly m'abellia més que no pas qualsevol contacte humà, al qual, segons la meua cunyada havia de presentar-me amb capell i mitges. Al parc-jardí, ultra els grans arbres protectors i amics, hi trobava els ocells que no es cansaven de repetir, de xisclar, de perseguir-se amb llessa d'ales i cormor de plumes. Jo aspirava l'aire perfumat de fene i la brisa fresca dels Alps. El meu cos, ja

que no el meu esperit s'alimentava i s'acostava a la taula i al parc-jardí de Madame veuve Chiffat. Els llibres també alimentaven i acostaven ^{però molt} el meu esperit encapçalat, aturat, apagat. Havia trobat Molière que em semblava un autor perfecte per a animar aquest pobre esperit amarat d'exames i honors de records d'obores. Entre Molière i Molière havia descobert Saintexupéry. M'hi vaig enrescar i vaig devorar l'una darrera l'altra totes les obres ~~que es~~ d'aquest autor que es trobaven a la biblioteca de Villa-Gilly.

El diumenge anava a missa de deu i un d'aquests diumenges, en sortir, em vaig topar al mig del carrer amb uns amics suïssos de Barcelona. Em vaig tenir una gran alegria. Eren artistes i gent de cor, simples i naturals. Formaven un gran contrast amb la meua família política. Ell era escultor, ella pintora. No feia gaire temps que havien tornat a Suïssa, just un mes abans

que jo. Vivien en una casa antiga al bellveig del vil·latge
del Grand Caney
2. Tenien casa pròpia a Horta però mai no ha-

rien deixat aquell humil allotjament. El matrimoni
Callet, ^{una filla} i aquest era el nom de família de l'es-

cultor, ^{i una filla} i un germà de la Inma,
Frances Milieu del famíliarment Frisco, la caya

al segon, ^{cordial} i la muller i dues criatures. Amb sim-
^{al segon} plicitat em van invitar a visitar-los. Ell ^{l'escultor} parlava

correctament el català i amava Barcelona i Horta
com si hi hagués nascut.

Vaiig començar de freqüentar-los d'arrugat de la
meua família política. Els Callet i els Milieu no
eren de la mateixa categoria social que ^{mesdames} les dames Choffat.

Eren artistes epítet que la meua sogra i els seus

germans aplicaven amb concentrat menyspreu a la
sent que no vivia de renda: no era banquer, diplomàtic

enginyer, esp d'una gran ^{industrial} empresa, ni obrer. ^{No eren} a sí de la
classe baixa de la qual to i servint se'n guan com un

home evita ^o cursament freqüentar perquè són ordina-

ris, grollers, no somniem sinó a: quedar la
classe ~~poterent~~ ^{poterent} ~~poderejant~~. L'artista ~~opera~~ ^{opera} era, ~~menys~~
que un obra d'el que adoba les canonesses, els pels electrics, conductes
els tramies i esumbra, els caners.
era un vago, un inutil, un amoral. Aquest con-
cepte que tenien de l'artista la meua era:
els de la seva classe i generacio jo l'havia après
escoltant sense participar a les converses de
la meua familia politica. Per aquest motiu
jo no els deia que freqüentava els col·lecs i els
mili'on. Deia que anava a passejar pel camp o
poble endins activitat que podia practicar ~~sense~~
~~escandalitzar-los~~
~~usar mi capell ni mitges sense escandalitzar-los~~
sense ^{usar mi} capell ni ^{mi} mitges, ~~sense~~ ^{mi} escandalitzar-los
(Aqui, potser, cas Friso II llibreta)

La família de la meua sogra venia de tant en tant, aeriara a villa Gilly. L'oncle Théo, la tia Valentina Gabrielle i Charles de Werra entre moltes altres coses ^{casolanes} ~~de~~ superficials i intranscendents, es parlava de la guerra d'Espanya. Se'n parlava lleugerament, amb un ^{com qui parla d'un odevill extremat de noia.} cania i mescurada. ~~El que resultava més~~ ~~extraordinari~~ és que si jo, malgrat men, volia ~~introduir~~ hi algun concepte ^{hi} ~~però sense~~, em feien callar ~~tot~~ seguit. Els ho sabien tot molt millor que no pas jo. Qualsevol versió que jo pogues donar de qualsevol fet era falsa, parcial i deformatada. Els llegien els seus diaris ^{sobretot} naturalment le courrier que era catòlic i apostòlic i ^{romà} ~~per tant~~ no es podia equivocar. El que le courrier afirmava ells s'ho empassaven com l'Evangelí. No deien "el estat ja hi és o al·lo "sino" a Espanya per això i al·lo "el fet que jo originis d'Espanya, que heges viscut

personalment ^{durant tot anys} de guerra i no ^{potencialment} socialment
~~mi a les barricades, la mesa família polí-~~

~~tica tampoc, sinó a Barcelona: el carer~~
~~no era cap garantia de autèntic testimoni~~
~~polític.~~ ^{de solvència per a la mesa família} ~~d'autenticitat~~ El meu testimoni

~~atje no valia res comparat amb els ^{diaris} dels redactors~~
~~suïssos i francesos que els Chuffat, els Mallet i els de Mena~~
~~forjaren els "Cosmòpolis".~~ Si als primers

~~temps de la meua estada a Ville Gilly després~~
~~de la meua marxa de Barcelona - empo-~~
~~brida, bruta, dolosa i tràgica, encara tracta~~
~~ava d'explicar ^{o comentar} alguna cosa de les que ha-~~

~~via viscut, ariat m. ho vaig deixar córrer.~~
~~Si tenia la gosada de voler fixar-hi ullarada,~~
~~tots els rostres es giraven cap a mi severs i~~
~~acusadors com si jo fos un dels principals~~
~~causants del desastre. I encara gosés opinar!~~

~~Així vaig haver d'escoltar tot el procés de la~~
~~guerra civil espanyola també pels i serenyels i~~
~~essabentat - me que els intel·lectuals catalans~~

2) Entre els puebs, naturalment, en comptava jo
eram els responsables de la catàstrofe de la
confederació, fratricida. El pue (els catalans
eram, potser per la versió de Mousieur Choffe
no es podia descriure, separatista, anar-
quists, revolucionaris de mena, enredadors
de la política central més equanim i
assenyada que la nostra, pessimis polític,
pessimis generals.

1) Aquí a Espanya ^{estava políticament consti-}
~~tuït en república.~~ ^{tu havent} ~~me dels esdeveniments política~~
i trágics del meu país d'origen segons la versió de la
gran error que els espanyols havien de pagar molt car
meva família sueïta. Gràcies a ells vaig assolir el co-
neixement de l'heroica i sublim revolta militar
que es va aixecar contra la rep ^{i anarquica} ~~rep~~ ^{república}
espanyola i l'estava aniquinant amb una sàtira
lògica militar i política. També, ampe gràcies a
la meva família política m'assabentava que
els responsables del ^{sida gent} ~~pèssim estat d'esperit~~ ^{del poble català} ~~del catalans~~

que no es va voler sotmetre als militars revoltats era per culpa
entre els quals, naturalment em comptava jo,
dels intel·lectuals catalans entre els quals, natural-
ment, em trobava jo. Tota la tragèdia catalana
era culpa nostra. Els no ho deien en segona
persona del plural siní en tercera, No calia doncs que
em defensés perquè ningú ^{no} m'acusava directament
l'únic que havia de fer era escoltar i callar.
Els m'instruirien d'una manera perfecta. A
força d'escoltar - los jo comprendria la sublim
i heroica tasca dels militars i de ~~del~~ l'ignominios
i inhàbil procediment dels polítics republi-
cans sobretot dels catalans.

Vaig aprendre la llecció en silenci com un bon
alumne. Pensava, Però apaigava la ^{natural} mestac-
bellia consubstancial ^{reavivada per la pedanteria domèstica} pensava en els salvatges que
es deixaven convertir ^{al cristianisme i a la nostra civilització} i ~~venien~~ a canvi d'uns grànets
de vidre. Jo m'havia de deixar instruir
i persuadir ^{dels esdeveniments del meu país tot just abandonat} a canvi de l'aliment i l'ei

xopless que la meua sogra em concedia
i cunyades

Jo hauria pogut acceptar que les meves cunyades em
"m'emmitgessin" i "m'encapellesin" amb les rampoines del
seu guardarrobes, ~~em~~ seguir ^{la família} ~~les~~ a missa de set de die-
menyer, no parlar mai de la guerra civil espanyola com si
aqueta gran tragèdia ^{històrica} no significues res íntim i personal per a
mi, esbarrar de la meua memòria la societat dels or-
morts, desterrats desapareguts, ^{que} ~~que~~ havien estat els meus amics
tistes i dels intel·lectuals. Em poques paraules, representar
correctament ^{resignadament} ~~el~~ meu paper de vençuda, de pob Però
el diuomi o qui sigui m'emparava el seu alè de revolta
i encara que amb un feble espelit feble alèit per ^{desastre de} la guerra
jo no vaig acceptar de ~~convèncer-me en una pobre dona~~
posar-me les mitges velles de les meves cunyades, ni
un dels capells més o menys usats de les meves cun-
yades ni renunciar a prendre l'aïce i el sol ^{al jardí amb} ~~l'interior~~
les carnes i el cap nus, ni a
preguntar uns amics per anar devers els quals no ca-
lia prendre el tranvia, ni ^{per la despesa d'uns} ~~de~~ ^{dirigits a la meua}
que no tenia i hauria d'haver demanat a la meua so-
sogra. ara una certa quantitat de traxes era meua, i

havia guanyat; "estatutal a Barcelona
Tot això pel sistema de la resistència passiva és a dir sense
cap paraula, ni cap gest, ni cap silenci agressiu, de la ma-
nera més humil i correcte possible. No obstant això, aquest
era el primer pas envers una nova i estranya període
de la meua vida. Sense capir tot l'abast de la meua
rebellia, jo havia penetrat en un camí que m'anava
allunyant dels Choffat i de la classe social que ells repre-
sentaven. Aquesta classe, que de 1925 fins a 1938 havia
estat la meua, per aliança amb un d'aquest don, anava
a afuyar-se i a tancar-se per sempre. Però jo en aquell
moment no ho sabia, jo tenia ni la més lleu idea que
l'acte de
refusar unes mitges i un capell usats i crear la companyia
dels Collet i els Million artistes emigrats com jo i vivint per
hazgar el mateix gran bonny, anava a lligar-me amb
altres artistes i precipitar-me a una mena de vida
totalment
totalment diferent de la que la meua família política m'
oferia.

A casa els Collet vaig trobar a ^{Jacques} ~~José~~ Buisser el

qual no era artista sinó empleat de banca. Vivia a casa dels Ingouville ^{mare i fill, ell pintor} ten un apartament moblat de la rue des Vieux-College. Jacques Beuzer havia viscut set anys a Barcelona i els Ingouville també. L'esclat inesperat de la guerra civil espanyola els havia fet emigrar coneuïda. Jo els havia conegut a casa d'Olga Sakaroff i Jacques va mostrar-se molt content de retrobar-me a Ginebra. Ells, Beuzer, Ingouville, Collets i milions en com jo, uns naufragats de la guerra civil refugiats a Ginebra, aquesta circumstància ens unia espontàniament. Tots amaven Barcelona, tots hi havien viscut lleusos i felissos, tots l'emyoraven i deploraven la gran tragèdia que destruïa no solament les esglésies cremades pels iconoclastes sinó les cases i els monuments i tantes i tantes vides sacrificades a l'odi dels uns i dels altres ^{allges} enderrocats per les bombes i, sobretot, aquella vida fàcil, alegre, lliure i ^{civilitzada} ~~estúpida~~ que hom fruïa a Barcelona abans de la guerra civil. Tota la colla reunits al volt d'unes tasses de te o d'un vermut,

Suspirava "Oh Barcelona, estimada i inoblidable Barcelona!"

A Villa Gilly jo seguia vivint, silenciosament, ~~me~~

fascinat per espera de la carta de Monsieur Choffat

La lletra no venia i les meues cunyades premen

un gran aire de misteri quan eludien l'absència del

germà. Tot d'una se'havien posat a dedicar-me

indirectes perquè jo no pagava cap pensió a la

meua sogra. Cada dia abans de sopar elles es

reunien una estona en el cosidor - ~~lions~~ saleta d'inter

dedicaven a ~~treballs~~ d'agulla. Parlaven entre elles,

tot rargint o fent punt de mitja

tot de sobte l'una deia a l'altra:

- ja has pagat la pensió a la mama?

I l'altra responia

- Encara no. Ho faré aquest vespre mateix.

o

- Si ja la hi he pagada.

- Perquè, comentava la que havia fet la pregunta,

ja saps que hi compta per a les despeses de la casa

Jo, naturalment, no deia res. Abans de sortir de
Barcelona havia lliurat al consell Seis uns mi-
lers de pesetes, tots els meus estalvis. Ell, el con-
sol els havia enviat per via diplomàtica a
la meua sogra i aquests diners, convertits en
franes seïssos, una quantitat irrisòria, consti-
tua tota la meua fortuna. Jo els reservava per
una eventualitat forluta, un viatge ^{imprevist} cas que mon-
sieur Choffat m'ho hagués reclamat, ^{tot d'una} alguna peça de
vestir quan arribés l'hivern. Monsieur Choffat
no tornava i jo havia de seguir a Ginebra... Les
meves cunyades trobaven injust que jo visqués a l'es-
guerra d'elles. Suposo que cada una de les noies
Choffat gosava ferir d'una renda que admi-
nistrava al seu albit. Jo patia de no posseir
també una renda i pagar una mensualitat
a la meua sogra. Però Monsieur Choffat

m' hauria dit en la seva carta que la seva mare em mantindria encara que no em donaria diners. Jo em pensava que així seria però un dia em van dir que m' espavilés. Ho escusa però a treure'm al carrer era que se'n anaven fora de Ginebra a estiujar. Jo sabia que era mentida que mai les quatre dones alhora no ^{deixarien} abandonar Olla Gilly, lloc d'estiu ideal ~~que~~ ^{que} la meua sogra no abandonava mai, ni estiu ni hivern. Posar-me així brutalment al carrer va ésser per a mi com una dent de fada. Amb ^{tots} els diners que ^{posseïa} tenia no en tenia per gaire dies. La guerra i les seves tragèdies havien sens dubte afeblit el meu caràcter per, qui em vaig sentir a l'aparada, desesperada i avarardida. Però no vaig replicar, no vaig demanar misericòrdia. Vaig dir simplement - Esté bé.

Còrric a casa dels Collet els hi explicava la
meua ^{nova} modaurance. El primer que se'ls
va occurrir generosament fou dir-me
- Venim a casa.

Però jo sabia que ells mateixos passaven temps
per e viure, els Collet amb una neva i els Mi-
liou amb dos vaelets. Per be' que Ginebra és d'
origen feia anys que vivien a Barcelona, i hi
guanyaven la vida i delevors a Suïssa eren
uns refugiats com jo.

Un dels dos homes va tenir una idea
lluminosa. A Ginebra hi havia una insti-
tució muntada per un català. Josep Villos-

Rawell. Es tractava d'una publicació en
francès i en anglès que reproduïa totes les
lleis i decretos del món. Hi col·laboraven
homes de totes les nacionalitats. hi
tenien treball fixa unes quaranta persones.

apunt i table

Es tractava d'un afer muntat en gran.

Segurament no venia d'un empleat més o menys. Podia tractar de trobar, hi feina si res més no, tractant-se d'un estel·la i el company de lletres, lletres. Raurell m'ajudaria, m'orientaria...

~~o^u Vaig córrer a trobar lletres Raurell. Jo ja no era la noia de l'època estudiantil, decidida, optimista. De guerra amb el país espectral d'anarquia, d'incontrol, de desvergonyiment i de solventar seu preu m'havia convertit en una altra Aurora. La que ve anar a trobar lletres - Raurell ja no era la que es ve presentar uns quatorze o quinze anys enva en una oficina de col·locacions dispersada a fe de ningú per a menjar. Ara, m'ament es tractava de re- quir menjar costum despreciable que en oblige~~

← una sèrie de coses tristes i obscures.

§ no solament requereix menjant cada dia una cosa o altre per per i per medicació per fos, sinó d'assegurar-me un sortit, un lloc un refugi per a la tardor que s'acostava.

Millas. Raurell em va rebre amablement, m'invità a prendre el té en un bell restaurant la ciutat. Em va escoltar atentament i jo no gastava gens d'eloquència, li deia simplement

- Si no m'era en col·loqui amb el vostre oficial despatx no veig altre camí que el del Pont de la Machine. Milles Raurell coneixia Ginebra i el perfecte instrument a suïcides que era la formidable resclosa del Rodan en aquell lloc de la ciutat. Em va demanar que esperés fins l'endemà. L'endemà em donaria la resposta

La ~~meua~~ sogra m'havia dit que la meua
marça de l'Isle Gilley m'colia que fos a data fixa.
M'hi podia quedar alguns dies mentre trobés
allotjament. Quan m'elais - Raveil convertit per
a mi en cap d'una important empresa em va
acceptar com a modesta col·laboradora d'aquella pu-
blicació em vaig començar a preocupar de trobar allotjament.
El primer que se'm va ocórrer fou acudir a les meues
antigues despeseres: Madame Lévrier i Madame Borard.
Madame Lévrier havia mort i la seva filla Margarida
s'havia emmaridat amb un capter. Naturalment no estig
per despeses. Madame Borard s'havia separat del marit i
vivia en un altre barri. La portera de la rue de la Serpente
m'hi em va apuntar la nova adreça en un paper.

Entretant jo havia començat a treballar. Continua-
va vivint a ~~casa~~ l'Isle Gilley on ningú ja no parlava
d'estúcieis fora de Gimetre perquè sabien que jo co-
mençava guanyar-me la vida i ja tenia un peu

fora de la casa.

mi havia de llevar a les 6, vestir-me i desdejunar-me
correcueta agafar el tramvia i ~~començar el treball~~ a les
~~uit en punt~~. Villa Gilly es trobava a una certa dis-
tància de la parada del tramvia i el despatx d'in-
mèdia també restava força lluny de le Place Belair
on jo havia de baixar i fer a peu un nou trajecte

El treball començava a les vuit en punt i tots els
empleats havien de signar a l'entrada.

La meua sogra es llevara encara més aviat que jo. Feia
el te i el col·locava damunt la taula junt amb el
pa i la mantega. Un mati em va dir amb
l'aire més sever i desdenyós del món si jo ~~comparar~~
que les seves filles també eren perfectament capaces
de guanyar-se la vida. Però, afehi, elles prefereixen
dedicar-se a obres de beneficència, ajudar els pobres de la
parroquia. Si veig replicar que si es podien estar de
treballar feien santament no sent-ho. La meua

sogra després d'haver-me tret de casa encara
em criticava per haver creat i trobat treball. La
seva posició resultant tan absurda i inconcebible
que jo vaig haver de fer un gran esforç, per a no
repliar-li que m'expliqués el que calia fer
quan el marit t'ha abandonat deixant a càrrec de
la sogra, la sogra et trenca al carrer i les autori-
tats ~~se~~ gualteres republicanes espanyoles, no et deixen
tenir ni una moneda de dos rals del país.

Però, un cop més vaig callar mentre m'espavillava
a cercar un estatge barat.

La sogra m'havia deixat la quantitat a ella confidat
pel consell ferasol de Barcelona depositada per mi al consolat
abans de marxar a Espanya. Jo, treballava matí i tarde
en la publicació d'en Millis. Feiem novari d'estiu
i no tenia temps de fer el vidre d'arnada i tornava
al Grand Canyon. Menjava un mos a la Tourne de la
Madelaine i anava una estona a respirar l'aire

al Jardin des Bastions. En plegar del treball vaig
anar a la nova adreça de Madame Bovard,
rue Michael Duzest prop de l'Hospital Cantó,
nal. Vaig tenir sort. La mare d'Yvonne Bovard
la meua inoblidable ^{d'orquestra} companya ^{vera} a casa, Pobra
Madame Bovard! Em va rebre plorant, la seva
Yvonne, la seva estimada Yvonne, la nineta dels seus
ulls, li havia fugit a Rússia amb un comunista
viu a Moscou. Era el Feia de l'lectura de Ellen-
sus francesa en una estació emissora guber-
namental. Madame Bovard lamentava
que la seva filla tan amada e' hagués abandonada
per sempre per ajuntar-se, no maridar-se, amb
un revolucionari expulsat de la Confederació Helvètica
per les seves activitats pro-comunistes. Mas com
supensa ja de sempre la nevastine.
Bovard s'havia format neurastènia virtual.
Ella mateixa m'ho explicava. No sabia el que
encara no estava bé
volia. I'havia llogat de cuinera a casa d'una

senyora immensament rica, ^{deixis ella} Però guardava el seu
apartament, aquell petit i modestíssim apartament
de la rue Michaelle Duvrent: una habitació
que obria a un pati, la cuina - menjador i una
~~quarta~~ cambreta fosca. Si jo ~~ho~~ volia viure ^{hi} ella no
l'hi feia res, Només hi anava alguna estona per a
pensar en Gomme i plorar. Hi havia una gran
cuinera de gas i aigua calent a la cuina. No
hi havia cap sistema de calefacció, ni estufa de
gas, ni elèctrica ni de llenya ni o carbó, A l'hivern
hauria d'espantar-me. Ella m'ho elogava tot
pel módic preu de quaranta francs el mes que era
el que pagava de lloguer. No volia guanyar diners amb
mi que havia estat la gran companya de Gomme.
Només em pregava que li ^{permetés conservar} ~~deixés~~ una clau, ^{així} ~~pot~~
podria venir adesiara i parlar d'Gomme amb mi
de la filla no en rebia mai noves.
Madame Bovara es moletaria de ^{la autoritat} la U. R. S. S.

Elle creia que allí tot hom hi veia presoner.
Un cop s'hi entrava ja no se'n sortia mai
mai i les lletres, suposat que Goume n'hi
escriu, ^{alguna} ^{les} passaven per dues o tres sensures
i finalment ^{per una niemetat que hi trogessin} s'hi sortien de Rússia. La
malaurada Madame Bovard es feu un
bon tip de plorar després del qual em lliu-
rà ^{una} la clau de l'apartament, m'ensenyà em
mostrà on hi havia els lleugers i les coixineres
i les mantes, m'abraçà i em besà ^{abans que jo} ^{mantes jo}
unmoguda i turbada m'esguib ^{l'estra} ^{escoles avall}
Be, gràcies a Déu ja tenia feina i apartament Els
Choffat s'havien propiament desembarrassat de
mi. No els hi costaria ni un franc que era principal-
ment del que es tractava. Monsieur Choffat supo-
sant ^{estament amb mi} ^{amb l'any} ^{amb l'any} i bombarda després i
^{que arribaria un moment} que la meua
estada a Barcelona se'm faria més i més
ditiel, amb el pis bombardat i la feina

havia carregat els nens
abandonada i ~~se'n va anar~~ a la seva

mare i la seva mare, al cap d'unes setmanes
(tipa de mantenir-me
~~de mantenir-me~~ em ^{trava} al carrer. em

fiant que d'una manera o altra jo m'aparilaria
o trobaria algú més que la cellerés d'aquesta carrega

Li vaig anunciar que marxava i li vaig donar la
meua nova adreça. Ella em va dir.

- Suposo que un cop o altre ens vindreu a veure
No va dir.

- Venia a dinar els diumenges, ^{per exemple.} ~~del dia~~

jo li vaig dir contestar:

- Vindré un dia d'aquests a veure si tens
noves del meu marit.

L'apartament de Madame Bovard era un
lloc ben miserable comparat amb Villa Gilly

Les ^{dues} finestres, la del dormitori i la de la cuina
obrien a un pati. ^{no gaire ample} ~~hi~~ mancava aire i llum

En lloc del cant i ríscle dels ocells hi entraven les veus
dels veïns i els esgarips de les ràdios, en comptes del

perfum del fenc rochi ni penetrava la fetor de ^{greix} grasses
de xai fos o de margarina,
foses, de bledes bullides de bledes o de cols bullides, de

llet beurada. El sol de la tarda envaïa envaïa
les petites estances però al bell mig del dia ni reg-
nava l'ombra. una tarda en sortir del despatx

sense ganes de passejar ni cercar companyia em vaig
asseure davant de la finestra de la cuina. ^{igual que la pobre Mesama} com vaig
^{Brand}

fer un tip de plorar, jo mateixa, únic testimoni d'
aquell acte inútil, me n'estranyava, me n'avergonyia

Però no tenia forces per lluitar contra aquella feblesa
que bo i reconeguda em inútil i vergonyosa em sem-

blava d'altra banda legítima. La guerra d'España
perduda per nosaltres, la conducta covard i egoïsta

dels Choffat, la immensa solitud de la meua
vida lluny dels pares, lluny dels companys, lluny del

país que llavors ja arruïnada desolat i envaït em sem-
blava més que mai el meu. D'altra banda,

després d'aquell tip de plorar va ésser el daner

que em vaig permetre. La lleialtat es presentava més aspre, més pesença que mai. Em calien totes les meves forces per afrontar-la.

8 o 3 dies després em sortí del despatx pupava al Grand Lany, me n'anava de dret devers Villa Gilly on només hi ~~havia~~ ^{havia} la meua sogra. Em ve rebra amb aquell posat indescriptible barreja de superioritat i d'indiferència. Em lliurava una carta de monsieur Choffat adreçada a mi des d'aquell ^{indret} ~~lloc~~ misteriós on romanien; la carta no duia ni data ni lloc. Duia per més o menys:

"Estimada Aurora, He sabut per letters de les meves germanes que la meua mare t'havia pregat d'obrir donar Villa Gilly. Ella m'havia dat paraules que t'allotjaria i et mantindria. Però deu sap que has fet per a procurar aquesta ^{decissio} ~~decissio~~ ~~decissio~~. Jo no puc enviar-te cap diners. No puc fer més que assellar-te que sies més prudent d'ora endavant

i tractis de no barallar-te amb la família.
Si segueixes aquest camí se t' tancaràn totes les
portes i llavors, ¿que faras? ¿de que viuràs?

No recordo res més d'aquesta prudentíssim ^{efectuosa} i ^{matroniss} ~~matroniss~~
va. ~~de~~ ~~meua~~ ~~sogra~~ ~~haver~~ ~~desaparegut~~. Jo romaní

al pati on una insidiosa flaire de flor de Tell acompanyava
les meves ^{cogitacions} ~~cogitacions~~. Examinava mentalment
els ~~meus~~ ~~propis~~ ~~factes~~ i ~~quels~~ ~~havien~~ ~~empres~~ ~~la~~ ~~meua~~ ~~sogra~~, ~~no~~

ablement aconsellada per les meves cunyades, a foragitar-me
d'aquell paradís natural, on malgrat elles, jo vivia
relativament feliç, bo: tractant d'oblidar

la tragèdia espanyola. Les meves faltes! Recordava
efectivament haver menjat pa d'arragat. Dos anys de
racionament i de privacions m'havien engorrandit

del bon pa suís fregit i abundant encara que quasi
absent de la taula a les hores dels àpats. Sentia
unes ganes quasi irresistibles de pa, quan la sogra era

a l'hort collint pomes o regant plantes i les meves
cunyades ~~havien sortit~~ ^{havien sortit} incansables de bones obres, jo ^{anava}

m'atansava de puntetes a l'armari del menjador: em tallava
una bona llesca de pa ~~per~~ l'assoboria sul, dalt, a la
mansarda to i contemplant el meravellós paisatge des
de la meua encimbellada llucerna.

Un ~~altre~~ altre mancament que m'apressava a reconèixer
em havent llegit
amb la carta de monsieur Chuffat ben premedada entre els
dels de la ^{crispada} ~~carta~~, era el fet d'haver ~~estat~~ ^{me} exhibit
sense mitges.
davant dels vells: les formigues del jordi
tant que per anar a missa me les portava però en for
mar a casa me les llevava i també, ^{alguna vegada} per anar a casa
els Collet i els Milieu tot just al mig del illatge.

Per me amb aquella família d'artistes ^{era} ~~era~~ ^{possiblement} un
altre mancament, encara que els dos matrimonis eren
legals no concubinats ~~per~~ com esdevé sovint entre gent
de pel, de ploma i de farandule.

Quan la meua sogra va tornar al meu costat jo
no ~~vaig~~ ^{vaig} fer
cap comentari sobre la carta de monsieur Chuffat
arrabentat per les meues cunyades de la merescuda
expulsió meua de Villa Gilly.

El meu silenci desmentava madame veuve Choffat

Per a trencar-lo va ~~dir~~ preguntar:

- Com va la nova casa?

Com ferida per un clamp jaig saltar:

- És infecte!

Ella somreia amb dient "A miq! Així us ensenyaré a fer bondat"

Jo respirava a ple pulmó l'aire pur, net i perfumat d'aquell pujol cobert d'arbres, de fruits i de flors.

- Així si que ~~era~~ ^{és} un paradís, respirava.

Ella prenia un aire definitiu

- També costa molts diners, va puntualitzar

com si el tenir diners ^{i poder-se permetre una villa i un parc} fos un menut conecit, per la

gràcia de Déu a la gent benpensant, ben ~~con-~~

guda, ben compensada i ben regada regularment

l'oficina,

Al despatx, la meua feina era senzilla. Sota les ordres de Ramon Sufranys ^{un català} refugiad a Suïssa des del començament de la guerra civil, ^{espanyola} escribia en francès i tradueix a l'anglès els llibres dels diferents articles de la publicació. No tenia cap responsabilitat perquè el responsable del meu treball era en Miquel Ramonell discaire i cap ^{responsable} de la publicació ho veia mai.

La meua natural esquereia m'allunyava del tracte social dels poderosos i en aquell moment, en Milla's no era o ho semblava. Jo tenia la convicció que la meua col·laboració ^{a la seva feina} era ^{pràcticament} innecessaria. En Milla's ^{m'hi} havia col·locat al seu despatx per simpatia i compassió; també perquè jo tenia la nacionalitat suïssa i les lleis del treball del país exigien que per cada nombre d'empleats estrangers ^{no hi havia molts} hi hagués a la mínima ^{hi hagués un cert} nombre d'empleats del país. ~~Allí en l'afectuen~~

~~Milla's hi treballaven en petits estrangers i en~~

~~sis mes en la mínima~~

En mil·lars havia ^{establert} empreses en la seva ^{empreses} oficina una
mena d'atmosfera oficial molt semblant a la que
havia viscut ^{com funcionari} el personalment a la Generalitat de
Catalunya. Però ^{hi} a l'oficina de la Promenade du Pin
~~personalment~~ regnava una
gran llibertat personal i una cordial entesa entre
col·laboradors. El cap de cada ^{relatiu} ~~despatx~~ solia ésser un
licenciat en lleis, ^{suís,} ~~espanyol,~~ francès, anglès, ~~de~~
~~manya~~. En el despatx on jo treballava hi havia
dos advocats: un suís, l'altre espanyol d'origen però
amb estudis i llibres universitaris ^{ginebrins} ~~de~~ ~~la~~ ~~universitat~~
~~de Ginebra~~. També hi treballava una noia mig
anglesa mig russa que era una preuossital
de criatura considerada físicament. De tracte
també era agradabilíssima. Es deia Valèria però
el nom de família li he oblidat, Valèria i jo ens vam
fer molts amiguets i amb els dos ~~altres~~ homes
de lleis també. Li un es deia Pierre Subilia
i era del cantó de Vaud, l'altre Pierre Portes

de pares espanyols però ja nascut a Suïssa, alguns
companyys meus van de tracte agradable i firm, són
senzells, cordials, extraordinàriament ^{intelligents} respectuosos
alhora que profundament ^{lliures i} civilitzats. ~~And~~ Pierre
Sublès ~~que~~ no vivia a Ginebra sinó en una casolot
de família, ^{situat} en un poblet ^{situat entre} del canton de Vaud
entre Lausanne i Grenchen. Hi vaig anar invitat
per ell a passar un dissabte. Vaig veure
que vivia sol. L'estatge era gran i tranquil
respirava bellúria. ~~Estava~~ cada porta, cada
moble, cada finestra cada cefis i cada objecte
i fins els atrezzo culinaris i els estris jardí
nera semblaven insinuar una bella, trista
i sentimental història que m'impresionava. }
no veie solament aquell corcureu jove, dismet
un pre misteriós arrelat de llibres i d'instru-
de música ^{mentals} cançons sino altres experiències altres avís
mes agermanades a tot allò que omplia

el vell casal amarat de misteri i poesia.

Pierre Subilià no m'havia dit mai que escriuria malgrat que jo li parlava ~~era~~ adreçant els meus llibres escrits i publicats i dels que pensava escriure. A pesar Per bé' que ens veiem cinc dies per setmana al despatx de la Promenade Pin Subilià i jo ens escriuïem, era un joc epistolar i divertit. Literàriament també era un joc i nosaltres hi expressàvem sensacions subtils i idees sense trascendència com si fèssim gent d'un altre segle.

Amb Pierre Portas molt més jue que jo, l'omidal tenia un caire diferent. Ell també s'havia dedicat a la música encara jue com a simple afeccionat.

Quan teníem un moment de lleure cantàvem ~~totes~~ fragments de melodies conegudes i l'un cantant i l'altre un simple acompanyament instrumental parísot Pierre Portas em va aconseguir els nous papers, ell m'ajudava, ella filigrana

nosuende a Brussel·les ^(per no se' quines complicades aliances) emparentada amb el cèlebre general espanyol Copas. antei resident del Ma-
orine espanyol afusellat pels republicans.

els Portes

Elle es deia Maria i era monàrquica com
vençuda ell es deia Pere i era un fervent
republicà. Tant d'un com l'altre em van
plaure moltíssim. Són frances, cor-
dials, senzills, acollidors i generosa.
Ariat ens feren amics íntims. Ells em
m'havien rotat de seguida. Podia anar
a casa d'ells a qualsevol moment, sem-
pre hi era ben rebuda senzillament
familiarment, m'imitaven savint a sopar
i les vetllades ^{molt animades} ~~eren alegres. encara que ell que havia~~ ^{Pierre Portes pare.}
fet grans negocis amb l'importació de fruita espan-
yola. La guerra civil l'havia arruïnat. ^{milita} ~~una gos-~~
ma ~~de la~~ ^{ha} Maria que treballava a la Societat de
Nacions ^{Es deia Casilak, els li deien Katia, llavors feia una amb un} ^{seria el d'aquell fet el casia probablement el mpa de Katia}
era molt més parenta del General Copas

^{Maria-}
que ella ja que el seu nom de família també era Capoz,
Sempre ~~se~~ volia ^{discrepar} barallar amb ^{mi} pareu, sospitava
que jo era partidaria de la república ^{encara} i ella hi
^{amava en contra}
que jo no volia parlar mai de la guerra i per
mes que la Capoz em feia preguntes incòmodes
i un burjà amb la intenció de fer-me engres-
car a parlar. jo no cedia. i ella havia ~~de~~ ^{de}
a' ^{descontentar-se} ~~res~~ ^{de} ~~monologar~~ ^{inveïvan} la república i els
seus homes, Catalunya i els seus anarquistes.

Tot hom a Suïssa o quasi tot hom estava contra Cata-
lunya, com si el ^{nostre} poble pacífic i essencial fos responsa-
ble dels crims i de les ^{destruccions} ~~destruccions~~ (?) dels incontrolats, extran-
gers que destruïren la nostra guerra.

A l'opinió d'en miellés en general no es parlava de polí-
tica. En el despatx on jo treballava el meu cap o sigui
en Ramon Sufranys era més aviat de ^{religiós} ~~de~~ ^{conservador}
i amic dels poderosos. Amb Pierre Fortas, fill, semblava
llegat. hi una bona amistat, amb mi, no sé si per cul,
per una o altra, no vam llegat. Un ^{mai} ^{dissabte} dia ~~no~~ ^{va} ~~raig~~

invitar a dinar junt amb en ^{a michaëlle Duesent} Portes amb l'esperan-
ça de fer-m'hi més amiga. Però ells, tan e' un amb
l'altre, amb el darrer glop de cafè a la boca se'n van
concecutia com si el sol els orenés.
amar. Ben demostrat quedava que jo no els intere-
ssava prou.

A l'oficina d'en Millas només m'hi vaig estar
un parell o tres de mesos. No per que no m'hi
plagués ni perquè me'n treguessin. ^{la institució} Simplement va fer
suspensió de pagaments. Un bon matí ens el nostre
directori en cap ens va reunir en el seu despatx a
tots els empleats que pesavem de trenta. Ens notificà
que no ens podia pagar. Vam quedar tan sorpresos
que emmudirem. Només un irlandès parlà. Va dir
que si no ens pagava un mes per evançar com me-
nem les lleis, ell el denunciaria a la policia. En Mil-
las li va replicar que denunciés tan com volgués
si això el consolava. Però que de cobrar no
cobraria. ~~Perquè d'allora enm'hi ha no en pot pagar~~

- Anirien a la presó - ve ^{enclavar} escritas per l'italià

- Si això us serveix de control aniré a la presó
ve far en moltes impassible. Però cobrar
no cobraren perquè ^{d'}allí on no n'hi ha no
en pot rajar.

Després de la borescosa reunió, cada un se'n
tornà al seu departament, ja suposava amb alguns
ànims. El treball seriós s'havia acabat, Pierre
Portes, Jubilé i jo ens vam posar a improvisar
valsos i tangos a tres, un feia la melodia, l'
l'altre el baix, el tercer marcava el compàs amb
la bola. ^{Valèria feia d'únic auditor, i val a dir, s'hi esbargia}
Tancada ^{de} dels ^{tres} jo era el més perfecti-
^{qui sap lo}
cat perquè encara que ells i jo ens guanyem
niem sense feina a ells els seria més fàcil tro-

bar-ne. Valèria parlava i escribia el francès, l'anglès i
el rus. Era jove, hermosa, intel·ligent. No aparentava res
supra - a més de la ^{perdre el treball}
jo vaig escriure a l'oncle d'Amèrica, aquell
Ramon Salazar que tant i tant m'havia
estimada i fins mostrat una mena d'amor

passionat de ja li havia escrit la meua
situació en arribar a Suïssa. Ara li explicava
que m'havia quedat sense treball gràcies a haver
fet suspensió de pagaments a l'empresa on tre-
ballava. Poc temps després vaig rebre mil francs
suïssos que van ésser rebuts amb immensa alegria
i agrairment.

Al despatx seguïem arant - hi per costum i
tomba perquè ^{les boires, les pluges i els vents de la tardor} ~~començaven a ploure per mal temps~~
clar, ^{certificat} ~~gran~~ esbarjos i calefaccional
el apartament estava popat per endavant fins
Hors hi estava millor que a casa: en millis, repetit, que
a fi d'any. El secretari de redaccio passava de despatx

en despatx demanant - nos si volem un bon certi-
ficat de treball i ^{nora possible} ~~una~~ ^{collocació} ~~una~~ feina

El Sr. deia

Què volem que hi posi? - El que hi hauria posat a fer
nostre era com una indemnització pel mes que ens haviem
certaficat

Li vaig dir:

Poseu - hi que ^{i executor canchant}
que ste capac d'improvisar valors i temps amb

els companys Portas i Subilia. Ells van dir: "M'xiò ma-
teix - Poseu - hi que som un trio vocal perfecte."

- ~~Hi ho mateix, ^{diqueren} després ells s'hi començats com jo que
aquell certificat no era servició de res. El secretari de re-
dacció se'n va anar mig divertit mig afès.~~

~~Poquet a poquet ~~l'horro~~ s'anava espavilant i al despatx
cada dia erem menys. De la meua secció jo era la
darrera. Cada dia al matí ^{hi} anava regularment, m'
instal·lava a la meua taula, m'edactava ^{en francès} una crònica
^{basada en} les impressions personals de l'arrera guerra
durant els dos primers anys ^{civil espanyola} de guerra. En Nivelau
d'Oliver personalment, m'havia ^{a Michaille Duvert} portat les notes
presses a Barcelona dia a dia des del començament
de les batalles als carrers de Barcelona, de la crema
d'esglésies; de invents, dels registres formidables pre-
tats per les patrulles de control i els espontanis in-
controlats. En aquella època jo estava convençuda
de l'interès documental que podia tenir un llibre
escrit amb una absoluta imparcialitat, tota i tea
política, social, religiosa o sentimental exclosa~~

(¹ Mos Ford he descobert que és tot el contrari: que el que els editors i el públic, en general veu és parcialitat,
l'escriu amb l'ànima arraulida de tristesa perduda la fe en molts ideals lluminosos que el decengany i l'ateïment havien apagat. Cap passió de cap mena, ni gran ni petita ni col·lectiva ni individual no guanyava la meua ploma. I en allò que escriu no n'entava absent tot el que no fos la veritat. Està clar que aquesta veritat, ni en la meua única ni en qualsevol altra única o testimonial, no podia ésser una veritat absoluta. ^{- la veritat absoluta no existeix, penso -} Havia d'ésser una veritat relativa i personal. Però enmig de les meues malaurances: desaparició del marit, misteri i confusió familiar a l'entorn d'aquesta ^{deparició} absència, expulsió de Villa Selly per la meua sogra i cunyades, ~~rage perduda del meu treball~~ i esfondrament de l'afar Mills amb pèrdua definitiva del meu treball en dit afar, jo conservava alerta el meu esperit d'escriptora. És pot dir que llevat de la preocupació, ben normal per altra banda, de menjar, i ^{per modestament que fos,} aixoplugar-me i escalfar-me, res al món no m'interessava sinó escriure. En vigílies de l'esfondrament del

de la república; de les llibertats de Catalunya, el que jo
~~volia~~ volia en aquell moment era deixar un testimoni que
via, sincer i clar d'alguns fets simptomàtics de l'
arrera guarda que un dia podrien servir a la difícil
i imparcial redacció de la història de Catalunya
en aquest nostre període.

El consolat suís de Barcelona havia refusat d'inqui-
rir en la seva valisa diplomàtica els documents de-
positats per mi a la Cancilleria, sota el pretext
que eren massa comprometedors; que en temps de

guerra a les duanes frontereres s'obren sovint valises
Pero me'ls havia religiosament guardat a la caixa de ^{caudats de la} ~~conselleria~~ ^{conselleria}
diplomàtica. Un cop a Ginebra jo havia demanat

aquest ^{mateix} servei a una comissió de la Societat de
Nacions que anava a Barcelona no se'amb quina
missió internacional. Si hi va negar no recorro
amb quina excusa. Ho vaig demanar també
a una altre valisa diplomàtica que va fer el
sua i finalment em els meus ^{personals} amics i ph

mans del fidel Nicolau d'Oliverols en el seu treball
gràcies a alguns documents jo podia començar a escriure el meu
llibre sobre l'ajutecament militar i les seves implicacions
els tan decidits documents, i més tard també l'invia

el grig de rebre a la cuina de l'apartament de Michele

Duesent la visita de Josep Xirau. Quan això esdevingué jo

feia fred i com que jo no tenia estufa de cap mena

ni altre mitjà d'escalfar - me que el foc de gas de

la cuina, va ésser a la cuina on vaig rebre Josep

Xirau secretari de la Universitat autònoma de Barcelona
aquí passa a oncle Pàis

Jo seguia sense cap notícia de ~~ell~~ ~~amascia~~ ~~Choffat~~

La seva mare i germanes tenien la meua adreça,

Si hi havia qualsem de non jo m'avisarien. En

aquell temps jo ja no veia en l'entusiasme amorós

de monsieur Choffat, i encara menys en la seva fide

lial conjugal ni en el seu afeta amistós. Jo tenia

la sensació que qualsevol dels meus amics, amb

els quals jo no havia tingut cap relació o lligam

~~passional~~ ~~ni~~
relat es sentien molt més aprop de mi que el

meu marit, a quella correspondència misteriosa

que sostenia ell amb una de les seves germanes des d'un
lloc encara més misteriós, era, em semblava a mi, la
tapadora ^{que volia amagar el} del seu gran desig d'ésser lleure, desig
que ja m' havia demostrat clarament a Barcelona
en esclatar la guerra civil, ^{però} ara, ^{que era} de cara a la seva
família volia dissimular. Jo en el meu interior
em sentia tan ~~lliure~~ independent de la família
Choffat com si mai m'hi haguessin ^{unit} ligat i m'hi
~~haguessin~~ ^{missis} enlloc, encara, socialment i legalment, ^{desemne} els ~~li-~~
~~gams~~ ^{sagrats} matrimonials del matrimoni.

~~(Ben Bossat, una Ramon era de l'Ordre)~~ Universitat

Jo havia format a la universitat. Havia
parlat amb el secretari del ~~la Facultat de~~ ^{seminari de} ~~cleres~~ ^{honestos}
que era en aquell moment monsenyor François. Aquell
m' havia rebut amablement, com una antiga
alumna ^{de la casa} ~~de cleres franceses~~. Amb ell havíem
fet un acord que em permetria seguir
les classes que m' interessaven. Havia format

a emprendre estudis de història de la literatura ^{d'història} i de gramàtica, de fonètica. Alguns dels mestres eren els mateixos ^{del que he sentit anys abans.} però mancava el més savi de tots, l'irriducible Albert Thibaudet. En la càtedra d'història de la literatura i d'estil l'havia substituït Henri de Ziegler que aviat vaig apreciar i fins escoltar amb entusiasme. La universitat amb les seues espaioses, clares i ben calefaccionades classes, va esser aviat un lloc d'arribable refugi per a mi; ^{Salta} encara no m'havia lligat sentimentalment amb cap dels grups que començava a freqüentar, Els Collet, i els Milieu d'engegè que no vivia al Grant Lancy es veia per així com els Portes, i els d'Ingonville que més tard van esdevenir els meus grans amics. Davant que jo reprenia els meus cursos a la universitat de Ginebra encara no s'havia acabat la guerra d'Espanya i jo, malgrat tot, estava pendent d'aquest final.

Bosset
Havia anat a treballar a la porta de merdespoiselles
Bosset a Bourg-de-Four. Ensenya romanien sol-
teres. La petita tampoc no havia obtingut
el seu certificat d'estudis a l'Institut Dal-
croze. La pobre noia havia fracassat com tant
d'altres en aquella casa sen de l'orgull i dels
desenganys més punyents. No seurtó si em va
dir que monsieur Yague i madame Brunet-de-
compte havien mort. Però mi feia temps que
ho veia ^{de mort} i us asseguro que si ja hegues hegut d'ir
de redactar l'epitafi damunt dels ^{trunks} ~~trunks~~ mortals, ho
hauria fet en uns termes que farien arrugar l'en-
trella dels uns, provocar el somriure dels altres
i provocar una frase d'aprobació en tots els que
^{com jo} per culpa de la supervivència i de l'orgull del gran pe-
^{mestre} noie i de la seva gens grans germana havien vist
estondrar-se també; tan legítimes il·lusions.

1902-1905

Mesdemoiselles Bosset em van obrir els braços
Em van invitar sovint a compartir llurs àpats

i le cyan, amb setze anys abans, es va tornar a in-
teressar per la literatura ^{castellana} ~~espanyola~~. Jo li feia lle-
gir *Unamuno*, ^{Pío Baroja} ~~de Valera~~, *la Valle Inclán*. Elle
preferia *Saldes*. I junts ho traduïem en llengua francesa.

La meua situació econòmica havia ^{arribat a} ~~altes~~ un
punt crucial, els pocs diners que havia pogut estab-
liar del migret són que en mil·lès em donava junt amb
la petita quantitat que per mitjà del marel tuó a Bor,
com jo havia aconseguit ^{per entrar a Suïssa} ~~per rebre a Suïssa~~, n'estaven
acabant. Jo havia fortassenyament esperat que
monsieur Choffat que era l'ajalencat de meu marit
es preocuparia de fer-me socórrer per alpe de
la família. Aquesta família estava en bona posi-
ció econòmica i havia de suposar com la vida
seria difícil per a mi un cop havent perdut
el treball que necessàriament m'havia

Salvat momentàniament en unes hores Oncle Ramon
~~en un moment~~ agudament crític. Però
Monsieur Choffat així: com tota la seva família

no feien res per ajudar-me. Ni tan sols en les
metemoriselles Rosset i els Portas
que m'invitaven sovint a

menjar. No, per difícil que resulti de creure-ho, a cap dels parents
del meu marit que habitaven Simebra i el grand
d'aquí no se'ls va ocórrer d'invitar-me a menjar la
1ª part en tant
jo havia escrit el meu oncle d'Amèrica,

Ramon Salazar, aquell que m'havia preferit a tots
els nebrs i nebodes, m'havia batejat amb l'espectuós
nom de ~~Kanakit~~ Kanakita Linda, havia estat
visiblement enamorat de mi. Jo esperava vagament
que m'invités a anar a Vila, m'enviés els diners del
viatge. De moment havia arribat una carta
donant-me prudentíssims consells: paciència
voluntat de vencer, perseverància i resignació.

Mi hi vaig fer un agre tip de riure en llegir-le
de vaig furiosament esquinçar i tirar a les escombres.
~~Per aquells maliciosos dies havia rebut la visita~~
Per aquells maliciosos dies havia rebut la visita
d'un home policia. Era el mateix Tipes

postat d'aquell que en 1923, quan jo era estudiant
a Ginebra ~~visava~~ Wadalahama em vigilava per
que no trobés de recor treball i que no trobés de guanyar. me la vida aquell que
Wadalahama em comptes de Guadalajara. Aquell
però no podia ésser aquest hauria passat tretze
anys d'india d'aleshores: ell, l'home funcionari
vigilador d'estudiants pobres, jo devia ^{ocupar} estar ben
escaufojat en un despatx una poltrona giratòria ford de cap d'alguna re-
ció administrativa. Aquest, el nou, es va presen-
tar respectuosament i em va demanar perquè fent
jo més de cinc mesos que residia a Ginebra no m'
havia presentat a l'Hotel de Ville a per la morda-
claració de residència tal com manen les lleis
de la Confederació. Jo li vaig respondre que altres mesos
de cap tenia! Quins mesos de cap? em va demanar
ell. "El de menjar i alletjar-me" "M'ixi, teniu dificul-
tats per viure?" "En tinc qui sap les. No se'ón de men-
marit que pensava trobar a Ginebra, en aixar el món d'Europa, qui hi duen

la meua mama política, les meues germanes poli-
tiques, oncles, tíes i cosins ^{i eventualment} polítics que viuen de ren-
da però ningú no m'ha ajudat, Tots o han
l'habilitat a donar-me consells prudentíssims i dei-
xar-me mig morir de gana" El comissari sem-
blava desolat en oír les meues declaracions. "Bé, en
vaig esperar, que en semblants condicions pue re-
cordar-me d'anar a inscriurem a P. Hotel de Ville?"

"No haren hotel hebreu?" "Sí, en vaig triar
però l'empresa ha ^{prestat sorollosament} ~~fet suspensió de pagaments~~,
me ens ha jurat a tots a la porta sense pagar el
mes que ens devia" "He una empresa empresa
suïssa?" "No, estrangera" El comissari va ex-
halar un sospir d'allevijament "Aquestes empreses
estrangeres... Per què no problem a la Societat de
Nacions o al B.I.T.?" "Per què no crec que
aquesta situació mereça digui definitiva. Espero
que el meu ment un dia o altra es recordi

de mi "Esperem-ho, feu el pree commissari Puc,
afegei: "Peren per l'Hôtel de Ville, no costa res i potser
hi trobareu alguna ajuda.

Li vaig dir les precs, em van estenyer la mà
i em van separar. Fet i fet, carregada de mal
humor vaig anar a l'Hôtel de Ville a veure que volien
de mi. Li empleat em va dir que no essent del cantó
de Ginebra havia de menester un permis d'estancia.

De passada em demanava per què no hi havia passat
abans. Li vaig dir que perquè suposava que un permis
d'estancia costava algun diner. "Sí, em ve all ariv, el
permis d'estancia per algu' del cantó de Berna com ara
ora, costa trence francs cinquanta", "Tomb trence francs
cinquanta vaig arquiv, jo menja trence dies i mig".

El rostre del buròcrata prenia un aire compungit,
"No hi que fer res jo" ~~se~~ manifestava. Si no poden pa-
gar adreceu-vos a la vostra ^{el municipi} ~~comuna~~ d'origen.
Ellos tenen el deure d'ajudar. nos però haureu

d'amar a viure ^{-hi} ~~alt~~ Anar a viure en un poblet
dalt del Mont Jura en un dels llocs més freds d'Europa
on la regió ~~és coneguda~~ ha estat rebatejada amb el ^{sobre} nom
de la Sibèria. Europe no m'atellia gens. Amb gran
relança i mal humor vaig pagar el tretze francs cinquanta
que em donaven ~~dret~~ a morir-me de gana i de fred
a Ginebra en companyia dels civilitzats ^{i amables} ~~(penetrants i so~~
~~entre els~~ ^{Sembla que jo en aquell moment preferia les misèries}
~~de Ginebra al país a sal que m'hauria ofert el municipi~~
~~de Soubey en aquella regió freda i salvatge on el meu~~
~~llent i marit havia nascut.~~

Hivern

Entre una cosa i altra va arribar l'hivern, un hivern
dels més crus que he passat en la meua vida. El termò-
metre a Ginebra va baixar fins a disset sota zero. Els pomers
de metall de les portes, el de la mesa d'entrada en parti-
cular no es podia girar sense quant i de ^{l'apartament} Michaelle Du-
crest ^{recupera sense} ~~no hi havia estufa~~. Només es podia estar a la cuina
amb el foc de gas encès. Però jo no disposava de diners
per a pagar el gas que havia consumit així es pot dir
em referiria més i més a casa dels meus inués
que no m'estava mai a casa.

La guerra d'Espanya encara durava. Els meus pares,
la tieta Eufèmia ~~estien~~ a St Pere Pescador a casa del cusi
Armengol Vador. Del meu marit no en tenia ^{encara} cap notícia i la meua
família política no' ignorava. Sort tenia ^{des} dels ~~meus~~ ^{els} avisos.
Les Brosses dels Góngolla, dels Portas...
Tots tenien calefacció i jo no em moria de fred ni de
gana gràcies a ells. Avui dinava a casa de l'un demà
sopava a casa de l'altre, un dia prenia un té amb forat,
des ~~que~~ invitada per algú: allò em servia de sopar. En-
cara no m'havia decidit a cercar treball perquè espe-
rava que un cop la guerra acabada jo podria tornar a
Barcelona ^{i amb el meu marit} ^{si jo que} ^{acompanyaria} ^{frontar} ^{tots}
junt a la situació.

^{Per un subtil cús} ^{prossador}
d'un bitllet de mil francs. - No obli-
deu que jo ^{prossia} ^{guardia} ^{en aquell}
^{moment} ^{d'amb dues} ^{ganes}
Vaig aprendre la caiguda de Barcelona i la ^{gran}
^{embargar} ^{se en un} ^{espai} ^{ràpid}
dels polítics catalans republicans i de
aquí ^{trágica} ^{desbandada} ^{de les} ^{tropes} i els polítics catalans
materns i arribar a Perpinyà a primers
hores del matí era cosa fàcil.
Les ^{refugiades} ^{hores} ^{del} ^{matí} ^{era} ^{cosa} ^{fàcil}
^{de} ^{traspasar} ^a ^{Frància} ^{en} ^{diferents} ^{campes} ^{de} ^{con-}
un cop a la capital rossellonesa, infr-
centració. Behore i providencialment m'arribaven
mar-se dels mitjans de transport per anar a un poble
mil francs suïssos enviats, per Ramon Belazar
de mala mort que es deia Saint-Cyprien, continuava.
i unes lletres desesperades des del camp de Conserment

través de Saint Cyrion. Aquesta ^{carta sense sagell} carta d'un amic i doctor dels
cren de diferents accions, entre els Rafael Dalmau editor del
meus llibres: "El marisme consual: Fanàtic" ^{seria} ^{meu} hauria arribat
a: "Els seus"

~~sense sagell el que palesava l'origen d'aquels dels concentrats~~
~~gràcies als mil francs de l'home Salazar que~~
~~ciò no és en general: de l'amic Rafael Dalmau en particular~~
~~me hauria moleït en saber com els emplear~~
~~vaig agafar el tren devers Perpinyan, que se podia fàcil~~
~~ment realitzar gràcies a dos factors importantíssims:~~

els diners de l'oncle Ramon; el meu passaport suís
- Si l'oncle Ramon ^{Salazar} Monsieur Choffat, als quals deia jo

que em permetien una llibertat ^{a l'altra} nacionalitat suïssa
que em permetien una llibertat a Perpinyan; si
haguessin assabentat que jo anava corre-cuita al

visitar el camp de concentració on els vençuts de la guerra
civil ^{espanyola} es trobaven, si haurien peneït dels dos presents

que m'haurien fet i m'haurien moleït (els altres) Per
sort ni l'un ni l'altre no tenien notícia del meu viatge

i si un dia la van tenir ^{ja era tard per a impedir-me} ja era tard per a impedir-me
i si un dia la van tenir ^{no} hagueren a aguantar tant
per força no vols aquest i els altres viatges que vaig fer

al Bavarès i a Brussel·les per ajudar moralment a
que em mantenen les possibilitats de ^{comunicar} ^{ment}

Així que vaig arribar a Perpinyan després d'una
mit de viatge insomne, vaig cercar un hotel on vaig
llogar una habitació. I sense tractar de veure ningú
que no fos un concentracionari. Per Perpinyà, en
aquell moment, no vaig saber després, hi havia molta
gent que es bellugava: catalans que s'havien lleurat
ells sabien com, d'anar a raure a Saint Cyprien, indi-
dus que traficaven amb els diners: ^{la possible,} l'alliberament
dels refugiats concentracionaris, agents provocador, espies
i gent de bona fe que també es bellugaven en favor
dels presoners. Però jo, com sempre al llarg de la meua
vida, prescindia de tota mena d'indivídus, favora-
bles o desfavorables a la causa i me n'anava de fret
com sempre he anat de fret a allò que m'interessava
a Saint Cyprien. Per arribar a aquella platja intròpi-
ta on viuant mil homes romanes presoners, no em
olia adreçar-me a cap compatriota, els francesos
m'orientaven amablement. Hi havia un autobús
públic que hi menava. Se vaig aparcar. Hi vaig

pajar. No anava fins el mateix camp sino' fins una
mena de plaça. Algú em va indicar el camí. No era
difícil arribar. hi. Una mena de ^{bonior} ~~humor~~ un fosa com ^{la} ~~de~~ que
^{huan} ~~una~~ ^{examen d'abelles} ~~una~~ ^{WSE} ~~huan~~ em guiava. No tots els vuitanta mil homes
tenien forces ni humor de parlar, alguns veien malalts
i moribunds en la humida sorra de la platja, altres
dits pel dolor sien amb el ^{rotor} ~~cap~~ amagat en els mans,
ja no esperaven res de la vida ni dels homes,
aquells renegaven i malien a vits, potser alguns
pregaren. Era. Tots plegats formaven una immensa ^{massa} ~~peca~~
gris informe i ondulada com un mar. Més lluny, hi
havia l'infinit, ample, gris: aigua i cel, on s'alçava el
fantasma de la llibertat, d'on venia la metal·lic, la
mort a coronar el heroisme, el sofriment i el desencany
d'aquells catalans vençuts i ^{En avistar-me a} ~~presoners~~, la immensa
massa gris apareix via que estaven envoltats per una tan
ca de plens i ai: allí guardant aquesta preso' inmovilitzada
tot de soldats senegalesos, ^{transformats} ~~armats~~, amb uniforme, casc i
fusell ~~que~~ mostraven fàcilment leurs belles dents de solrats

orgullors' de representar l'autoritat i la força, vigilants
gossos ~~de assegurar la captivitat d'aquells blancs,~~
que no s'escapessin els presoners a ells, infiats que eren blancs,
vençuts, famlets, miserables, inferiors a ells que represen-
taven per les circumstàncies. Els soldats renegalescos
també l'autoritat i la força malgrat la pell de blancs.
Ellien llur pell de blancs,
llur cabellera llanosa. Més o menys ben ~~era~~ constituïda

hi havia una oficina administrativa del camp en
plena organització. Un home blanc en uniforme de l'
exercit francès responia cortesament a la meua
qüestió. "Voldria jo veure uns presoners determinats?" "Ce

là que li digués el seu nom ^{d'ells i ell} i el faria cridar per l'
amplificador
alta veu" "I, si ho preferia podia barrejar-me als
vintanta mil homes a veure si trobava els que
cercava" Li vaig preguntar que fes cridar per l'alta
veu a Rabe Dahman. Li alta veu, com un bram de bèstie

apocalíptica, no parava de llençar al vent els ^{nom dels} ~~seus noms~~
presoners que hom demanava ~~de~~
~~responsores~~. Semblava la veu monstruosa d'una divi-
nitat secundària al servei d'una més gran divinitat
que era l'amor o l'amistat en missió de consol
i d'ajuda als presoners. Quan la veu monstruosa

passava pel damunt d'aquella gran massa
humana ^{que} ~~lluïtava~~ amb el fred i humit vent
de mar, el gran murmur de veus humanes
s'apagava i el nom d'un home: Ferrer, Vi-
dal, Dalman o Coste s'escampava retrunyidor
i es perdia, vuitanta mil cors d'home esperaven
oir el seu nom i vuitanta mil menys un, ^{reben} ~~oien~~
el desengany mentre aquest un, enfollit, corria
empenyent i stropellant els seus companys devers
el despatxet ^{imprimitat} ~~amb~~ l'esperança. Així vaig veure jo venir Rafael
Dalman, un cos que es bellugava, entre la massa
inert i grisa, ^{un cos} ~~que~~ s'obria pas amb els genolls i amb
els colgers i es precipitava als meus braços.

Després van arribar altres aïnis i companys: Corominas,
Quesada un andalus catalanitzat, Ribelles un infant
de setze anys que jo havia flairat la fortor de la
pólvora i l'espatac dels canons, l'excitació de la
lluïta i ara l'amor de la devota i ^{ava d'} ~~el camp de~~

captiveri
concentració - Tots aquests homes anaven bruts, espa-
reats de roba
lliçats, alarmats i desesperats. Els vaig permetre for-
mar i agafant el darrer autòmnibus arribava a Per-
pinyà a mitjans de la nit. Me'n vaig anar al llit sense
sopar. No m'hauria pogut empassar ni un mos
pensant en els meus germans presoners, afa-
mats, desesperats, abandonats dels poderosos i, com
sempre pagant les culpes dels altres. Per a mi, en aquell
moment no hi havia ni presidents, ni ministres, ni con-
sellers, ni polítics. Només hi havia víctimes concentra-
cionàries. Per res del món no hauria volgut tractar
amb cap republicà català que no fos presoner. Re-
sistint d'aquells homes que els uns amb entusiasme
haurien lluitat per les llibertats de Catalunya, fins és que
haurien lluitat per força o per por d'esser fustellats,
ja no m'interessava ningú. Tot el meu cor de dona,
tots els meus sentiments i simpaties es desviaven
llavors únicament, i clarament devers els com-

centracionaris. Ni monsieur Chuffato, ni familia
politica ja no contaven per a mi. L'impressió que
m' havia produït aquella massa humana
~~entre les que es comptaven mals i mals de peccats catalans~~
vallada de fèlferos, i guardada per soldats rene-
galens entre la qual hi havia homes bons, ho-
mes de bona fe, homes intel·ligents, ^{homes instruïts or-} ~~homes sobretot~~
~~tistes, poetes i, sobretot homes~~
melaurats, s'havia convertit en el centre de l'univers.
La malaltia i la mort d'aquells que geien en la
^{abrigats no per una manta sinó per la mateixa sorra}
~~sorra i molta sense cap auxili ni mèdic ni espiri-~~
tual ni sentimental, amb llavors la meua religió
i el meu Déu pel damunt de totes les religions i els
els déus de la burgesia, i igualment vençuda però
instal·lada en hotels França entins, lluny de l'infern
concentracioniari on una part, potser la més pura, la
més sensible de Catalunya sapria fer i fer immo-
bilitzada i era colgada en la sorra sense un nom
o una preu.

Em vaig aixecar de bon matí, vaig comprar un
gran cabàs i el vaig omplir a vessar de pa, de
conselada, de llaines de sordines, Agafava e' aut-
fus que anava a Saint Cyprien on ja m'esperaven els
meus amics. I en dir "amics" no vull dir que tots
els voluntaris concentracionaris no me'n fossin
d'amics sino' que jo no els havia tractat, no coneixia
llur nom, no podia alimentar-los amb el pa
continuat del meu cabàs. I això darrer va ésser una
de les dolors més vives de la post-guerra. L'expressió
afarnada i envejosa que es pintava en el rostre d'al-
guns presoners mentre jo i el meu grup menjàvem a suplet
en rotlle a la terra. Mai com llavors no he desitjat
tenir diners: alimentar aquells homes tan injus-
tament afarnats, comprar vestits i abrics per aquells
homes que tremolaven de fred amb els ^{les camises} pantalons
i les espatlles i els pantalons
espallats, les seques semences de orni i més centí-
metres penjaven de llurs uniformes, trosos de pit

de cuixes i de braços restarien al descobert. Així mateix
se'm va aparèixer de sobte el meu gran amic, el co-
mandant mantaner, barbut, pàllid, sec com un os
i mostrant la cara com blanca i tota pels
esforçades de l'uniforme. Ell es destaca dels que
ens esguardaven menjar, cri d'è: "Auroora!"
Jo em vaig girar. No el reconeixic. Però un
moment després l'estranyia en els meus braços
plorant. Invitat a compartir el xellec del nostre
frugalapat mantaner va devorar en uns segons
un gran costó de pe. El vaig invitar a dinar el dia
següent. Un del grup m'havia demanat de canviar
en francs francesos un grapat de bitllets espanyols,
un altre m'havia demanat un el pic-tinte,
un tercer ~~sots~~ satells de conques, un ^{desaquet} quadern, hi
havia qui demanava uns pantalons encara que
no fossin nous, i un tub d'espírimet per un
company que seia amb febre. Jo desitjava com-

plauze a tots però ho veia difícil. Ja des del mi
ner dia havia decidit suprimir l'apat del vespre
i resenar els diners que m'hauria costat a les
múltiples necessitats dels meus companys. Cap
banca de Perpignan no va acceptar el flux de
bitllets espanyols que un concentracionari m'havia
encarregat de canviar. Alguns que ja no freqüentava
desposaven d'alguns diners i ja en el cap s'hi
havia instal·lat un carretó amb begudes. Per
l'invitació al comandant mantaner vaig poder
comprar una ampolla de cerbeza. La menjar
es composava de penit de York, una llauna de
sordines i una barra de pa de quilo. El meu invi
tat va declarar que allò era un apat sordent.
un temps abans quan el former-pant de l'Exèrcit
Major de l'Exèrcit Republicà i el Govern d'
estava a València ell havia vingut a Barcelona en
missió oficial. Havia pujat a casa a Diego-

nel 313 i després d'una breu xerrada m'hi havia
invitat a dinar en un gran restaurant del qual
he oblidat el nom. Va estar un gran dinar amb
llagosta i xampany i ara ~~ja~~ asseguts s'ombrava jo
li recordava "Aquest és molt millor" insistia l'ex comen-
dant. Llavors jo tenia una bona paga, no sabia
on que gastar-la mentre que avui... "Malau-
radament aquell era l'últim apat que jo podia oferir
al meu amic concentracionari. Hi havia massa ofe-
mats al camp de Saint Cyprien per a que jo pogués
permetre'm de fer apats particulars amb els meus
amics. Vaig ordenar a Perpignan mentre vaig te-
nir diners que passaven directament convertits en
aliments al camp de concentració de Saint Cyprien
jo no desobedir-me ni separar-me, únicament m'ali-
mentava al camp de concentració en companyia
dels concentracionaris. Així i tot els diners es van
acabar i els vaig haver de dir adieu als meus amics, tant alguns

ja no ens tornarem a veure. En partir jo portava ^{algunes} ~~unes~~ missions: la del comandant montaner per a la creació de Mèxic i Ginebra, amb tot de paperam ~~de~~ format pel currículum ~~de~~ del militar el qual demanava del govern mexicà ~~en~~ el permís per a embarcar-se en el primer vaixell d'èxilts que fes rumb a la república federal mexicana. L'altra missió era trobar una padrina de guerra per a los dels meus amics Josep Coromines i Francesc Querade, l'entelús ~~de~~ l'anitzat. Jo em comprometia a fer de padrina al noiet de setze anys al qual anomenarem Ricard, he oblidat el seu nom autèntic. El meu padrinatge no perquè ~~l'aviat~~ l'aviat es va enfermar amb una francosa o un altre dit: una francosa es va enfermar amb ell i el noi, naturalment ja no es recorda més de la ^{a la qual anomenava afectuosament "Morona"} padrina, ~~la qual~~ Però en Coromines i en Querada van tenir la sort d'ésser adoptats per dos germanes amigues meves Margot Langenbach i

Monique Leclerc. Apart d'això s'ha d'explicar la sortida de Michelle Ducrot, la con-

Una altra missió i, aquesta era la més difícil, consistia
a aconseguir que el Bureau d'Immigration de Ginebra depen-
dent del de Berna acceptés de deixar veure a Suïssa el
meu amic Rafael Dalmau. Jo, com a ciutadà suís tenia el
dret de reclamar l'entrada ^{al país} d'un refugiats polític
Tot aquestes missions que heurien ^{expandir} ^{esgarriat}
^{i avergonyit}
monsieur Choffat i tota la seva família van ésser entepreses
per mi amb un zel i una constància plens d'entusias-
me i d'esperances. La més fàcil fou la de les padrines
que van ^{acceptar} [!] immediatament a llurs protegits oferint
a ajudar - los en tot, moralment, i materialment,
Començà entre ells una correspondència acompanyada
de fotografies i de ~~copiosos~~ presents per part de les pa-
drines: ^{de copiosos presents!} croquetes, ~~de~~ mantega, ^{pscaos} cacao i llet en
vots, jerséis, mitjons de llana, paper k. lletres, lli-
bres...

La lecció de mèxic hi veig anar a parlar amb
~~gent de molts de meixos i l'era a dir a les~~
mores

Palma Gillen cap de la lèpseio'. Em va rebre amablement

No era la primera vegada que em veiem. Ja ens havíem tro-

bat a Barcelona i a Madrid junt amb ^{la gran poeta} Febr. i l'le. Mistrat!
cansal de Xile a la capital d'Espanya.

amb Lèmbria Campaui esposa del ^{celebre poeta} Juan Manuel i meneg.

En evocar per a Palma Gillen el terrible espectacle del
camp de concentració de Saint Cyprien, no vaig poder re-
tenir els meus sanglots i les meves llàgrimes. Em sentia
el pit oprimat i la gargamella embussada pels plors.

No em podia treure del pensament
Aquell ramat de ovejants mel horats, afamats, esparrecats,

bruts, i malalts i moribunds, jaient, menjant, defecant
i vomitant sang i pus damunt la sorra freda i humida

d'aquella gran platja batuda pel vent i les pluges de

ferrov. Palma Gillen constituïda en representant diplo-

màtic del seu país davant la societat de nacions, m'es-

veltava impassible, em deixava desfegar amb una per-

fecte domini d'ella mateixa. Finalment em va pro-

metre examinar tota la documentació del comandant

Montaner i si volia la pena fer la sortir amb el

primer vaixell cap a Mèxic

Barcarès

Canisó

Aquí l'explicació del meu fracàs de fer entrar Dalmau a Suïssa

~~Directament, d'en Montaner el vaig tornar a veure aquell mateix setembre. Fou durant la meua ~~segona~~ ^{tercera} visita al camp de concentració del Barcarès, on ~~seguien~~ ^{havia estat traslladats} molts dels supervivents de Sant Cugat ~~cap a Mèxic, una setmana després de~~ ^{concentrats en Rafael Dalmau, en Josep Llombrera i en Fran-} ~~cy men.~~ ^{la meua primera visita al camp de concentració.}~~

~~Josep Guesada (el meu aferrat ja només se'n sabia pu-
s: havia aïllat o maridat amb una francesa) de en
Montaner vaig saber que era al Vernet amb altres oficials
als republicans. Vaig després de la meua visita al
Barcarès vaig pujar al Vernet on gràcies als diners que
l'oncle Ramon em seguia enviant vaig prendre una
cambra i pensió a l'Hotel Penaraya. Amb en Montaner
i un dels seus ajudants, un noi intel·ligent i afelle, vam
pujar al Canisó. Ens vam perdre, ~~ens vam cansar~~,
vam pujar i baixar mares i roques, vam seguir via-
ramps que no menaven enlloc, vam suar i fletjar i
finalment, al cap d'unes hores de brega, vam aten-
ger un cim. ignoro si el més alt perquè tots tres erem~~

uns pessims excursionistes. Al Vernet m'hi vaig posar malalta suposo que d'un tip de gasosa benejida amb cer-
tes gelades. A e' hotel Alexandria es van negar a fer-
me arròs bullit, ni a procurar-me cap mena de
remei de cap mena. L'Estat major de la República
parcialment o complet va desfilars per la meua cam-
bra. Des d'un cèlebre general fins l'ofitinent ajudant
d'en Montaner tots venien a encoratjar-me i consolar-
me. Però l'únic que servia per infernar era el Finest
Comprova llimones i em feia beure llimonades. Res més
simi aquesta beguda no entrava al meu cos. Per a
que em distraques em va portar dos o tres obres d'
Aldous Huxley que era el seu autor preferit, ~~Aldous~~ Huxley
no era cap descobriment per a mi, la meua opinió sobre
el cèlebre novel·lista anglès era que el Trobava massa in-
telligent, pobre massa intel·lectual, massa subtil. Al Vernet
durant la meua malaltia vaig haver de rectificar la
meua opinió. Aldous Huxley no era solament intelli-

gent i viciu sinó subtil i sensible

La molaltia em va deixar tan feble que amb prou feines m'aguantava dieta. Amb en Montaner anava ven a seure en un banc públic i allí filosofarem llargament sobre la vida i la mort, sobre l'amor i l'amistat. Així que m'hi vaig veure en cor vaig agafar el tren fins a Perpinya i allí l'express per Ginebra.

Em sentia encara tan feble que vaig haver de remunerar a la meua segona visita al Barcarès on hi havia permès tornar. els meus amics Dalman, Corominas i Quesada.

B.M.

A Montaner que jo considerava com un dels meus amics més estimats no el vaig tornar a veure mai més. Ni no m'he sabut cap nova. La darrera que vaig tenir era ja en plena guerra europea, una postal sense signar des d'un lloc que berral de França. Potria ser que fugís dels alemanys i tractés d'arribar a Marsella ^{amb l'esperança} d'embarcar-se en un vaixell que berral via

Mèxic. Demoro si ho va aconseguir, si els albiraments de van d'ella
més i dureses

Jo ja no vivia - Michaelle Duvert. La pobre madame

Bovard, més neurastènia que mai, m'havia dit que

volia tornar a viure en el seu petit apartament. Si

havia cansat de dormir a casa la seva opulent més

tressa, volia viure sola, far el que li passés ^{la barretina} pel cap.

Estava tipa d'apuntar "murgues" a casa dels altres.

Jo havia anat a viure a casa de Madame Langen-

bach, al ~~corner del Rodan~~ ^{al} rue du Rhone No. 57, en

un quant pis amb ascensor molt ^{del cantó sud} assiletat i amb

una vista magnífica davant del terran pel colat Nord

Durant una ~~etapa~~ temporada, penso poder precisar

que mentre l'oncle Ramon em va enviar diners,

vaig viure a casa Madame Langenbach on també vivia

la meua amiga Monique Leclerc, podrina de guerra

de Francesc Querado i la filla de Madame Langenbach

Margarida podrina de guerra de Josep Corominas

Oncle Théo

A michaëlle Diereest també havia rebut la visita de l'oncle Théo, Era un home bo malograda i esper tan devot. Naturalment, ^{també} el vaig rebre a la cuina amb el gas encès per a no morir-me de fred. L'oncle Théo semblava molt impressionat ^{per} de la meua misèria. Em va dir que es posaria en comunicació amb el meu marit i si ell, monsieur Choffat, hi estava d'acord, l'oncle Théo em passaria una mensualitat per a que pogués viure fins que em pogués tornar a reunir amb el meu marit. Jo no comprenia la necessitat de consultar monsieur Choffat per ajudar-me a menjar i a escalfar-me. Però l'oncle Théo em va donar l'explicació. Aquells diners que ell em passaria cada mes serien subtrahits a la part d'herència que pogués escapar al meu marit. L'oncle Théo es moria sense dar-me ni un gripadet de francs. M'obligaria'n de anar estenent-se ~~seu~~ cordialment la mà amb la promesa d'ajudar-me si monsieur Choffat li ho permetia. Però monsieur Choffat no li ho va permetre. Així m'havia explicat l'oncle Théo el dia del cap d'any quan vaig dinar a casa seva amb tota la família reunida. Les bones intencions de l'oncle Théo se m'havien anat en orris gràcies al meu marit qui des del seu llit secret li havia fet arribar la seva negativa.

Prendre fins a Trobar-se

/// Fracàs de l'entrada de Dalmau a Suïssa. ///

Cada matí: puntualment regularment, me n'anava
a l'Hotel de Ville a fer cua en l'avent sola del cap
del departament d'emigració. Ell encara no havia arribat
^{bat} però ja un grup d'aspirants a esser rebuts pel funcionari
nari seien silenciosos i capficats al volt de e' habitació.
Quan el cap del departament entrava hi havia un
moviment oscil·lant de cosos. Ningú no s'exceava q.
Ningú no badava boca però els nostres cors havien començat
a batre a un ritme mes accelerat. D'aquell
home net rebassat colat amb capell meló i eternament
acompanyat d'un poraiçua que duia penjat al braç per la
crua, tots n'esperavem la llibertat, la salut i tota la vida.
d'alguns ^a d'alguns estimats. Ell havia de dir sí o no a l'entrada
a Suïssa d'aquells que nosaltres desitjaven salvar del
esporg de concentració, en el meu cas, de les persecucions de Hitler
o del ~~la~~ règim comunista en altres casos.
Al despatx de l'home rebassudet i tot poderós, ~~la~~ des

els interrogatoris, les discussions, els pregs: fins els
cussions, ~~la in.~~

plors dels que ~~haviem~~ parlamentaven amb el funcionari es prolongaven de manera que una bona part dels que esperavem ens n'havíem d'entornar sense haver pogut entrar en el sagrat "sancto-sanctorum" calia tornar l'endemà i l'endemà passat i tants dies com calgués sense mesurar les hores ni perdre la paciència. Hi havia en l'avant sala del cap de l'immigració una noia que plidava a favor d'uns jueus perseguits per el Hitler amb la que ens vam fer amigues. Ella, com jo, anava dia darrera dia a fer cua davant la porta d'aquell corral suprem del qual dependia l'èxit de les nostres gestions. Finalment jo vaig transpassar la porta sagrada i em vaig trobar cara a cara amb el home rabassut d'expressió dura i inflexible. Va escoltar el meu cas el meu requisitori i tot seguit va ~~ex~~ clamar.

Impossible! Cap revolucionari espanyol no pot entrar a Guàrdia.

Li vaig explicar que no era un revolucionari, sinó un pacífic ciutadà que es dedicava a editar llibres catalans...

Em va interromper:

- Tots els catalans són uns anarquistes

- Que es dedicava a editar llibres catalans i ve ésser mortitzat quan li toca a la seva quinta. Ignoro si tu es va incorporar a files amb molt o poc esperit batallador. Avui és un malaurat concentracionari, No somnia en sinó en la pau i el treball. Jo, com a ciutadà suis responc per ell. No puc assegurar que no hi hauria cap confederat tan pacífic com aquest espanyol.

Em va demanar qui l'eixoplegaria i el mantindria. Li vaig dir que jo i els meus amics. Li vaig assegurar que tenia tot d'amics que estaven disposats a ajudar-me. Em va dir que calia la signatura de vint ciutadans confederats, no com jo sense ofici ni benefici, però vrients roquent provar que ^{fruien} es tenien una situació que

els permetia mantenir i aixoplugar un home. Amb aquestes vint signatures, la sol·licitud s'enviava a Berna i Berna decidiria.

Vaig trobar les vint signatures, vaig formar a l'ocasió al despatx del funcionari emparat i rabassut. Era un tipus d'home molt ben triat per exercir el càrrec que ocupava; insondable, ferreny, cegament aformat a les lleis i als interessos de la Confederació.

Berna va negar-me el permís mentre la meua companya de sala d'espera, obtenia el permís per a els seus amics jueus. Era clar que els jueus tenien diners i el concentracionari ni jo no en teníem. Una volta més els diners ~~era~~ venien la raó, la justícia, els

sentiments. Hauria d'haver cregut en els diners, aquesta llei m'hauria pogut ésser útil. De fet va ser contrari, és en Dalman +
m' vaig aborir més que mai
Corominas on Quesada van tenir més sort amb Suïssa

~~monique lectora padrina de guerra de Juosada va
anar a visitar el seu fillol al camp de concentra-
ció del Barcois. No solament el va ajudar materialment~~

~~i moralment sinó que el va ajudar a escapar-se~~

~~va ésser una aventura novel·lesca, ben digna
de temps de revolució i de guerra. Monique heclere i Margot Langenbach~~

~~Margot Langenbach~~ [#] Estaven molt ben relacionades a
Ginebra. sense voler seguir el curs legal, ^{de les del·licències} que ~~for~~ ^{jo} i que jo
controsament he seguit sempre, elles dues van aconse-

seguir no obstant per entrar, els seus fillols a Suïssa ~~és~~
sint lograr que els hi deixessin
deixar-los hi instal·lar. Monique heclere padrina de

quevere d'en Aquesada va anar a visitar el seu fillol
al camp de concentració del Barcarès. No solament
el colma de presents i de promeses sinó que li va donar

paraula de fer-lo escapar del camp. El va sepo-
ne. visita al Barcarès ^{ajudat per Monique} ~~Aquesada~~ es fuga del camp, via-

ja fins a Annemasse amb la Ginebrina que creixia
molt be els límits fronterers entre els dos països. Va

indicar un camp al seu fillol: "jo ara portaré la fin-
ta amb el meu passaport, tu vigila els dos guardies
que es porten arreu i avella quan els veig"

dishets travessa aquest terreny cone-cuete, aquells
arbres ja són a Suïssa - Li n'assenyala una mica
apart. - Espera la' l'ent e' orni, No presentis res a
ningú. El teu accent et traïria. Camina fins que trobis
un Hamria, es el número 172. Després el fins a la Place
des Eaux-Vives. Allí ja llegiras el retol d'un carrer de
dui Rue de Rhone, camina fins la casa número 57, allí
on ja i Margot Langenbach. - Tenen Bertrane. Papi
amb l'ascensor fins el pent, Truca a la porta que deu
el nom de Langenbach, Allí ja t'esperen. ^{t'acolliran amb els braços} ^{oberts} ^{amb}
bare' jo

Tot va anar com una seda. Un còps en Quesada
instal·lat a Ginebra monique es va espavilar a ^{fer-li.} ^{le pelutger}
le ~~seu~~ situació. Amb gran escombril de parents i
coneguts la noia ^{va titular d'un diploma.} ^{per exercia temps ha d'ofici} la
professió de massajista del cuir-cabellut, va llopar un
pis i s'hi instal·la amb el seu fillol. Un temps
després s'hi va emmaridar, van tenir un fill

però no s'entenen i)
es van divorciar. Francine Querada era, és encara, una
andalusiana, despreocupat, alegre, conquistador, Tenia
molt d'èxit entre l'element femení del país, Tenia la
guilanova, cantora, era amica de reunions i ^{grueses} ballanques.

Monique era, és encara, una puritana. una dona ortodoxa,
morda, intel·ligent, (un poc rígida amb la moral), tan
aijerent de l'alegre i guapo andalusí, que la unió no pot
durar.

~~Josep Corominas també es va introduir a Sicià i en fou
més tard que Querada, amb molta franquesa de no~~

~~van lligar. Durant la guerra mundial, amb França
i els camps de concentració utilitzats per a posar-hi presoners de guerra
ocupada a Sinebra hi va fer també cap en Josep
els francesos obligaven als presoners espanyols a allistar-se a l'exercit.
a treballar forçats. Diuen, No he per quins vials es van fer molt anys.
com a tot, es van fer molt anys.~~

amb Josep Corominas. Aquest no que es feia posar
per amargueta ha acabat fent-se frare. I si
actualment a la Comunitat de Tàrragona i siuen - ha
dici Monique que sempre ha restat en contacte amb ell -
que hi és molt feliç. A mi Corominas m'agrada

Schwiz Uri: Unterwalden

1091 Schweizerdatsch

^{Schweiz}
Lütis amb els Habsburg el

~~Lütis amb els Habsburg el~~
~~Lütis amb els Habsburg el~~
Lütis amb els Habsburg el

1424. Conte de Zürich
- gam i altres caballers senyors feudals
dels senyors feudals amb duresa.
els tres cantons s'unixen per a formar
una lliga perpètua per a defensar-se
contra els enemics comuns. Amb aquest
lige es forma la Confederació Helvètica
Lliga s'unixen lligues amb els grans
senyors feudals austríacs però, els tres
cantons principals s'unixen amb altres
comtats així per a formar la
Confederació Helvètica
permetre per països per estabrir
llibertat i la seva imposició
conservar.

2) ~~Prima era sempre i molt humana, troava un peu desorientat i no uia que trobés el seu equilibri fins a fer a proletariats. No se'n va per convenció o per oposició al catolicisme espanyol que esperava amb tota la seva ànima.~~

~~Corominas Pijoan~~

~~Durant la guerra mundial amb una part de França ocupada pels alemanys, les Tropes Hitlerianes necessitaven els camps de concentració per a posar hi ^{ciutells} presoners alemanys obligaven els presoners espanyols a allistar-se a l'exèrcit a ^{començar} a ~~lavan~~ ^{trinxeres} franceses, etc. ~~o a entrar en brigades de Treball forçat~~ Refael Salaman va entrar d'estrangeria. ^{encara que amb Margot Langenbach no tenia directament a veure} Josep Corominas s'apropiava a ~~entrar~~ ^{entrar} a Suïssa on gràcies a Ginebra també hi vivia en Josep Pijoan, historiador i poeta. No se coneixien o no deixava amb en Corominas i es van fer molt aïllats. En Corominas no lligava gaire amb Margot Langenbach. Felizava molt més amb monique la qual se'n havia apaïllat amb Guisada i n'esperava una criatura. En Corominas es feia passar per anarsiuista però tenia més aïllat un faraner poeta.~~

^{mistic}
conservador. A un moment donat es va convertir al
protestantisme. Jo crec que més aviat per l'aflic al ca-
que per convicció calvinista o un altre branca del
protestantisme espanyol. Pelser en aquesta conversió també
hi va influir en Josep Pi Joan que religiosament per-
tanyia a la secta americana dels mormons. Sovint
ens reuníem tots a casa de monique ^{ledere}. Tot hom, es
a dir els catalans, comptem-hi en guesada i pi, en o-
ravem la nostra Barcelona a la qual de moment,
no podíem somniar a tornar. Jo ceinava avui amb
peix i allivoli i bacallà amb samfaina i tots ens en le-
pavem els dits. Els ingredients els pagava monique
i Josep Pi Joan els únics de la colla que disposa-
ven de diners. A en Pi Joan se li havia ficat al cap
introduir-me a ^{North} Amèrica. Volia que fes de mestre
de castellà en una universitat qualsevol. Pretenia
que ell tenia prou influència per aconseguir-ho.
Jo no ^{desitjava} ~~tenia cap desig~~ ^{que mai no m'han apleg} d'anar als Estats Units,
Desitjava romandre a Europa i més que res a

Barcelona. Jo esperava que les coses s'arreglaven,
que jo podria tornar al país. No podia imaginar-me
que les autoritats espanyoles em refusaven l'entrada
a Espanya. Els meus amics Quesada i Corominas
s'anaven situant. Quesada feia de ~~postu~~ ^{postu} ~~per~~ ^{per} ~~en~~
el seu ofici; Corominas traficava en no sé que, però
amb la protecció de Josep Pi i Jan ^{aquest darrer} molt ben considerat
a Suïssa. Francesc Quesada abandonà la seva professió de sastre
i, suposo que amb els diners de Monique, ^{molt justament per aquells temps} heretats del pare, va
obrir una botiga de netejar veslits amb màquina de vapor,
això que en diuen presting. Finalment ha obtingut la na-
cionalitat suïssa i, segons sembla, no pensa tornar mai més
al seu país d'origen. Josep Corominas va ^{passar a} ~~passar a~~ ^{passar a} ~~passar a~~ ^{passar a}
Espanya per Suïssa. Heva ~~passar~~ ^{passat} tota la guerra mundial. Mai
no vaig saber de que vivia. ~~Finalment~~ ^{Finalment} ~~després~~ ^{després}
de la guerra quan jo feia de secretari ^{d'un} de consolat sud-americà
a Ginebra ell m'hi venia a veure sovint. Era un home
discret, silencios. ~~El~~ ^{El} ~~home~~ ^{home} no li coneixia ^{cap feblesa i cap} ~~cap~~ ^{cap} ~~aventura~~ ^{aventura} ~~amb~~

rosa però que era jove, ben plantat de cabell tirant a ros
i ulls clars físicament molt atractiu, sempre disposat
a ocupar-se de la gent que patia necessitats materials o
morals. Finalment es feu frasc i entrà a la Communitat
de Teseé la cèlebre abadia fundada pel Suci Schutz en aquell
poble de Bourgogne coneguda en el món sencer per el seu
exemplar eumenisme. Josep Cronines fou ^{pel seu superior} enviat ^{per}
de Marsella ~~per~~ a treballar a favor de l'elevació moral
entre els carregadors i
els baixos ~~els carregadors~~ del moll, barrejat amb ells
com un ~~altre~~ treballador més, fent les hores reglamentàries
~~quels treballava fins les seves hores~~
mentre s'ocupava de l'elevació moral d'aquests homes. Van
passar molts anys sense veure'ns. Un dia ens vam tro-
bar a Barcelona en la festa d'una primera comunio. Era
el mateix home ^{de sempre} plaçid, tranquil equanim: eumènic. Va
venir a veure'ns i em va explicar la seva vida. Era fel·lic
a la Communitat de Teseé. Havia trobat el punt just del
seu equilibri:

En anys que no erhe vist
No erhe ~~arribat a veure'ns~~. Però en trine notícies

a París, durant els últims temps de la guerra.

Tota aquesta gent tan íntimament lligada al ~~meu~~ ~~començament~~ de la meua època d'exiliada representa un gran factor sentimental, ^{per a mi} de la meua primera visita al camp de concentració de ~~parteix el destí d'aquestes~~ ~~vides atzures~~ ~~i un cert~~ ~~de concentració~~ ~~maris~~ Sant Cyprien. ~~Jo~~ vaig ésser el fel conductor d'aquestes ~~vides atzures~~ i ~~inertes~~ ~~de concentració~~ ~~humanes~~. Passant la ~~lana~~ d'aquella època, reviso el meu procés de ~~voler~~ ^{per} ~~ac-~~ ceptar la Suïssa, legalment, el meu amic i editor Rafael Salmau; el primer contacte del comandant Montaner amb la legació mexicana a la Societat de Nacions; el patri- natge de Frances Guareda i Josep Llorinés del qual neix el matrimoni de l'un amb una ginebrina, ~~el seu~~ ~~divorci~~, la seva nacionalització ^{suïssa} (el seu divorci i el seu aburtesament) fent d'any d'un pressing, la con- versió ~~de~~ i l'entrada en una comunitat ^{protestant} suïssa ^{religiosa} ~~de~~ l'èl·le

més d'un cop on he ^{més o menys} ~~responsable~~ del

desti d'aquestes vides. Davant dels sofriments de Monique
que durant les primeres topades amb Guesada, el pensament
pues del seu divorci, i de tot d'enyg dolorosos de la seva
vida jo em vaig quasi penedir d'haver-los posat en
contacte. Però després m'he consolat pensant que jo no
havia fet res. Jo no era sino un fil molt prim i
molt trencaadis del desti, aquest fil es moria perquè
una mà molt més poderosa que la meua el tirava
i l'arroncava. Aquesta mà poderosa estar guiarà també
el meu desti tan o més dramàtic que el de Monique
que el del comandant Montaner segurament perseguirà
pels alemanys a mesura que es feien amos de França,
que el de Guesada estarà guiat també, que el de Cro-
mines estarà guiat també...

Choffat Dany S

Però tornem a l'època cada cop més difícil per a mi
quan vaig tenir notícies del retorn dels meus pares i del
meu marit a Barcelona. Era la primera carta del meu
marit enviada directament des del nostre apartament
de la Diagonal 313. Em deia que ~~tornava~~ a treballar ^{de nou} a
la ~~Companyia~~ de Ciments Atlántic on ~~tot~~ tornava a treballar
^{o l'Atlántic} magníficament bé gràcies a l'ordre establert pels
nacionals. M'imitava a formar. Apejís que natural
ment em ficarien a la presó, d'on ja te'n farem sortir
a un momento certe. Aquest naturalment jo
no l'acabava de comprendre. No em semblava gens
natural que em tinguessin a la presó. No havia fet
res per mereixor, ^{no} m'estava segura. Repassava mentalment
la meua actuació durant la guerra civil. Era si per
cas la no actuació que podien reportar-me. Mai ningú
amb idees republicanes; mes aviat d'airò que un diuen
d'esprema es podia mostrar més passiu, més
imparcial, més allunyat de ^{de la intriga, de l'acció} la política de la meua

que jo en època de la guerra civil
qui fos un agent de policia o un detectiu ~~podria~~ seguir

pas a pas el meu rastre no podria trobar ningú més

inhibit que jo. Per a inhibir-me jo tenia les meves raons,

Eren, em sembla, unes raons de pes. Però si aquest suposat

policia o detectiu que hauria seguit mitja dia les meves

passes hagues pogut ^{acusar-me d'} ~~descobrir una~~ certa culpabilitat

~~no~~ hauria estat en perjudici ^{meus} dels ~~altres~~ dels que havien per-

dur la guerra. En contra dels nacionals ^{complicitat} no hi havia anat ~~del meu~~ o no per cap motiu o fet com-

mai ni de pensament per manca d'implícit i explícit.

per la simple qüestió que ells, els que hi havia actuaven en la zona

de cara als que manaven en aquell moment que no eren inclús

encara que ho semblés, els republicans, jo hauria caigut en la falta

per tot el contrari, per absència d'altre o d'altre

d'amagar a casa homes condemnats a mort, naturalment, fets o

fulgurats, no perquè ho fessin o deixessin de ser-ho ^{quin} per un

moment de les ~~elles~~ carta del meu ~~no~~ m'o fuscant

simple deure d'humanitat, $\rightarrow a =$

per la part anterior que mostrava: "ja te'n farem sortir a

un moment o altre." Aquest verb escrit en primera

persona del plural semblava voler deixar comprendre

que ell estava amb els que manaven, que era al qui

ni a mi mai ningú m'hi ha trobat allí o a regna ^{la frontera}

de cara als que manaven en aquell moment, ^{a Catalunya} que no

mental

eren, és clar, encara que ho semblés un) els republicans

jo hauria caigut en la falta d'amagar a casa

homes condemnats a mort, naturalment faixistes,
falangistes, nacionals, capellans o bursesos, no pel que fossin o
deixessin d'esser, sino' per un pur i simple deure
d'humanitat, com hauria amagat un comunista o un anar-
quista en ^{en este conjunt} ~~en este conjunt~~
un altre ^{paragraf} punt de la lletra del mossèn Chuffal
m'ofuscava per la pedanteria i suficiencia que portava,
"ja te'n faran sortir un moment o altre" ^{deia} "t'has de veure
~~amb~~ conjugat en primera persona del plural al sem-
blar a voler fer-me comprendre que ell estava amb
els que manaven, ^{en aquell moment} que era al peu entre ells. Però no em
deia "vi no fins la frontera, jo anire a cercar-te, No et pas-
sara res" el que em prometia era la pressió. Després un cop
hi seria ja faria servir les seves influències per a fer-
me'n sortir i si no necessaria ^{pitjor per mi, que m'hi quedés} ~~sempre seria politarrons~~
que m'hi morís, que hi pagues el meu amor a la llibertat i ^{la} cultura
~~amb~~ i jo seguiria enjampada. No em va començar, la
pressió quan no has fet res per a necessitar-la sino tot el
contrari resulta molt més amarga que si has desafiat
les lleis sarent les conseqüències a que t'exposen. Jo no

havia desafiat cap llei ni havia ^{anat contra} provocat cap partit polí-
tic ni de dreta ni d'esquerra. No estava dispostada a deixar
Suïssa on, a manca d'altres avantatges, gaudia de la lli-
bertat i del respecte dels ciutadans.

Poc mes o menys a la mateixa data de la del meu
marid rebria una altra lletra del meu pare. El to d'a-
questa era molt diferent. Em deia que per res del món
no em deixés convencer de tornar a Barcelona. De mo-
ment valia més que romanqués a Suïssa. Ell ja m'avisava
quan hi podés tornar. La carta del pare era molt
trista. Em deia que ja no era mestre de dibuix a l'escola de
basca de Montjuïc. Tampoc no col·laborava en cap diari
"la Veu de Catalunya" no existia ja. Li havien proposat
d'escriure a "la Vanguardia Española" havia refusat. No po-
dia escriure en català i ja no es veia en cap de canvi
de llengua.

Les lletres de casa eren molt desanimades. Fins llavors
li havien esperat el fi de la guerra civil per a reunir-

Oncle Ramon

nos i ara tot esdevenia encara més negre. El pare no cobrava cap sou només una miserable jubilació de l'Ajuntament. La situació dels tres pobres vells era molt difícil. Monsieur Choffat tot i que vivia en el nostre apartament de la diagonal 313 i anava a veure'ls de tant en tant. Però les relacions familiars entre el gendre i els sogres no eren gaire cordials millor dit eren una mica tirants perquè Monsieur Choffat volia fer-me casell en el parany i ells el que volien pel damunt de tot era la meua salut i la meua tranquil·litat. Un esdeveniment familiar de gran importància va ésser l'arribada de l'oncle d'Amèric a Barcelona i la seva instal·lació a Lluís H, a casa dels pares. Però fins aleshores, l'oncle Ramon m'enviava diners de tant en tant encara que no va mai invitar-me a anar a Vilella com hauria estat normal. Però en arribar a Barcelona i parlar amb Monsieur Choffat semblava que aquest va parlar de mi en uns termes fets que l'oncle em va girar

l'esquena per sempre. Talment semblava, totes les apa-
riències el condemnava, que Monseïeu Choffat s'hauria
proposat far ^{morir de gana.} ~~me tot el mal possible~~ (Fins la guerra
nia i venjança. Però concunvia de què? I venjança, per què?)
civil les nostres relacions haurien estat normals,
^{forma} ~~erem~~ una parella correcta. Jo no se si ell me la
forgia jo me a ell. Però des del primer esclat de la
revolta militar l'home havia canviat tot d'una. Tot
el dia m'acusava indirectament de la responsabilitat
de la guerra ^{no feia} en la persona dels meus amics, els consellers,
i el president de la Generalitat de Catalunya amb un to d'odi
que omnis justificava la prohibició de treure els seus diners
del banc. Era una llei de guerra que afectava tot hom, no
solament a ell i jo no hi tenia cap culpa. La llei tam-
bé m'afectava a mi. Els ^{dignos} ~~estabos~~ que tenia a la Caixa d'
Estalvis també haurien estat bloquejats. Jo no tenia més
a treure'n més que 150 pessetes per setmana però
aquell fet deplorable per a qui que em s'obligava a ac-
ceptar un treball que no m'agradava no es va con-

vertir mai en motiu de rancúnia i odia quedar-se
conseller o ministre de finances del Govern de la repú-
blica. El cas psicològic de Monsieur Choffat és un cas difi-
cil de comprendre. Si ell desitjava que jo tornés, cosa que ben mi-
rot és ja difícil de creure, perquè acceptava com a cosa justa
& natural que jo anés a la presó? I sobretot, perquè es
negava a que el seu oncle em socorregés amb una quantitat
mensual? Ell personalment ja des dels primers dies de
la guerra civil s'havia independitzat econòmicament
de veu. Havia acceptat que jo m'expatriés per a veure
el que vaig fer amb molt de guip. Flavors que la guerra
d'Espanya havia acabat amb la derrota dels republi-
cans i que els seus o sia els poderosos de l'Atlant
l'havien forçat a acceptar amb un sol X, i perquè
no es preocupava de fer-me arribar a Ginebra alguns
diners? com ho hauria fet ^{com ho van fer} ~~gratament~~ ^{amb més d'un} amic!
entre els països pobres desde Paris Jimmy Oliver desde Boston.
es a dir procurar en el possible que no em morís
de gana? Ell Monsieur Choffat, no solament no

m'oferia diners sino la pressió i forassenyadament, in-
compensiblement d'una manera malaltissa i acar-
nissada anava destruint una a una de lluny i de
prop totes les possibilitats d'ajuda que em venien dels
seus parents o dels meus. Sembla que les acusacions
cruentes i rancunioses que va formular contra mi
a l'oncle d'Amèrica, van tenir testimoni. Aquests
testimonis no han gosat dir-me mai la grave-
tat mentidosa de les falses acusacions de Monsieur
Choffat contra mi. Al cas fou que la dolorosa intenció
de la meua mare a favor meu no va servir de res. Li
oncle Ramon va deixar d'enviar-me diners, ell i mon-
cebre la versió de Monsieur Choffat - que ja suposo que
Monsieur Choffat venjador just i de les meues idees ell
devia ésser molt negre - i l'oncle Ramon va trencar to-
terals i del meu aspecte independent. Elline, van
mena de relacions amb mi. Ignoro la mena i la
conseqüència, en part, el peu volien que jo ordenés
quantitat d'acusacions que Monsieur Choffat va servir
al vell oncle conservador, ~~devia i més que probablement~~
~~un candidat a la malaltia i a la mort per mena~~
fixista en safata de plata al vell oncle ^{meu} conservador i devia
d'aliment. No se'n pedagògicament, aquests dos
homes catòlics, se dictes, amants de l'ordre, a la

justícia⁷: ^{o del que ells en deien justícia} de la pau, es proposaven donar-me una lliçó
tan eficaç, que d'aleshores en davant ^{suposat que no hi deixis la pell} em formaria

d'una humilitat exemplar, demanaria misericòrdia
als poderosos d'aquell món, començant pels Choffat,
pels mallet pels de Marne, pels Cambó o pels Patxot
pels cardinals Vidal, Barraguer pels carders Cantó, pels Sureda
que justament eren a Suïssa i afavorien a molta gent

Però la lliçó de l'oncle Salazar i de l'empresari Choffat
no va ésser apropiada per mi, ans el contrari, em
lleva actitud de triomfadors moralitzants em va
embarbar, fastiguejar per sempre més de tot el que
és diners, representació social, ^{i èxumps} moralisme i ^{i cristianisme} ~~propaganda~~
de reclam, poder, glòria, respectabilitat...

La gana i el fred als quals ells ^{em condemnaven} em sotmetaven no ane-
ven a servir de res pedagògicament parlant, ^{hi apareix} ~~el~~ rebel
que jo era ja de mena va ^{subrotar} trol·lar i es va aixecar, més
fort i agressiu que mai. No vaig demanar ^{ajuda} ~~cap~~ ^{cap} ajuda
a cap d'aquells ^{expellien} ~~empresaris~~ ^{empresaris} el seus raigs
luminosos en totes direccions, ni els scièntos, ni els
catalans, ni ningú que pogués ~~intermediar~~ ^{intermediar}

~~ni en lloc on no, ni a collit - no, ni donat -
- me lliçons de moral, ni de religió, ni d'economia
ni de ~~maneres superiors de presentar-se~~ respecta-
bilitat ni d'economia. Començava~~

~~ajudar-me ho i donant-me lliçons de religió i de mo-
ral ho i humiliant-me, fent-me passar per l'
adreçada tot i humiliant-me.~~

~~+ Començava per a mi una nova vida, la més
difícil, la més solitària, la més aspre a totes
les que havia viscut. Els meus companys serien
els artistes, els bohèmies, ^{els homes no participants} ~~els perseguits per la jus-
tícia de fora de l'lei~~ és a dir els que en fan sense voler
amejor-ho, els apàtrides, els fora de l'lei, els que
no practiquen cap religió ni cap moral, els que no usen
aquelles respectables màscares que ja fins quan no ho eren
en feien fàstic.~~

Aquí Winkelried

El primer pas greu i transcendentel va ésser la meua
marxa de casa Madame Langenbach. No tenia diners
per a pagar un mes ^{de pensió} més. Ni havia parlat amb tots els

meus amics. Cap d'ells no podia comprometre's a aixopluc
gas - me i menys a mantenir-me per res. Entre els

meus coneixuts hi havia dos pintors. Csey d'Inpouville

: Joan van Berchem que compartien un taller a la

rue Winkelried dalt de tot d'una bella i atrotinada

casa. Ignoro per quina motiu aquests dos aristocrates,

invertits i bohèmies, havien ^{tot d'una} abonit aquell doble taller

En cercaven un altre i me'l van oferir. Pagaven per

trimestres avançats i acabaven de pagar lo que devia.

^{l'estudi}
El taller es composava de dues habitacions, una amb

seis finestres, l'altra amb quatre. Obrien a un pati on

també obrien les dependències de l'Hotel des Bergues, ~~el~~

es tractava d'un hotel de luxe on
lesos hotels se solien parar els diplomàtics estrangers.

Les dues obertures ^{l'estudi} del taller es trobaven de cara al nord

i molt més amunt que les de l'hotel del qual només arribava a la
~~Alguns~~ ^{de les finestres de l'estudi} terra papers clavats a l'mare amb
feum de les cuines i el sroll de plats i a

xinxetes. ~~se~~ substituïen els vidres trencats. ^{En abandonar}

l'estudi de Winkelried ~~d'Inpouville~~ i Van Berchem hi van deixar
dos pintors el van abandonar encara hi havia alguns

alguns mobles, ignoro si perquè els menjaven o perquè ho
mobles, dos ~~sets~~ divans, un a cada cambra, una
els feia servir. Tant l'un com l'altre aquests dos anys li orales bohèmies

terriers sentiments però delicats com per fer-me aquest favor
Taula rotlle, Antiga, una mena de taula de mitjans
sense dar-li cap importància

pretalges també antiga, una cadira tepisset amb
les flors de lis, un fopi de gas sobre un pretalpe
del lavabo, aquest lavabo i aquests pretalpe que es veia
lien a una ta. La cambra de mateix i a la cuina, que
deven dissimulades per un paravent, Els llits
i fins un gran edredon i un d'aquests divans
tenien mantes i un d'ells, un parell de lleugers però
tan annerats de brúcia que s'aguantaven drets i
encerquerats i gastaven un color de sigro i una fe-
rum estalaidores.

Les rates i les aranyes, en que a les xinxes i els escava-
bats feia massa fred, compartien l'apartament amb els
dos pintors. Val a dir que tan l'un com l'altre no hi
dormien més que després d'una mitja tala quan
es sentien massa rendits per anar a dormir a casa
Parqui de casa en tenien tots dos. La mare de Joan
San Borghese era una Viker, descendent del cèlebre
ministre de finances de finals XVI. D'això venia

la cadira tapissada amb les flors de Esp. i família
el ^{pare} però quimstus moblatge, una taula elegantíssim
~~les dues taules de fusta i el llit de fusta~~
de cabrota i un moblet per a llibres que serviria de taula de nit
~~amb una serva i una de moblatge, Guy d'Ingruville~~

viuria amb la seva mare i amb un altre amic de la
seva mare el seu petit Bergier que havia
viscut set anys a Barcelona i en retrobar-me a casa de
Collet al Grand Lancy m'havia parlat en ^{contacte} ~~conferència~~
amb el pintor i la seva ^{que ella i jo ens havíem d'enten-} ~~mare, suposant i amb fonament i dire~~

els dos pintors, en deixar-me viure al graner de
la rue Winkelried que els feia de taller i de llac de
d'espargir ^{metern} ~~tales meterns~~, no van tocar ni un clau de tot el
que contenia el taller. De manera que jo, a primer
vista ja tenia tot el que em calia per a viure. Man-
got Lamezbach em va procurar plats, coberts i
atuell de cuina. Ja només em faltava el menjador.

La primera nit que vaig passar a Winkelried
vaig dormir bé. No m'havia vist en cor de picar-me
entre aquells llenys que havia ocupat un italià

i que els dos aristocràtics pintor van amagar
que facia de la justícia del seu país. Els dos pintors
a la que se Winkelsied per simpaties no polítiques sinó de plan
sagrat d'inventis. Ells no
no tenien manies, el van aixoplugar tot el temps que

calgué, or
va caldre sense preocupar-se si e' i telia, segurament
baf; i ~~malaurat~~ ^(i homoxesugl) ^(naturalment) era ~~degre~~ o no era mereixedor de

la persecució de la justícia organitzada de la qual, ells:

Van Berghem i d'Anprouville es fotien i es refotien.

Jo de l'itòlia no en vaig tenir sinó referències i el tres
i fastigos testimoniatge dels dos llençols encarronats, de
de pur brutis

color de cigro'. Vaig fer una gran bugada al bell veig del
taller damunt el uell, murs i desigual emportussa

Pero tot el savo ^{i tota la energia} que jo dis pensava, no frenen prou a nete,
jar els dos llençols les vaig haver de dur a la ^{bugaderia} blanchisse-
publica

que i entretant donar directament damunt del mateix;
que tampoc no oferia una netedat prou garantigada

A Winkelsied ^{a la gola} al graner de la uella, ^{atortinada i} ~~puent~~ casa situa-

da al N.º 4. [Si ara hi passeu la trobareu restaurada, nete-
jada i ben curada i segurament, habitada per un per-
sonal molt diferent del del 1939] vaig començar una

nova etapa de la meua vida. Vist que les autoritats
espanyoles no em donaven permís per entrar lliurement
i legalment i lliurement al meu país d'origen, calia i
que els Choffat, inclòs el meu marit em negocien junt i d'
acord amb el meu oncle Salazar em negocien qualsevol
mena d'ajuda havia de procurar-me fos com fos i'coste

el que costés una manera o altra de viure. ^{Recomenada pels} Peto Postes d'aig
comptava amb els quatre francs setmanals ^{de moment} del professor
anar a veure el professor de literatura castellana. Era un
vellerman catedratiu de literatura castellana de la universitat
assolida polígrafa i molt intelligent. Parlava i escribia en
de Ginebra i fundador de l'"Sociedad d'Internats" situada també a
anglès, l'alemany, el rus, el rumany, el català, el
l'esmentada universitat del qual ja he parlat en altres
frases i el romanç. Possia un "curriculum vitae" mitjà
Dre d'aquestes memòries. Monsieur Velleman no
restava inactiu. Entre altres moltes altres activitats havia
m'havia augmentat el sou però tampoc no me l'
estat interpet del president dels Estats Units, Wilson,
havia suprimint el que vol dir que jo comptava d'una
havia fundat l'escola d'interpetes a Ginebra i la universitat de
manera certa i segura amb un fixe de quatre francs set-
havia estat compost un diccionari de la llengua espanyola
manals. Si tenim en compte el valor del franc suís sobre
la peseta i la moneda europea en aquell moment. ^{Comparat}
l'espanyol preparat amb una aspiració d'aquesta mena
amb) comprendrem que quatre francs setmanals i elshimo
que no haguessin pogut esser al menys 200 un per
dia laborable - em permetien comprar patates i arròs
era el seu nom i encara que acabava d'origen

era ciutada d'honor de la Confederació Helvètica.

ea. Velleman era tot un senyor. I no li otorgo aquest títol per agraiment perquè no es pot dir que em portés, més aviat m'explotava, sinó per fer-li justícia. Tot el que Velleman hauria pogut fer per mi, i era molt va fer-ho a favor d'un refugiats ^{espanyol} polític, que trio posseïa cap cultura castellana i parlava el castellà popular de Madrid. Velleman el va enxufar a

l'Escola d'Interprets com professor de castellà.

Aquest home, de nom Altamiras, tenia un tipus de kilo madrileny, i tot parlant feia l'ullet al seu interlocutor. Era un típic nerviós, és clar, però no deixava d'impressionar desagradablement. Vivia en descarat concubinatge amb una esposa, i tot al qual jo ^{personalment} no dono cap importància però que podria tenir-ne vis a vis d'un docent universitari. Jo no vaig tenir tanta sort com Altamiras perquè heu estudiat el castellà literari, fonètic inclòs, a la universitat de Barcelona. Havia tingut per mestres l'Onze Balbuena i en Manuel de Montoliu i coneixia la gramàtica de la Real Acadèmia Espanyola molt millor que el madrileny Altamiras. Deu sap per quins motius Velleman va triar-lo i afavorir-lo ^{all} donant-me a mi una petita ocupació a casa seva. Hi anava un cop per setmana, i ajudava a corregir els treballs presentats pels futurs interprets de castellà, feiem plegats el prefeu d'una futura gramàtica castellana. Velleman em pagava quatre francs suïssos per sessió

Salta a llibreta Signe ©

~~Aquí quartilla separada~~
~~era ciutat d'horror de la Confederació Helvètica~~

~~Velleman era un gran senyor, i no li otorgo aquest~~
~~per agraïment~~
~~títol perquè a mi ~~no em va protegir gaire, més bé em va xplor-~~~~
~~tar, sinó per fer-li justícia. Tot el que hauria pogut fer i m'heu~~
~~heva constituint mental s'hi constituint en favor d'un~~
~~per mi va fer-ho a favor d'un~~
~~sul dit espanyol refugiats polític al qual va enxufar~~

~~a l'Escola d'Intèrprets com professor de castellà. Amb un~~
~~Aquest home, de nom Altimiras,~~
~~el qual tenia quelcom de culo madri'leuy i s'entenia amb~~
~~publicament amb~~

~~una ex-morja que havia penjat definitivament els habits en~~
~~el viuen descaçadament en concubinatge, ^{pt que per a mi no} constituint cap escà-~~
~~ndolotou la guerra d'Espanya. No, jo no vaig deixar tanta sort~~
~~per bé que havia estudiat el castellà a la universitat de Barcelona~~
~~havia tingut per mestres d'Angel Valbuena i Manuel de Montoliu~~
~~Velleman em va emprar a casa seva. Hi anava un cop~~

~~Velleman reconeixia que jo convisca el castellà a fons~~
~~per setmana, parlarem castellà, jo conegia secretament~~
~~però, ell sabia perquè no em procurava cap carrera ben retribuit. 70~~

~~els treballs dels alumnes futurs intèrprets de castellà i de~~

~~Velleman em donava quatre francs suïssos ^{per sessió} També vaig trobar~~

~~una alumna de castellà una francesa intelligent i encisera~~
~~a qui vaig batejar amb el nom de Iris perquè deia el fet~~
~~i ridícul nom de Marg^{arida} Iris va declarar tot seguit~~

~~que no em podia donar més que dos francs per una~~
~~llits setmanal però que em donaria beure i aquell dia~~

Cafés

~~no primers
para que els deforis, són els nostres enemics, "Si, per-
d'ón templantats, fan grig" Uix! feien-elles, grig, grig...
fisticig fan, vet ho aqui"~~

No data d'aquell difícil i desengançat moment de la meua
vida la simplicitat a aquestes pobres dones que llaguen llur cos
per quantitats variants però sempre ridiques comparades
amb el que sol costar una dona decent.
~~amb el paper que representen dins la societat. Centenars de veg-~~
~~des he discutit i fins disputat ^{en l'he} defensat les ^{defont} contra les injustes~~
~~acusacions de la societat burgesa subiciet, moralitzant i~~
~~hipòcrita. Generalment, ^{retorn} unanimitament menys-~~
~~preca aquestes malaurades venedores d'amor, com si la majoria~~
~~de les que ^{es venen} ~~es venen~~ orgullosament perquè han ^{de ser} ~~han~~ pescat un ma-~~
~~rit, no fossin una mena de legalsíssimes i ^{ben vistes} ~~ben vistes~~ pro-~~
~~stitutes sense risc, i no parlem de les que tenen ornaments~~
~~que els hi paguen abrics de pell, joies, de les que enganyen el marit~~
~~no per amor o necessitat sexual no satisfeta sinó per a guanyar~~
~~diners. A la fi, la prostitució en totes ^{amb tots els seus alernants} ~~amb tots els seus alernants~~~~
~~les femelles no té tot para prostitució, se i si no ho fa d'una~~
~~manera o altra és una excepció. A la dona, ben mirat~~
~~de femelles, en l'únic afí professionalment a ^{especialment} ~~especialment~~~~

que li escau fore de la maternitat pel qual
exercit pel que totes les dones són aptes, sense estudis, sense
aptes manuals per pur instint.

yo, en aquests cas ^{de mala mort} ~~mal reputats~~ on hi trobava una
mena de fraternitat i una agradable calor animal
hi anava també de tant en tant acompanyada dels
meus meus amics, els bohemis. D'aquests amics uns

no eren molt, altres poe. Entre els que figuraven
com amics íntims hi havia ^{el pintor} Guy d'Ingoeuille, l'anglés,
homosexual ^{d'origen aristocràtic} per gust natural, més per esnobisme i pel domini
de la com una mena de venjança contra la seva mare i la clette
Joan Van Berchem que es preténia descendent de Maria
Tudor, la mare del qual era una Nèker. Aquest dos

bons i fidels amics meus eren a feien d'inverlits, per
afecció i refinament d'homes (pado) sensibles més que
per naturalesa, tenien indistintament aventures amb
dones, amb homes i llurs pintures, que guarnien les
parets del meu antre palesaven gran talent d'artistes,
les de Van Berchem eren fines de color suaus de línia
molt decoratives a ~~alt gran~~ les d'Ingoeuille. eren més vives

més dures i descarnades quan es tractava de rebots,
més equilibrades i subtils quan es tractava de parades.

FRANK i Raoul

Un altre company de la colla que seguïen acudint al

graner de Winkelried era Frank Chabry també pintor, un noi

amb més cultura que qualsevol altre i
intelligentíssim amb una imaginació desbordant capaç

de convertir una simple petita anècdota en una tra-

gèdia o en un vodevil segons el humor i les circum-

tàncies. Una llarga conversa amb Frank Chabry resul-

tava sempre un divertimento de primera qualitat. Aquel

noi també invertit, segurament per seguir la moda,

era fill d'un francès barrejat de corse i d'una

anglesa barrejada de suïssa-alemanya. Un altre

bon company d'aquells temps era Raoul Bovy-Lisberg

d'una il·lustrada família ginebrina (si aneu a Ginebra i pas-

seu per la rue Bovy-Lisberg recordeu però que no es

tracta del meu amic mort tràgicament en un accident de

carretera sense haver fet pasos menuts però que

nom li dediquem una carrer) Bovy-Lisberg gran freqüentador

(chez la Marie)

de Winkelried era el més aparentment invertit de tota la colla, No se li coneixia cap aventura amb fembres; era, ^{després de} Labric ferent, gran amic de capellans, ~~era~~ un gran bro dador de caselles, un company ideal sempre urbà, sempre suau, sempre servicial i donés un bon infermer amb un o altre d'aquests ^{amb dos o tres} companys o amb tots plegats, solien anar en un o altre dels establiments ^{per recomanables} de mala fama de la rue du cendriol, de la place Granus, de la rue neuve du Milard. Ells fraternitzaven amb tothom i qualsevol tipus femeni o masculí els feia passa per a passar l'estona

Amb Franks Chabry solien anar chez la Marie on hom traficava amb coxina i sempre hi havia baralles. Es l'únic lloc de Ginebra on jo he vist dues dones, arran- ^{la fossa a unglades} car-se els cabells i una a l'altra i esgarropar-se el rostre. Un dia que una anglesa de pas a Ginebra sopava amb els Ingouille i Brugge a la place du Grand Mezel on s'havien traslladat havent-hi com a invitats a més de l'anglés Van Berchem i jo, en discutir sobre on es podria anar a acabar la vetllada jo vaig proposar el café de la Marie

Que té de particular? Té e' anglesa.

- Que sempre hi ha baralles. vaig fer xi

- Baralles de debò o per turistes?

- Ells els ignoren els turistes. Es barallea per compte propi. Téu d'Ingooville que també hi solia anar

2) @ceiduen ~~emmenar~~ ^{emmenar} - hi anglesa, Els dos pintors i xi.

3) Jo vaig adresteri.

- No és pas absolutament segur que ^{avui} vos barallin

Alguns vegues, no ho fan.

Aquell vespre el café de la maria presentava un ambient ensopit i pacífic. Si hi veien les habituals ^{menques} procellats mig adormides i els embriacs pacífics i igualment ^{emborniscats} ~~emborniscats~~,
Per animar-nos van demanar pernil pa i ^{cerberes} ~~certesgas~~ ^{certesgas}
i una o dues enyolles de vi. Imitava Jan Pochem que ara un bohemí amb colors, pinero Russimp o Ceses.
Mentre menjarem i beriem es va atansar un embriac a la nostra taula. Es llevà un gran tarot de fetre i es posà a recetar Villon. Coneixia bé el gran poeta

Francès
del segle XVI: ^{nosaltres} «el vam escoltar amb fruïció».

Van Berchem li oferí un got de vi: ~~l'embriac~~
es posà a parlar de participis i de l'imperfecte
de subjuntiu.

- J'aime votre suite, li deia jo, c'est ^{au moins} une suite
bonne
gramaticale.

Tot anava ipocíficament desenvolupant-se quan
per no sé quin motiu, comencaren les baralles,

El nostre amic oblidà Villon i l'imperfecte del subjuntiu

Arreplegarà plats del mostrador i els projectava

a través de la sala damunt d'un grup que ja

devia considerar com enemic ^{latent} en principi. Els plats es

gotys i es empolles volaven a Francès a la sala d'In

gouille ~~de~~ l'ignia els plats de les mans abans

que els perfectes damunt del grup suposat enemic,
però no evitava gran cosa.

La baralla s'agreuava, esdevenia paellusa. per a quel

sevol dient per passar que fos. Nosaltres ja ens tre-

siem anupit als quatre sota la taula des d'on

llambregavem i
escoltavem la trenca d'essa. Alquí havia arribat a des-
pertar la maria que dormia al pis de dalt, Va baixar
cove-cuita amb una bata tirada damunt ^{llarga camisa de mànica} la camisa
Va cridar amb veu de Tro:

- Ja ni hi ha presu totets animals!

* La baralla hi hagué una treva breu: la trenca-
dessa reconença. Per Maria telefoná a ^{comissaria} la comissaria
No trigaren a arribar una colla d'agents amb passes.

En veure'ls l'agressivitat dels combatents es va calmar com
per miracle. Però es veien ^{capgirades} taules ^{ambessades}, objectes cap-
^{piramido} tècnics, fets i plats estocinats i una colla d'homes ferits
Van sortir de sota la taula disposats a anar a la comi-
ssaria amb els altres. Però els gendarmes no ens van ni
adreçar ni l'esguard ni la paraula. Interrogaven els
presos

- Qui ha començat?

Silenci

- Per què un haver barallat?

Silenci.

- Qui ha estat el primer a emprar la violència?

Silenci.

- Tot a la Comissaria, va ordenar el sargent.

Un a un, ^{caps cotx, callats} ~~en silenci~~, amb pels rostrats: les mans
ensangonades ^{entre dues fileres de gendarmes,} amaven passant la porta. No fe
com enemics sino com companys de desastre. Fins

es feien compliments. Si un s'aturava per a deixar

passar l'altre, ^{- Apria'vós!} "Aquell ~~se~~ deixava el mocador ^{a aquest} ^{que s'hi} perdut ^{en}
freges. ^o ^{de} la sang de les ferides

- ~~Apria'vós~~ - Venes.

Tot d'una s'havien posat a Fractar-se de nos

Quan el cafè de la Mare, fou buit, la pobre Jo

na s'ortirava els cabells. "Qui ~~te~~ pagari ^{els plats} ^{tot això?} ^{dia}
l'omegat?

~~Gemegava~~

mentre en el meu galdós barri passaven coses semblants, no

lluny d'allí els dancings, els cafès concerts s'omplien de

gent de posició, orquestres de primer ordre ^{interpretaven} ^{elles} ^{danes}

modernes: ^{el} lambeth-walk, ^{el} charleston, ^{el} vals angles i ^{el} tango

argentins. En un ambient perfumat, correcte,

Perquè, homes de smoking i dones vestides i guarnides amb
reines, dansaven, beien, ^{champagn.} flirtejaven i es preparaven a fer l'
amor, a ^{poter} passejar-se amb ~~guarniments~~ elegància com es
respon a l'alta classe. A aquest i als distingidíssims
habitants de l'^{vieille ville} alta ciutat ~~amb això~~ com als turistes visi-
tants i viatgers que ~~se~~ se'joraven en els hotels de Ginebra,
si els haguessin dit que ~~això~~ ^{aquests caps} existien no ho haurien cregut
pensarien, com pensen ara, en llegir-^{la majoria} ~~ho~~ hotels qui segueixen
les meves memòries, que jo m'hi invento. Aquest barri que
jo vaig habitar fins 1942 o 43 era un barri amb gust
de modes tírrim ^{però pintoresc} ~~vici~~, dignes d'èster més conegut i comentat
i fins immortalitzat per una ploma més ~~bona~~ que ^{la meua} ~~la meua~~ ^{inventista}
~~tenia~~ una de les reunions nocturnes amb els més bohèmies
El cas de Charles més tard.
algui em va presentar un angles que no era ni bohèmi ni
inventista i, sobretot per un escriptor més sovint que jo perquè
de sort allò que se'n diu sort, ningú gosava pretendre que n. he
tingués ^{gaire}. A Winkelried no em mancaven temes, n'iganes
ni hores per escriure però m'hi pelava de fred, hi tenia
una mestra d'estufa de nom: "Chiminée parisienne" on

es podia cremar llenya i carbó, però jo no tenia diners per a comprar-ne. Però encara que el noquis encés, - alguna vegada vaig fer-ho - no escalfava més que un parell escàs de metres quadrats d'habitació. Tots els líquids si hi gelaven adhue el'aigua del dipòsit del water que no quan jo volia usar-lo havia de calfar aigua i embolant-me al ^{elictat basca} dins de casa ^{lo dins el dipòsit damunt del pa de zue} fins al repla de l'escala. Algú m'

havia donat un vellíssim abric de pells que jo vaig tractar de posar-me per eixir al carrer, però s'esquisava per arreu a voltes al bell mig de l'esquema, altres als colzes.
D'on penjaven ^{flors} ^{flors} de pellerinques.

Encara que em passés moltes estones cosint el cap d'uns nius nius de dur-lo si obria. Em vaig decidir a usar-lo per casa

m. hi embolcava les carnes per a escriure. El fred però era massa intens per a ésser resolt d'aquesta guisa. Tenia les carnis calentes però se'm gelaven els dits i fins el nas.

Com he dit alguns vidres de les finestres mancaven i el paper aquantat amb xinxelles que els reemplaçaven deixava passar l'aire fredíssim del nord a on estaven orientades les sis finestres, d'aquell antipèssim obrador de cellotgeria que és el que havia estat aquell taller o estudi de pintor.

Per a fer-me la vida més agradable i divertida a Winkleried
va caldre fer un pacte amb els ratolins els quals se'm
menjaven l'arros i el formatge de l'armariet emportat on jo tra-
tava ingenuament de guardar els meus escassos queviures.
Els vaig haver de cedir l'armariet i desar-los en un
petit espai comprès entre els dos tallers, mena de taquilla
que hom usava en els temps passats quan aquell habitatge meu de
Winkleried era encara un taller de rellotgeria. Per a ^{els ratolins} que em
respectessin els queviures em vaig comprometre a mantenir-
los, fins patiem l'arros i el formatge. Jo els en deixava una
certa porció a l'armariet emportat, en atmar-me que se
ls esgotava els ho renovava. Els havia perfectament com-
pres que jo no els faria la guerra, que no tractaria d'emmet-
zinar-los ni d'inventrar-los a cops d'escombres i encara
menys de cagar-los amb una ratiera i exenar-los de
viu en viu, ~~o~~ ofegar-los. Les pobres bestioles es sentien
em seguretat a casa meua i quan jo eseria embolcada
en el vell abric de pell es passejaven per l'empro

tissat i fins s'aturaven a contemplar-me amb aquells
seus ulls tan foscs i tan lluents. I quan es sentien morir
emmetzinats per un altre veí, venien a morir a casa. Era
un espectacle esgaripís veure'ls voltar enfollits, fent
capgiralls i salts mortals fins a restar estenallats per
terra als carregats. Llavors calia abandonar paper i plo-
ma, agafar la pala i l'escombra i anar a fregar el cadavre
al water

Porter

Una plaga molt pitjor que la dels ratolins la
constituïa el preli porter de Winkelried No 4. Aquest
individu se les va emprendre contra mi sense que
pugui explicar-me el perquè. El ~~nit~~ dia 23 de
desembre de 1940 a les tres del matí va trucar
a la meua porta. Afortunadament aquella nit el ha-
via tancada amb clau. Sovint dormia amb la porta
ajustada perquè al taller del costat al ^{sochi} ~~qual~~ s'entrava
per la mateixa porta; algunes nits d'Ingonville
sochi deixava caure amb algun amic de pas -

El portier insistia buscant colpejar-me amb el puny
la porta bo i braolant: "Obriu! obriu!" De darrera
la porta estant-li vaig preguntar qu'era i que volia.

"Sóc el portier. Vull entrar" Vaig comprendre que estava
embriac i li vaig cridar que se n'anés a ferre.

Un altre dia a dos quarts de nou del vespre va venir tam-
bé a trucar. A quell vespre jo rebia la visita del professor de
literatura anglesa de la Universitat acompanyat de la seva
muller i del poeta angles Charles Udd. Estavem tranqui-
l·lament asseguts, conversavem en veu baixa com solen fer
a Europa la gent ben educada, el portier va cridar amb
pres no des dient que no el deixarem dormir que em
denunciaria. ~~Però~~ Charles Udd ens va invitar al Kursaal
on, digue, hi havia una bona orquestra. Hi vam passar
unes hores agradables encara que ten el professor de
literatura anglesa, la seva muller i Charles Udd es saltaven
força embriats, Era la una del matí quan em deixa-
vem a la porta de casa. A mitja escala hi vaig trobar el

porter, si hi havia passat més de tres hores espe-
rant-me, amb quin propòsit no ho puc dir, pen-
so que amb l'única intenció d'espantar-me. Confesso
que, de moment, ho va lograr. Però en demanar-li jo
que volia no m'ho va saber dir. Flavors el vaig ^{dir jo} ~~dir jo~~
~~per~~ - Si creieu fer-me por perquè sou una dona
sola us error de mig a mig. Comptis amb aquests por-
rors, estic sic molt ben protegida. Si seguieu fent
l'atac us en parledireu.

Havia passat una mala estona però el porter
no va empipar-me més. Us estranyava que aquest
subjecte indesitjable i miserios no se'm tirés a sobre
sic per agredir-me sia per a tractar d'abraçar me
No oliden que vivim a Europa, que l'individu no
era un àrab-musulmà ni un celliber sino
una mala-pessa ^{helvètica} ~~suís~~ i enquere que moralment
no valia ni una espinada el meu k; la
meua inatacable respectèbil i fet ciutadana no des-

per la cara nova que us proposaven. Déu sap on
pare. Je temps que no l'he vist,"

Els dos homes em van dar gràcia, es van excusar i van
marxar.

Al començament d'èsser a la casa aquest inepte
porter sens dubte per a fer por a la colla de bohemis
del graner de l'últim pis, va posar davant d'una
vetes una targeta a la seva porta que deia "Detectif"
Frank Chabry la va substituir per una altra que
deia "Detective". L'inepte porter en adonar-se del
canvi amb l'ortografia corregida la va avançar
i ja no es va pretendre mai més detectif.

Guerra mundial

Per la tardor del trenta ~~non~~, quan va esclatar la

guerra mundial, totes les coses es van complicar ^{encara} ~~per~~ a mi
com per a ~~Strom~~. ~~La Confederació, l'Helvètica~~ ~~Swiss~~ ~~també va~~ també ve orde-

nar la mobilització general. A Suïssa on tots els homes
fins a l'edat de cinquanta anys son soldats, tenen a
casa l'uniforme i l'armament. la mobilització general o

parcial es una cosa relativament fàcil: l'ordre es do-
na per radio otorgant als soldats un cert nombre d'

hores para presentar-se a les casernes. El dia de la
mobilització general a Ginebra ^{quasi} tots els homes anaven

armats i uniformats. ~~Ahora el govern~~ ~~requisicionaria~~
~~ahora que es mobilitzava tots els~~ ^{però}

~~tots els aliments i establia~~ ~~requisicionaria i~~
~~hombres s'alestant a totes les dones.~~ El Govern Federal ~~autoritzava~~

el racionament ^{para} ~~de~~ ^{els ciutadans suïssos:} ~~tots els aliments~~ Concedia vintiquatre
hores durant les quals es podia vendre i comprar de tot en quan-

titats ilimitades. A partir d'aquest plaç, no es vendria res
sense cupons. Cada habitant del país tindria la seva car-

ta mensual en la que hi havia cupons "detrachables"
amb la quantitat que li corresponia de cada cosa

Es aliments serien així equitativament repartits

~~Les mestresses de casa es precipitaren a les botigues
d'alimentació. Es formaren llargues cues. Tothom sor-
tia amb els cistells, els cabassos i les bosses plenes. Les bo-
tiques no tancaren en tota la nit i les mestresses de
casa feien viatges, més viatges fins a esgotar la re-
serva de diners. Jo hi vaig anar també amb Julia
te d'Ingouville no a comprar res per a mi perquè no
tenia diners sinó per ajudar-la a ella a carretejar
aliments. El d'Ingouville amb Jacques Brugger havien
esdevingut la meua família d'adòcio. Quan no tenia
diners ni per anar al cafè anava a casa d'ells a la~~

~~Hi arribava amb el meu tros de pa i pla. meua ració de
formatge~~

~~Place du Grand Arzezel, Julieta em va deixar diners~~

~~Hi passava la setlla~~

~~per a comprar uns quilos d'arròs, alguna pasta per
a coure, flors de civada, cafè, te, llet condensada ...~~

~~[He de fer constar que d'una manera o altra jo guanyava
alguns diners en aquest moment]~~

~~La mobilització general i les mesures de racionament del
Goverm Federal, ens van afectar molt. Les marxes dels
soldats davant el lloc que suposaven per portar-los a~~

el front de guerra va esgarxar tota la població. Mils i milers de ciutadans entre els quals jo, ens vam elevar al carrer a despedir aquells nins que no sabien encara si havia o no hi havia guerra a Suïssa. Com divisions alemanyes es trobaven formades a l'altra banda del Rin. Eran tan prop de la frontera Suïssa que en rebre l'ordre de marxa hi haurien penetrat abans que nos se'n ad-

nés. TOTHOM estava convençut que els tropes de Hitler arriben a Suïssa malgrat els immensos refugis foradats dins la muntanya, obra d'obra d'inginyeria estratègica. TOTHOM tenia por dels alemanys i de ^{els seus sistemes guerrers} es preparaven a entrar Suïssa i encara moltes es demoren

Perquè no ho vam fer? Va ésser una contra-ordre de darrera hora, un canvi brusca de tàctica de l'Estat major alemany. A casa els Ingouville hi havia grans discussions sobre el que calia fer. Ells, Julieta i Guy eren anglesos. Si entraven els alemanys serien fets presoners de guerra.

Aquesta perspectiva els horroritzava. S'estimaven més fugir a França i tractar d'arribar a Anglaterra. Jacques i jo ^{crem suïssos} preferíem acceptar les conseqüències de la invasió ^{possible} sense moure'ns del país. A mi em va ésser ^{l'eta} intermediana

dels espanyols o dels alemanys no sabia que triar
El més simple era restar a Ginebra a pocs quilòmetres de Fran-
ça tant ~~aprop~~ que caminant ~~se~~ hauríem trigat menys
una hora en Grev-tri.

Aquí

Després d'uns dies d'angoixa, esperant sempre la
invasió alemanya ja començava un temps la notícia
de la invasió de Bèlgica, d'Holanda i del Nord-est de
França. Teníem els alemanys a prop de frontera però
Suïssa, de moment, no era envaïda. La vida del país
restava enterament capgirada. Les Institucions Internaci-
onals treballaven, ~~de~~ la majoria de delegats i tota mena
de ~~tot~~ els països del món. Els uns amb la intenció d'incorporar-se a l'
de ~~funcionaris~~ ~~(fugien)~~ Era la desbandada general
exercit, els altres fugint dels alemanys dels quals tot hom es malparia
dels ~~extrangers residents a Suïssa~~. Amb tots els homes
mobilitzats, els aliments racionats, la benzina requisicionada
la vida del país prenia un caire molt especial. D'una banda
tot esdevenia més complicat i difícil, d'una altra, les rela-
cions ^{socials} ~~humanes~~ es feien més fàcils, més igualadores, més
humanes. ~~fraternals~~.

Resistència

No erem en guerra amb cap país però tots els suïssos, especialment els alemanys, es consideraven enemics irreconciliables dels alemanys hitlerians dels quals tenien l'esperit conquistador i imperialista. Comiençen veure que els alemanys volien fer-se bé a la Suïssa alemanya, mentre d'altra banda s'escampa un altre veu que deia que la neutralitat suïssa atoria qui s'oposés als plans ^{neutralistes} dels alemanys. Quant a la Suïssa francesa ja des del primer dia es considerava aliada sobretot el cas de Ginebra, es considerava aliada moralment als francesos i disposada a ajudar-los. Els pacífics suïssos, d'una frontera a l'altra del petit territori confederat estava després a defensar la llibertat ^{del país} al peu que fos mai com en aquell terrible conflicte bèl·lic mundial, els ^{ciutadans de la Confederació Helvètica} suïssos apreuen aquella que gaudien d'una meravellosa llibertat ^{lavors} menaçada per l'ambició ~~de~~, esquizofrènica ^{i sense límits} del dictador alemany.

Vivim pendent de la ràdio i dels avions. ~~Podem~~ Ens assabentarem amb desolació del martiri dels dos petits països amics: Bèlgica i Holanda - ens indignarem contra el rei

Leopold que llivrava sense combat el seu país i Ale-
manya. Aprovarem la reina Guillemina que fugia per ana-
de a refugiar a Anglaterra. Dia a dia, hora a hora ana-
vem vivint la terrible contesa mundial: ara amb el cor
oprimit, ara amb un poc d'esperança. A l'interior
del país fruíem d'una pau relativa. Els nostres esperits
però no cessàvem aquesta pau més que parcialment. En
el fons tot, al menys els que jo coneixia i freqüentava,
ens sentíem anti alemanys. ^{plura} ~~les~~ grans victòries dels
primers temps ens endolaven l'ànima. ^{lura} ~~les~~ primeres
derrotes, ens la il·luminaven. Entretant però calia viure
i a mesura que la vida s'anava fent més difícil
la fraternitat entre companys de tràhènia augmentava
sobretot quan ^{amb} ~~entre~~ aquest companys ^{van} ~~se~~ barrejaren fugi-
tius francesos de la resistència, combatents anglesos i
belgues escapats dels camps de concentració alemanys.
Polonesos vençuts i fugitius escapats. A Ginebra es cons-
pirava intensament. Es planejava la resistència.

Probablement de l'Alta Savoia país que els veïns suïssos sempre han considerat com propi, fins al punt que les fronteres polítiques són ~~considerades~~ ^{esguardades} com una formalitat convencional ^{i en} ~~convencional~~ ^{els francesos resisteixen} ~~convencional~~ ^{els francesos resisteixen} fins ignorades o negligides. A Ginebra es ^{hi} ~~es~~ ^{reunien} ~~reunien~~

conspirar ~~en~~ ^{en} amb contra els alemanys amb la complicitat de ^{zones} homes cada un segons la seva ^{mesura} ~~mesura~~ ^{hi} ~~hi~~ ^{reunien} ~~reunien~~ amb l'excusa de converses de ballar i de beure i entre copa i cope de whisky o de Pernaud, entre un fox-trot i un charleston, entre un bes robat o bes conuixat amb la parella, ^{ella} ~~es~~ ^{continuen} ~~continuen~~ la fugida d'un presoner, l'anada a París a través de les ^{línies} ~~línies~~ ^{traves} ~~traves~~ d'ocupació alemanyes, la comunicació amb un habitant de la zona envaïda i de la zona lliure

Jo vaig dansar amb un d'aquests francesos conspiradors que feia d'agent de lligam entre el París ocupat i la zona encara lliure ~~i europeus~~ i em va parlar en català. També vaig dansar amb un altre remarkable conspirador de la zona ocupada el qual no vaig formar a veure perquè els alemanys el van detenir i afusellar. Sota l'emportissat on dansaven o pilotaven municions, pis holes i ametralladores

(aunals)

doncs esperant ésser emplegats contra els ocupants
de l'Alte Leric. Les dones, en aquestes reunions,
volien representar l'element dissimulador. encara
que alguna oventura amorosa mes o menys seria a
s'establir ^{també adreçada} ~~entre~~ ^{actius i simples} ~~conspiradors i còmplices~~ ^{fermenins}

Un dels millors balladors amb qui jo evolucionava
fregant o xarlestregant, va arribar a ésser ministre
de la quarta guineia (?) república. El vaig saludar ^{en} ~~la~~ França
el 1946.

A Ginebra ho i veure en una bona neutralitat, també
nos van afavorir amb dos o tres bombardejos. El primer
jo vivia encara a casa de Madame Langenbach.
Era una nit tènue i jo dormia amb la finestra
oberta. He dit per dormir i no és veritat: peró
estava ben desperta. Estona ha passat ^{el} ~~un~~ ^{brunzir} ~~de~~ ^{zumzeig}
d'avió ^{Peró} ~~davant~~ ~~la~~ ~~ciutat~~. Generalment els avions
passaven ^{emlaire} ~~pel~~ ~~davant~~ ~~nostre~~ i s'allunyaven ràpi-
dament. A quell ^{volaven baixos} ~~dis~~ ~~no~~ s'allunyaven, rondaven
per l'espai aeri ginebrí i jo malauradament perov

ben documentada sobre ^{les maniobres} dels avions que passen de llarg
i els que ~~es van orientar~~ ^{anaven i venien} pel ~~camí~~ ^{el enllà el ençà i s'orientaven} per ~~no~~ ^{deixar} caure ~~bon~~

les ~~se~~ ^a un lloc determinat, vaig abandonar el llit amb

inquietud intranquilla i vaig treure mig as a la finestra

Era a un quart passat com recordava. En aquell moment
es va oír l'explosió de les explosions allí mateix en un

barricada proper al nostre. Tot d'una sonaren les sirenes

i tot hom s'orientà al carrer i a les finestres. Però

el bombardeig ^{havia} ~~havia~~ ^{aterrat} ~~aterrat~~. Els anglesos - penso que

ho eren - reconeixien ^{esse error} ~~havia-se equivocat~~ i ja vol-

ven cap a Itàlia que era - un record de ^{seu} ~~seu~~ ^{objectiu} -

que cercaven. Havien enderrocat una o dues cases i havien

fet alguns petits greus ^{o llocs}. Van presentar excuses a la com-

dercio. Algun temps després van tornar ^{a bombardejar} ~~aquell cap~~ sense

equivocar-se. ^{Atacaven.} ~~Bombardaven~~ la ~~fàbrica~~ ^{fàbrica} Talaran on ve-

que fabricaven enginyers de guerra pels alemanys,

Com veieu, quan es tracta de guanyar diners, no hi

ha ni neutralitat, ni patriotisme ni ^{aliances} ~~simpatie~~ que

valguin. Els fabricants d'armaments, ^{no poden tenir} ~~no tenen~~ ^{entranyes} ~~ni~~ ^{de reconeixen} ~~ni~~ ^{Deu, ni pàtria ni llei}. Fabricuen enginyers per a

matar homes sense cap mena de discriminació

el cas és matar molt i matar bé, acreditar-se en

la matança, aferrar pòrròguia i omplir-se la butxaca

Charles Uld

En un dels cafès de mala memòria del barri on jo vivia, no
sé qui em va presentar Charles Uld, un poeta anglo-sud-
africà que treballava al B. I. T. o a la S. D. N. No era
un bohemí ni un ~~motat~~ ^{homosexual} homosexual com quasi tots
els meus amics. Era un home tímid, respectuós, abun-
dant i moralista. Ignooro em va apar a xaur en
aquella ^{memòria d'antia} ~~antia~~ de perdició on tots els demés ^{cada escum per un motes} ~~demés~~ ^{di'terent} ~~demés~~ hi trobarem
com el peix a l'aigua. La meua conversa amb Charles
Uld versava sobre literatura. Ell era quasi un llencin-
gat en lletres ^{angleses} d'Oxford. Jo era ~~una~~ quasi una llicen-
ciada en lletres franceses de Ginebra. Al final de la
vetllada i abans de separar-nos, el poeta anglo-sud-
africà em va demanar permís per a venir ~~me~~ a casa.
Tav. ^{me} Jo li vaig dir amb quin goig el rebria a Wini Keldies
però abans volia que el portés al corrent del país era
el meu ^{estímul} ~~habitatge~~ habitatge. Charles Uld va replicar que el que
l'interessava era jo i no el meu ^{possibles o impossibles} ~~luxe~~ ~~de~~ ~~con~~
fort ~~incondent~~. Tot amb tot jo podia aprofitar les ^{incondent} ~~incondent~~ ~~incondent~~ ~~incondent~~

de cafè i de te, amb sucre i tot privilegi de guerra que
poies es podien permetre, en general ningú no disposava
de paon cafè ni sucre per invitar els amics. A mi el pri-
villegi em venia de no tenir diners per a ^{aliments cars} ~~comprar carn~~
~~ni xarcuteria.~~
"Canviar" els meus cupons de carn i de xarcuteria per
cupons de cafè. El sucre tampoc no me'n mancava
perquè jo no tinc cap afició a ensacar les begudes.
Itxiò em permetia rebre Charles Uld amb una bona tassa
de cafè calent que ell va apreciar molt més en aquelles cir-
cumstàncies. Charles Uld em va explicar les seues malan-
xanes, primer les professionals, després les ^{familiars i} ~~(sentimentals)~~
tra d'una família pobre ^{d'origen anglès} ~~instal·lada~~ al Sudafrica aque-
nes generacions abans. A la família Uld no hi va
haver-hi mai gent rica malgrat veure prop de les
mines de diamants, simplement perquè els Uld eren
gent honrada, pastors protestants, algun ^{d'ells} ~~marit~~ de les
tribus salvatges ben breument cèlebres en el país, encara
que sovint ells eren ressaltats ben ^{Uld no reconeixia} ~~justificats~~ pels

tas-se sobre les tripujes inconfessables d'un gran canallades

proprietari de mines: escriure un llibre que el ^{no} ratificava

^{una obra} ~~es a dir~~ que després tot el contrari de la veritat, que presen-

tes com un heroi del ^{coratge} ~~la penitència~~ ^{i de la justícia} ~~el abolicionisme~~ el més

infame dels bandits. Era, com veieu, una feina ~~pallosa~~

la que li proposaven. Charles Uld estava tan desesperat

que la va acceptar. Tot amb tot ^{complauere el traficant de pedres} ~~no aconseguí~~ ^{pressionar} ~~obtenir el~~

seu títol de llicenciat en lletres angleses. ^{Després} ~~accepta~~ ^{aquella}

excel·lent col·locació a la S. D. M. ^{o al B. I. T.} ~~esperava~~ ^{no puc precisar ho} ~~extrema~~ ^{la seu}

lexic Simelva i presentar-la a Oxford. A Carlos Uld però

li passava com a mi; no ambicvem mai a aconse-

guir el que nos ambicionavem i no per manca de

voluntat, de constància o d'aptituds sinó per al·lo que

se'n diu la pigre, la mala pata, la petadura o el

que volguem dir-li. Per això Charles Uld i jo que no

erem ni vicinos, ni homo sexuals, ni caps de Tross

ens vam fer tan amics. Un dia per setmana ens

reuníem a W. K. Fried entre nou i onze del vespre

jo encenia la xerrameia parisièn i preparava una
^{bona} cafetera de cafè. Primeres només venia Charles Uld per
poc a poc la tertúlia va eix ampliar-se. Hi vingueren
més amics, hi discutíem i hi llegíem, recitavem en variis
llengües. Charles Uld recitava Virgili i Ovidi en un elati
musical, cili i entusiasta. També era capaç de recitar
en aquella endiablada elengua que és l'anglès. Soxet.
La meua amistat amb Charles Uld és d'aquelles que formen
època. M'hi lliguen una colla de fets que en testimoniuen la
qualitat. És per això que abans de ^{des} escriure les novel·lades
a Winkelried preferíxo conèixer Charles Uld i presentar-lo
com a personatge novellès intimament lligat a certa època de
la meua vida.

Charles Uld va marxar d'Oxford direcció Ginebra per més o
menys a la mateixa època que jo abandonava el ^{alta} Savoia
per anar a ~~la~~ Marsella a embarcar-me amb Monsieur
Enoffat via Polinèsia Oriental. Charles Uld, així m'ho
va explicar ell, ^{emmetava} començava tot just les seues activitats

de funcionari ~~va~~ en la Unió Internacional quan
un bon dia en entrar en un despatx s'embrassà de la
seua parella amb un cap de ^{secció} s'embrassà de la
secretaria. Va estar com una escopetada "amb aquesta mossa
jo m'hi mullerare" va dir-se al quasi llicenciat en lletres an-
gleres. Naturalment era un mal negoci amb tots els que
solia fer Charles Uld. Però l'home havia pres aquesta ^{determinació} deci-
sió inevitable. Si hi va mullerar, van tenir un fill.
Charles no ~~era~~ ^{va dir-me} ~~de~~ dir mai si havia estat feliç amb
aquella secretària mig anglesa mig francesa. Només en va
dir que en esclatar la guerra mundial, creient ja em-
minent la invasió de Suïssa pels alemanys, va enviar corre-
uista la muller i el fill a França, ^{2 justament les tropes de} on no hi gaven a esser
Hitler van envair aquella regió i al seguit els feren presoners
~~els seus pares pels alemanys~~. Charles Uld recordava el
i terra per a fer-ho la vida més fàcil. A força de diners
i d'influència va aconseguir que les autoritats alemanyes
els deixessin viure en ^{a Besançon} un apartament. Charles els
enviava diners però no podia anar a veure'ls. El seu
fill ^{tenia permís per assistir} ~~anava~~ a l'escola i semblava que tots dos, mare i fill

fruien de salut i no els mancava res. Només la llibertat
i la presència d'aquell que sentimentalment només vivia
per ells.

~~Aquí~~

~~Un dels meus companys de bohèmia, Georges Grossetti, era
un bon pintor. Charles li va encarregar el seu retrat amb
la intenció de fer-lo arribar a mans de la seva muller.~~

~~Ja que no podien veure'l a ell, ^{en carn i ossos} veuen el seu retrat fet
al pastel. George Grossetti era fill d'uns ~~verdaders~~ ^{verdaders} venedors
de fruites i d'hortalica d'Itàlia. La guerra els havia arruïnats.~~

~~Estaven indignats amb el noi que en comptes de cercar treball
i ajudar a les despeses de la casa, volia dedicar-se a l'art~~

~~freqüentant la bohèmia, lliurar-se a la disbauxa seduït
en companyia de
i amarrat(?) per tipus de la mena d'un Van Berchem o~~

~~un d'Ingrawille. Charles Uld vivia en una pensió, la seva
cambra era estreta i amb claror poc abel·lidora per a pin-~~

~~tar. Van decidir que el retrat de Charles es faria ^{on el} ~~cas~~
meu estudi amb claror (ai les!) del nord.~~

~~havia taltat de cellotgerie on ^{on} de Winkelnied on ja~~

~~hi havia pessons en condicions immillorables de espai i~~

de llum, Groszef podria pintar ^{-hi} a qualsevol hora del dia. A mi la companyia del poeta i del pintor no em ^{sem} disturbaven. ~~Jo estava~~ ^{en aquell moment} preparava un treball sobre el gran escriptor suec Rammus que volia presentar a la Universitat de Ginebra. Charles i George ho sabien, amb poca feines parlaven. De tant en tant feien una cigarret. Jo els hi acompanyava Era un breu temps per tots tres. Quan el retrat fou acabat tota la colla de pintors: Van Berchem, d'Ingouville, Boby-Lisberg i ^{col} Stengle vingueren a veure'l. Uns el celebraven, altres el criticaven. Georges Groszef va cobrar el seu treball i els plegats, pagant Charles Ulla, beuen cotes i altres per celebrar-ho ^{de veure el retrat a la seva dona} ~~Charles~~ ^{per un delegat de la Gran Roci} Però a ell no li va agradar i jo vaig ^{no va voler conservar-lo} heredar-lo. A mi m'agradava ^{freca aquella pintora} ~~pero~~ ^{no d'abandonar també} ~~la vaig~~ ^{deixar a casa els de Mont-} mollin a Neuchâtel on vaig veure tres anys i mig. També hi vaig abandonar paisatges de d'Ingouville, cotes de color esquitides de Stengle i aquest retrat al

que jo considerava una obra d'art
pastel de Grovelli. També hi vaig ^{abandonar} ~~deixar~~ una col·lecció de
llibres que em requeren força. Quan ^{penso} ~~penso~~ en aquestes
pintures i ^{també hi havia moltes pintures tant se me'n dona.} en aquests llibres penso, una volta més en

en el meu estrany destí: abandonar, abandonar ciutats,
estats

Charles Uld
cases, amics i objectes, abandonar projectes i il·lusions...
abandonar, ho he fet i ésser abandonada, que és el mateix
puix que implica separació.
Però formem a Charles Uld que tenia una mena de des-

ti semblant al meu encara que ell no era un rebel com
jo sinó un assempat burgès tímid, respectuós i poeta.
^{convencional encara que}

Charles Uld en plena guerra mundial no ciutadà anglès

visó sud-africà, va reprendre la seva ^{literària} tesi en veure
al doctorat de lletres angleses, com jo havia també com-

plés la tasca de doctorar-me en lletres franceses. No

pel títol que dels llibres me'n ric i me n'he rigut sempre

sini per escriure en un francès impecable i, sobretot,

arribar a aconseguir que aquesta bella i treballada llengua

no servís ^{Per a la seva tesi} secrets per a mi. Charles Uld havia triat

un tema que l'apassionava, la història dels

trovadors provençals o ^{l'història dels} catalans.
languedocians, occitàs.

provençals catalans relacionats amb Ricard Cor de Lleó:
la seva brillant i espectacular fet d'armes.
Charles se m'ha presentat acompanyat
d'un llibret on hi havia poemes dels
segles XIIe i XIIIe escrits en una endes-
trada llengua o llengües d'aquell temps, pro-
vençal, català, o una barreja de l'un i de l'altre
llenguatge. La nova manera d'erudició i de
memòria no em permeten de ^{de resumir ni comentar el text d'aquella obra} ~~presentar-la~~ ^{Charles}
esperava que jo l'ajudés a comprendre aquells
poemes escrits pels trovadors d'època. Tan llunyans
ni es barrejaven poemes de Falquet de Marsella
Bernard de Vaqueires Bertrand de Born
Bonifaci de Castellana a més de fer-ho amb versos
amb armes de la nacionalitat catalana
provençal contra la preponderància ^{exterior} francesa
a l'enciclopèdia Lypasa, ^{devant de la}
guerra dels albigens ~~que~~ interrompia les oc-
casions poètiques de les Corts encara que no
desapareixia l'ofici poètic. El llibret pu-
blicava també poemes de Blondel de Bernart
de Ventadour Ventadour de Bernart de
Born Guillen de Bergadans i Robert Gerfede d'Orvi-
gen Ramon Vidal de Besalú ^{Levier de Girmon}
(poeta de Girmon) Sward de Ripuaria i finalment
del gran Blondel ^{de l'obra del segle XIII Charles es mostra}
especialment entusiasta ^{en provençal} ~~en llenguatge~~ ^{en català o en}
una barreja de les ^{dues} llengües. Segons
Menendez i Pelayo alguns poemes catalans d'aquelles

epoca en que vivien en provençal o en català
el mateix moment. Pelays el català no
era abt per a la poesia val per d'ora

sempre preten que per això alguns
poetes trobadors espanyols escriuiren en
català o en provençal o en llenguatge

de abt per a la poesia en provençal
i Pelays preten que alguns trobadors

espanyols (?) escriuiren en provençal
en català

però els trobadors espanyols no
escriuiren en català sinó en provençal
perquè el català no existia encara
com a llenguatge literari i els trobadors
espanyols empraven el provençal com a
llenguatge literari i els trobadors
catalans empraven el català com a
llenguatge popular i els trobadors
provençals empraven el provençal com a
llenguatge literari i els trobadors
occitanos empraven l'occità com a
llenguatge literari i els trobadors
francesos empraven el francès com a
llenguatge literari i els trobadors
italians empraven l'italià com a
llenguatge literari i els trobadors
portuguesos empraven el portuguès com a
llenguatge literari i els trobadors
castellans empraven el castellà com a
llenguatge literari i els trobadors
aragonesos empraven l'aragonès com a
llenguatge literari i els trobadors
navarresos empraven el navarresès com a
llenguatge literari i els trobadors
leonèsos empraven el leonès com a
llenguatge literari i els trobadors
gal·lesos empraven el gal·lès com a
llenguatge literari i els trobadors
portuguesos empraven el portuguès com a
llenguatge literari i els trobadors
castellans empraven el castellà com a
llenguatge literari i els trobadors
aragonesos empraven l'aragonès com a
llenguatge literari i els trobadors
navarresos empraven el navarresès com a
llenguatge literari i els trobadors
leonèsos empraven el leonès com a
llenguatge literari i els trobadors
gal·lesos empraven el gal·lès com a
llenguatge literari i els trobadors

però els trobadors espanyols no
escriuiren en català sinó en provençal
perquè el català no existia encara
com a llenguatge literari i els trobadors
espanyols empraven el provençal com a
llenguatge literari i els trobadors
catalans empraven el català com a
llenguatge popular i els trobadors
provençals empraven el provençal com a
llenguatge literari i els trobadors
occitanos empraven l'occità com a
llenguatge literari i els trobadors
francesos empraven el francès com a
llenguatge literari i els trobadors
italians empraven l'italià com a
llenguatge literari i els trobadors
portuguesos empraven el portuguès com a
llenguatge literari i els trobadors
castellans empraven el castellà com a
llenguatge literari i els trobadors
aragonesos empraven l'aragonès com a
llenguatge literari i els trobadors
navarresos empraven el navarresès com a
llenguatge literari i els trobadors
leonèsos empraven el leonès com a
llenguatge literari i els trobadors
gal·lesos empraven el gal·lès com a
llenguatge literari i els trobadors
portuguesos empraven el portuguès com a
llenguatge literari i els trobadors
castellans empraven el castellà com a
llenguatge literari i els trobadors
aragonesos empraven l'aragonès com a
llenguatge literari i els trobadors
navarresos empraven el navarresès com a
llenguatge literari i els trobadors
leonèsos empraven el leonès com a
llenguatge literari i els trobadors
gal·lesos empraven el gal·lès com a
llenguatge literari i els trobadors

o provençal - catalans companys i admiradors de G. gasta
compagnia de Ricard Cuv de Pleo, amb els seus formosos
i brillants fets d'armes. Charles em va venir a trobar acompanyat
d'un llibret que no sé d'on havia tret, on hi havia poemes
dels segles XIIIe i XIIIe escrits en una endiestrada llengua que
Charles no comprenia, català o provençal arcaïcs o una ba-
rreja de l'un i de l'altre. La meua manca d'erudició i de
memòria no em permet de resumir ni comentar el text d'
aquella obra. Charles esperava que jo com a catalana i cometa
dona d'aquesta llengua en la qual havia ja publicat quatre llibres
l'ajudaria a traduir algun d'aquells poemes escrits per trovadors
d'època tan llunyanes. No ho puc assegurar però em sembla que
m'hi havia d'en Falgueto de Marsella de Rambaldo de Vaqueïres
(aquest nom sona a galleg) de Bertran del Born (aquest és ben català)
de Bonifaci de Castellana sarrer defensor amb veu i amb
armes de la nacionalitat catalana - provençal contra la prepon-
terància francesa (aquest detall el dede a la Enciclopedia Espasa
Ra-queles dels albigens no va fer desaparèixer l'afeció polí-
tica dels trovadors cortesos. El llibret ^{reproduïa} publicava poemes
de Bernat de Ventadour o Ventadorn de Guillem de Per-
sadam (potser bergadà) Proïgen, Ramon Vidal de Besalú,
Jover de Girons (potser de Girons), Gerard de Ripoll i final-
ment del gran Blondel de l'obra del qual traduïda al francès,
Charles es mostrava enamorat. Sobre aquests i altres trovadors
deu Menéndez i Pelayo que escriu en català o provençal
par que la llengua castellana no es prestava a la poesia,
amb tots els respectes depluts a tan il·lustre historiador ~~em~~
i sembla aquesta afirmació em una rellicada. Els trovadors

castellans van escriure en castellà quan s'inspirava els empenyents de la ^{motiva} manera ho feien en ^{seu} pròpia llengua, els catalans del llibre de poemes del segle XII escrit en la llengua els provençal

dels grans poetes d'aquell temps Charles Uld no en tenia l'aigua pesu clara, malgrat el coneixement que posseïa del llatí.

A la biblioteca universitària ni en cap altra biblioteca a l'abast del poeta, no existia cap diccionari que el pogués

ajudar ni orientar. Don vaig ^{acceptar} oferir d'ajudar-lo ^{no sense} ^{reflexionant-me} els meus deutes sobre la interpretació de certes paraules del catàleg. No era pas una feina fàcil. Jo llegia i rellegia

aquells poemes i tradueïa en francès paraula per paraula

o a mesura que les anava entenent o endevinant

o, potser, creient que les ^{entenia} endevinava. El cas és que Charles Uld es va engegar amb el català. Em va dir que

era una llengua que no tenia pesu com a veïcula de cultura llatina i em va demanar que la li ensenyés

Prendria un parell de lliçons per setmana, naturalment me les pagaria. Van començar a cercar per tot una

gramàtica catalana. No avien de llibreria en llibreria ell pel seu compte jo pel meu. Si no hoagués estat per la guerra el hauríem demanat a França

però en aquells moments ni els francesos ni ningú
més no estaven per gramàtiques catalanes. Ens vam
haver de conformar amb una portuguesa, feta per
els anglesos. Hi havia temes i vocabularis i versions
que era fàcil traduir al català i termes on ^(en principi) ~~angles que~~
calia traduir al portuguès i que nosaltres Charles traduia
al català i jo coneixia. Al cap d'uns mesos Charles Urd
amb la meua ajuda traduia l'licència al país de les
Meravelles en català. Solíem emprar aquesta llen-
gua quan parlàvem entre nosaltres. Charles m'invit-
lava cada diumenge a la tarda a prendre el te en el Cexús
Salvador de Old Gym o a la Berberie. Però per els ocupants
de les taules veïnes no xafaríem conversarem en
català. Charles, de naturalesa reservada, m'obria el seu
Eva and by lith
cor. Vivia una estranya aventura plena sentimentalment
amb una jove dona de sexualitat. S'havia enamo-
rat com un col·legial de la meua deixeble Gris,
la qual, segons vaig anar descobrint poc a

178

que era una nimfòmana nimfomaniàtica perduda,
 p. Sempre li sortien al pes
 les seves aventures escabroses que em contava riu en
 castellà per a fer pràctica d'aquesta llengua que seguia apre-
 nent amb mi. llegia correctament; igualment trobar a volte
 de paraula, altres per escrit les Nouvelles Contes de Cervantes.
 Era instruída; molt intel·ligent. la seva conversa era agrada-
 bilíssima; els seus gests; movess deliciosos. Jo no m'
 havia donat compte del perill que una fembra així se-
 presentava per als homes. Un moment, estupefactament
 hauria de dir, la vaig presentar al pobre Charles i ella
 del pobre Charles ^{no} en va fer més un mos. Jugava amb
 del dia que vaig presentar-les Charles ja no feia res més
 de bo. Gris va sortir de Winkfield en companyia del
 meu pobre amic. No he volgut saber mai el que va
 passar ni el que anava passant en setmanes i
 mesos successius. les confidències de Charles eren molt
 velades. sens dubte esperava que jo l'empengís a l'ajú-
 des a parlar. Però si no he sabut ni volgut mai

178

conexió dels detalls íntims de les aventures amoroses. Aquest ^{diem-me,}
menor de confiança més aviat les aguantava que no les
assaborixo. El que passava entre Iris i Charles no ho
vaig saber. Només sabia que ell estava enamorat de Iris i
que Iris jugava amb el pobre Charles com un gat amb
una rata. Quantes vegades veient-lo turbat, veient-lo
tremolar no em vaig pensar d'haver-los presentat el
un a l'altre. Ignoro què i com va acabar aquesta
aventura. L'únic que sé és que Charles va escriure un
poema que es titulava "We and Hylith" Era era la
muller, la mare del seu fill
seua dona Hylith la seva amant. Era un poema llarg,
seriosament trascendental on Charles utilitzava el poeta tractava de
justificar la seva traïció conjugal, car on el fons requeria
éssent el pobre moralista net de gixil d'algunes gene-
racions de pastors anglicans, respectuós de les lleis,
aferrat a uns principis ètics que embarrassaven la se-
ua llibertat. Charles utilitzava de seguir la colla de
Ehrens sobretot per amistat a mi, i també, cal reconèixer.

esglaiats feren les nostres amades al café des Brunnets
com una mena d'excessió més o menys pocielosa que so-
liem emprendre tota la colla fent braçat de dos en dos o de
tres en tres. La ciutat, mes fosca que una sola de llop i tan
silenciosa com haviem de ser - ho les ciutats ^{medievales} emmurallades
a l'edat mitjana després del toc de queda. La colla em-
penyia la porta vidrada i encortinada del Café des Brunnets
amb Charles Uld com únic membre pagant de la peuda
No hi havia ningú llevat nosaltres al café. Voltàvem una
taula plena de gotes i d'empolles. Tot hom encenia
pipes i cigaretes i la gesca començava. Stengle, Grov-
elli i jo ens repartíem els papers. Stengle improvisava
admirablement. Grovelli tenia veu de tenor i jo de so-
pran dramàtica. ^{Grovelli i jo} i també improvisàvem. Primer con-
struïem l'argument de l'òpera, després ens repar-
liem els papers. Stengle atalava la simfonia on jo
anava improvisant ~~les melodies~~ els motius drama-
tics i melòdics que Grovelli i jo havíem d'interpretar

Després de la simfonia l'òpera començava. Hi havia dues
cavatines, aries estil Mayerber i Donizelli, drames calabro-
sos i sicilians gènere Leon Cavallo. Sovint calia un tercer
personatge. Ningú de la colla no era capaç d'improvisar-lo
llevat de nosaltres tres. S'empleï sense abandonar l'acompan-
yament s'encarregava d'aquest paper. Sovint jo mateixa feia
de baix. Improvisava un duo encarregant-me dels dos personatges.
Els amo i les camarenes del cafè feien de la nostra òpera; fins
als soldats de la defensa passiva que feien guàrdia en
aquell sector de la ciutat. S'assumien per la porta del carrer,
café endins i estirats en els fusells romanien immòbils, els
rostres infantils mig amagats per la visera del casc.

Quan més tard, ^{es va} ~~un oficial de l'exercit belga ocupat~~
~~un camp de concentració~~ ^{alemany} ~~usant per a fer un uniforme~~
~~d'oficial alemany~~ ^{es va} reunir a la nostra colla, ^{iemiquis} ~~el progrà~~
^{musical} ~~es va~~ ^{i important} ~~reunir a la nostra colla~~ ^{mostra} ~~el progrà~~
^{de l'exercit} ~~oficial belga~~ el qual s'havia escapat d'un camp de concentració
alemany. S'havia procurat, ell sabia com, un uniforme.

d'oficial hitleria i ^{a través de mil rissos} havia aconseguit arribar a Suïssa.,
on no li manca a colliment i protecció. A Suïssa hi estava
de pas, volia guanyar la zona encara no ocupada de
França i incorporar-se a la resistència. No recordo el seu
nom perquè la seva estada entre nosaltres fou fugaç. Però
el belga es trobava bé entre aquella colla de bohèmies
i les vetllades al café des Hommes el divertien extraor-
dinàriament, li feien oblidar per una estona el greu proble-
ma de passar entre les tropes alemanyes ^{d'ocupació} sense ser des-
cobert i incorporar-se a la resistència francesa. El belga
tenia una veu molt bonica però no sabia improvisar.
Cantava negro-cigariets amb jintersa d'opi-
nació i gran sentèment. Una de les serventes del
café l'escollava plorant. Estimblava el colze a l'ansa ^{la tapado}
de la gran cafetera. Bellidra que conservava l'aigua
calenta damunt l'estufa. Les llàgrimes li corrien
cara avall mentre el belga cantava cançons negres
en anglès. Quan l'oficial va desaparèixer sense

prendre comiat de ningú i la seuenta - va saber per nosaltres que el belga s'havia posat com un núvol, esclatà en un plor incontenible. Penso que n'estava enamorada, encara que el nostre company esportiu no li s'adreçava mai la paraula ni se la mirava, Nosaltres també el vam engor. La seva estada entre la colla de bohemis havia estat breu i mai més ningú ^{no} en va tenir notícies.

La Clemence
Le Café du Consulat

A més del Café des Armures anaven moltes vetlles al "Café du Consulat", allí només si hi reunien artistes. No recordo si va ésser en el "Café du Consulat" o a "La Clemence" (Nom de la més antiga i sonora campana de la Catedral, lo que només deixa oír els seus batalls ~~sons~~ en les grans solennitats) on vaís conèixer i intimar amb Sacha Pitel el llavors futur ^{celebre} gran actor. Amb Sacha Pitel ens vam fer ^{més} amics quan se van fundar "Le Cercle Littéraire" un dels principals promotors d'aquest club va un jove israelita alemany doctorat en filosofia i lletres de la Universitat de Siemra. Encara que ell i jo

ceem força acciis, la oblidat el seu nom de fonts, de nom
de família es deia Stein. La cercle literària organitzava
sessions de lectures dialogades: una de les primeres figures
era Sacha Pitouf. Vam omplir una sessió amb el Salomé
d'Oscar Wilde, una altra amb L'oferta fàlta a Maria de
Clode. La més memorable que recordo va ésser la del
Sermans Karamazof de Dostoievski escenificada per no
sé qui en la qual Sacha Pitouf feia de Dmitri.
També vam tenir una sessió de poesia xinesa de la
qual s'encarregà una estudianta xinesa que parlava força
bé el francès. A la Universitat de Ginebra, a l'aula
magna, on jo havia escoltat amb fruïció ^{la conferència} una conferència
il·lustrada amb poemes del propi autor. Jo vaig també
disertar sobre l'estat d'or de la literatura astellana. La Calle-
ron de la Barca va ésser interpretat per una colla de
bons actors ^{amb} la com a peça final, Magdelsine Renaud
va recitar un fragment del Centar ^{font espiritual} de la Cantares
de Sant Joan de la Creu traduït en francès per un

professor de llatí de la facultat de lletres a Ginebra i per mi,
Les traduccions franceses que hem trobat ja fetes de ^{celebre} Mopsma
no tradueixen amb prou fidelitat els pensaments del gran
~~poeta~~ ^{mistic} espanyol del ~~gran~~ segle d'or.

Al cafe' del consolat hi anava també el fill del
gran actor Michel Simon a qui jo he vist ja menys i
un mes a Ginebra interpretant el paper més impor-
tant en una d'aquestes obres ~~modernes~~ ^{de} d'Yonesco
esdevingut ja un clàssic ^{del teatre}. Heu vist no; els veus molt jove
així com un "pel de pastenaga" anomenat Jacques?
avui tots dos actors al "Théâtre de l'Odéon" que fan
hem conmutat darrerament a Barcelona, es reunien
al Cafe' del consolat i a "La Clemencia" ^{establiments} tots dos teatrals
a la Rue de Bourg et Four un delsells indrets més
admirables de Ginebra. En un d'aquests ^{cafes} vaig formar
a Tubau ~~la~~ ^{la meua companya d'oficina} Valeria Lintch ja apacellada amb Sa-
che Pitol; una germana d'aquest a qui jo ara
menava la princesa perquè sempre llueix un

divaderna de flors. Aquesta noia es deia Ljudmila com
la seva mare i també es dedicava al teatre, jo heu
assistit a una representació de ^{minphe au coen} ~~la noia~~ combant
de Margaret Kennedy on treballava tota la família Pitol.
Ito feien amb la mateixa ^{maturitat} ~~proprietat~~ que si visuessin
la seva pròpia vida i es feu els personatges de la
Ninfa Combant even ^{els de} ~~actament~~ com la família Pitol
i aquests no feien comedia, ni van episodis de la pròpia
^{existència familiar} ~~vida~~, per un voler de Déu o de la fatalitat tot allò pas
sava en un escenari i no ^{l'apartament} ~~elipsoel~~ mollet per als seu
paven a Ginebra en no se' feien carrer. ^{la celebre parella i} ~~els celebrats~~ Pitol
^{actors}
tenien un regitzell de pells. Sacha i Ljudmila devien
ésser els grans i tots dos pensaven dedicar-se al teatre
Sacha ~~que~~ era alt, prim, ^{llarga i abundosa} amb una ~~cabellera~~ blava
a força d'esser fosca i uns ulls grans, i profunds, uns
ulls indiscutiblement magnífics. Ljudmila era jo enorme
nava la minuesa també era molt bella, començava tot just
a fer d'actriu quan morí ofegada per feu l'automòbil

en que viatjave es ve precipitar ^{en} un riu. A Sacha també el vaig perdre de vista en acabar la guerra mundial. Va marxar a París on començà seriament la seva carrera d'actor. Jo no he tingut ocasió de veure'l ni en escena ni fora de l'escena. Ara fa uns anys quan es projectà a Barcelona el film l'any passat a Marienbach vaig anar al cinema només per veure Sacha que representava un dels dos papers de protagonista masculins. El Sacha de "Marienbach" ja no era el Sacha de Winkleried ni ^{el} ^{de la cllemence} ^o ^{del consolat}, si no hagués llegit el seu nom en els programes no l'hauria conegut.

En aquella època tan emocionant de la meua vida, quan no tenia diners ni per a menjar ni per a vestir. Tan-me, els cafès de Ginebra amb els seus bohèmies eren el meu refugi moral i intel·lectual. A se dit de consolat ~~no~~ si hi recitava, si hi cantava ^{amb} acompanyament de guitarra, si hi llegien fragments de comèdies, si hi

difícils, per la pobresa. ^{per l'ignit anarquia} jo vaig ésser sempre la
cuntesa d'olivares. Molts estaven convençuts de l'
autenticitat d'aquest títol, No li donaven cap mena
d'importància, jo era una més a passar. La ma
gra, una companya de penyalitats.

Tots els meus amics però no pertanyien a la classe
social inclassificable. Hi havia el doctorat en filologia

il·lustrat Stern ~~que~~ vivia en una pensió rebia diners dels
seus pares que perbe que jueus alemanys vivien a Angl-

terra Stern ^{dangrament} s'havia ~~mullerat~~ amb una anglesa que es
deia Miss Thomas la qual havia guanyat un bon sou
com secretària de ^{la} legació ^{anglesa} fins que esclatà el conflicte

Bèl·lic entre Alemanya i Anglaterra: l'esposa de Stern

que fou ^{acomiadada} ~~despedida~~ per haver-se ^{un} ~~cas~~ maridat amb ^{un} ~~cas~~

^{enemic} alemany perquè ^{petit} ~~per~~ aquest ^{enemic} alemany se sentia ^{molt} ~~mes~~ ene-

mic de l'Alemanya d'Hitler que el més patriota dels
anglesos. Els Stern m'invitaven sovint a sopar, fou

gràcies a la senyora Stern que vaig conèixer alguns refu-

quats polítics menys misericordios que la colla de bohemis
amb els quals fraternitzava. Els Stern també venien
a Winkelried on les reunions setmanals havien ardevin
sub cèlebre a Ginebra. Charles Uld no hi havia portat

un oficial ^{escoles} anglès excepcional d'un camp de concentració

alemany: ~~Peter Cameroon~~ ^{Peter Cameroon} el tinent del regiment de Hail

Camérons de la reina. Peter no tenia més que vinti-
quatre anys, era alt bru, amb una abundant cabellera
negra i uns magnífics ulls castanys de mirar dretener

franc, adre. L'aventura de Peter a les línies de feu i al camp

mis tard a l'hospital alemany i el camp de concentració es

digna d'èsser desvelat. En ple combat i sota el feu anglès i

alemany Peter es fica al cap ^{registrar el cadaver} d'apoderar-se d'un

oficial alemany enterrat al mig del camí. Els alemanys

tiraven contra Peter, els anglesos responien tractant de

protegir a Peter però Peter va caure greument ferit

darrere del cadaver ^{de l'} alemany. Llavors els alemanys

volueren apoderar-se de Peter. Formats darrera un

castell bastit damunt d'un penjol escroï: El el meu

castell es trobava en un miserable graner d'una miserable casa en un miserable carrer. Peter

cobrava el sou que corresponia al seu grau d'oficial actiu de l'exercit anglès. El dia que cobrava es

~~dedicava~~
~~posava~~ a malversar els diners i invertia tot hom a menjar i a beure. A casa venia ^{sempre} amb una ampolla

de vi sota el braç. S'assolia a terra en un wik i mentre

paurec anava bevent, glop darrera glop, fins que el got era buit. ~~Jo ho feia en el divan d'alt. En dedicava a escoltar les~~
~~desons tornava omplir-lo. hi hi desonra mentre l'ampolla rajava~~
~~Jo, en queda en el meu llibre d'una dedicava a escoltar~~
Peter podia tornar-se a Suïssa fins el final de la

guerra cobrar el seu sou d'oficial invàlid i refugiats

però més tenia una idea: anar-se a Barcelona amb

els alemanys fos amb fos. Pretenci que jo l'ajudés a passar

a Espanya, des d'on afrontant tots els riscos s'embarcaria

per Anglaterra i d'allí s'incorporaria a l'exercit que es

Barcelona amb el d'en Dummel al Nord d'Àfrica.

A Peter no li feia por entrar a Espanya ^{comptant} amb la

complicitat d'algun amic espanyol. Esperava ser

la festa. Peter^{en} va portar una de vodka a la qual
havia batejat amb el nom de Timochenko. Ell mateix s'ad-
ministrava reportint-ne petits gots entre els seus preferits
Ballarem al so d'un toca-discos que els àngouville
haviem portat. Però l'empostissat del meu ^{orange} habitacle, era
tan nuós i desigual que hom no podia dansar ni tango
ni vals anglesos. Tant se valia! En honor de Peter Carne-
rum i del seu ^{patricisme} ~~coratge~~ Temerari la reunió animadíssima
es va prolongar fins a quart de tres del matí. Aleshores
la meitat de la concupescència masculina estava estorbada
en estat d'embriaguesa. Els més embriacs eren Carnesum
i Borsinger. Ho estaven tant que malgrat les ~~patres~~
protestes dels que no havien begut ~~se'n~~ van sortir al
correr sispeçats. La policia els va detenir i els
treballs van ésser pocs per demostrar qui eren. Peter jurava
i rejurava ^{en qualsevol idioma} que era un oficial anglès escapat d'un
camp de concentració alemany. Borsinger jurava
i rejurava en anglès i en alemany que era el

fill del diplomàtic Borsinger. Encara que en estat d'em-
briaguesa els dos bordegossos s'explicaven amb prou cle-
redat i convicció. La policia els va deixar anar però
dos agents d'uniforme els acompanyaren cada u a casa
seva. Peter es presentà l'endemà a la mesa amb
un magnific ~~era~~ pomell de cabells rojis. Jo havia
trobat en el taller petit la seva roba per terra i una
bona quantitat de moneda suïssa en plata que se li havia
bessat dels butxaques dels pantalons. Peter em va explicar
amb tots detalls l'aventura que havien viscut ell i Borsinger

PETER

~~amb la policia~~. Després em va dir que haviem de fer el
sopar de comiat, ell, Charles Uld, Gris i jo. Ens va obsequiar
esplendidament, en un dels restaurants més reputats i
cars de Ginebra. Ens hi vam passar unes hores agra-
bles i després d'haver assaborit la darrera copa de
Brandy i les cigarretes, ens vam separar. Charles Uld
~~se'n~~ acompanyava Gris a casa seva. Peter m'acompan-
ava a mi. El restaurant era molt prop de Winkelried

Peter

A Peter i a mi ens dolia separar, nos vam ariar. Va proposar, me va cercar en quelcom de cafè del meu barri dels quals ens havia dit parlar. El vaig conduir a un cafè on només anaven invertits. Tenia ganes de veure com reaccionarien els soltards afeminats davant la imponent presència de Peter. Ell, home de món i aventurer havia dat la volta al món sense diners, únicament jugant al poker, es feu tot seguit càmer de la situació d'entrada de la nostra parella al cafè i ve produir un silenci impressionant. S'hauria dit una mosca volava per la sala que ningú hi hagués hagut. Vam travessar la sala embolcats en aquell extraordinari silenci, vam triar una taula i abans d'ocupar-la Peter s'adreça a l'esbalat, de assemblea amb un somriure. "Molt bona nit, senyors!" Un gran murmur de bones nits li va respondre i molts parells d'ulls i de boques mig obertes es giraven vers ^{ell} Peter. El silenci continuava perquè el típic i l'actitud de l'oficial angles era com un espectacle

Peter

non entre aquella pentiviciosa i malalissa i. Tot
d'una Peter va cuidar el cambret: "Ets" Pops una
copa a tot hom" dos o tres es van alçar, vingueren a la
nostra taula "Mesai Monsieur" "Serien," fei Peter amb
naturalitat. Tots els inventits eficionats i professionals
paternitzaren amb nosaltres. Vam brindar amb ells
Peter que coneixia francès conversava amb tots
Pepi a mi aquell guitzall em marejava. Vais proposar a
Peter "Anem?" Ell va pagar i ~~ens~~ sortirem Pepi no sols,
tres o quatre ens van seguir, Eren com mosques al volt
de Peter. En arribar a Winkelried davant del no 11, jo vaig
dir a Peter en anglès "Gava com ho fareu?" "Ve veine" No us
preocupen per mi, No passara ni un minut que no ~~est~~
tingui els meus d'afegit impulsat de sobre ^{intercalant el nom Cameron}
_{i la confusió de mercader.}
un o dos dies després se ésser el comiat definitiu. Charles
ell i jo vam fer ajudar a Peter a fer la seva maleta.
Charles el volia carregar de coses útils. Peter refusava
Volia deixar-me un record i no tenia res a oferir-me

1929
sino una pastilla de savó. Me la va oferir rient
amb la irònica frase ens avonens i recordeu-me. Després
em donà una foto d'ell esgeriant. Darrere no hi va es-
criure ~~la seva~~ el seu nom i la seva; el castell de
Escòcia. "Us hi invito després de la guerra"
"si no hi deixo la pell" va afegir. Suposo que moriria
en aquell infern del Nord d'Àfrica, on tenia la deïria d'anar
a matar el major nombre d'alemanys possible. També
podria ésser que ~~que~~ en sortís escàpat i que la seva aven-
tura suïssa li fugís enterament de la memòria espolsada
per totes les altres aventures que de que' viure i seguir a vi-
vint si ~~els alemanys~~ les bales, els obusos o la metralla alemanya
no l'han enviat a l'altre món] Charles Uld i jo el vam acompanyar
per fins als límits del Territori confederal. Allí, un oficial ale-
many ~~manys públics i cerimònies se'n va fer càries.~~ Charles Uld recomen-
nà detalladament i cortèsament a l'alemany que prengué cura
de Peter. L'alemany va prometre solennement que e' inviolat
ambaria a Anglaterra amb tota la cura deguda al seu estat

Van estenyer energicament la mà de Peter: ens en vam en-

thornad a Ginebra. No l'havíem de veure mai més.

Així em va explicar la seva odisssea a Alemanya. Jo li vaig

~~Peter Cameron parlava amb mi amb un accent, com~~
~~demanar:~~

~~acostumat per ho en un país, ja terra, de veig que~~

~~guantat "Vos sou oficial del Highland Cameron, no és cert?"~~

~~Si, va dir ell." Així el vostre nom de família és el mateix que~~

~~el del regiment?" "És clar. El regiment va ésser fundat per un~~

~~Cameron en temps de Maria Stuart. Era el regiment de la~~

~~reina. D'aleshores encà tots els oficials del Highland Cameron~~

~~són homes que porten aquest nom." També va dir-me que anaven~~

~~a la guerra amb el patró es amb els colors de la fa-~~

~~mília Cameron.~~

Peter

Havíem anat en una bita de nit molt elegant. Charles

Peter; jo. Charles no s'animava sense haver begut ^{abans} una

copeta de Oporto, amb una copeta en tenia prou. Era un

home de salut feble: no havia aguantat una borrat-

pera, després de la primera copeta canviava del tot.

El quell dia van beure whisky, per un descredament

falsificat. Peter va dir que hauriem de marxar tot seguit d'aquella caverca de lladres perquè si ens hi estovem uns minuts més faria una cara nova al barman. Charles tractava de calmar-lo arguint reconant que estavem en guerra totalità per un cordó de tropes alemanyes i que encara gràcies que poguessim anar lliurement en un lloc d'exportació. Par a que ens hi enderemim? va dir Peter. "Bren anem a una altra banda. Demanarem ^{una honorada} ~~tercera~~ i no ens costarà menys diners i no hi exposarem la vida. Després d'haver-me-la jugat pel meu país no més faltaria morir enmetzinat per aquest cladres de carcarals." Charles papi i sortirem. Brevem poquet a poquet pel jardí anglès, quan Charles va demanar "Fent nos una confessió ben sincera. Si era tot d'una una pèda ens diries quin crec el més preuat d'aquest món que ella ens el concediria que demanaria, Burn?" "Ahoraa, la meua mare" vaig contestar sense veure'la. "I vos, Peter?"

estabaldava la majoria dels membres de la qual

collaboraven per conubi me, altres per una misèria:

alguns ^{quanyaven} tuns grans sous. Galla no ignorava res d'això

i malgrat tot va voler presentar-me a ^{negociat} un cop de hoc-

ció i tractar de col·locar-me ^{a les oficines de Ginebra} "encara que es paguin poc

deix, més val així que res." El ^{negociat oficina} cop de secció ^{veia} ve rebre

amb un excés d'urbanitat. Va demanar-me si sabia ^{el grec} conèixer ^{modern}

"li vaig ^{modern} aclarir que no coneixia ni un mot d'aquesta

llengua". El que necessito en aquest moment es algú que sa-

piga el grec" No vaig ni tractar de dir-li els idiomes que

jo coneixia. A Suïssa, generalment, una persona ^{molt} mitja-

ment instruïda, coneix el francès, l'alemany, l'italià i

l'anglès. Del ^{Tomassovich} castellà ^{castella} mirquet no n'haureu fet

cabal perquè de fets i presoners espanyols no n'hi

havia. Però la ^{Tomassovich} Tomassovich va tenir una ^{idea} idea ^{gran} gran

jo l'ajudaria en ^{de la qual no potia suposar-se} la seva feina ^{ella} domèstica i ella

em donaria ^{el dinar} al menys mensual un cop ^{separadament} triar ^{separadament}

elitat que era princesa ^{havía} ^{el seu} ^{pare} ^{potest}

mils d'ànimes, que la revolució els hauria arri-
mat. ^{de l'època} ~~Galla~~ ^{actuava d'una manera} ~~en~~ ^{principesca} ~~mai~~ ^{el seu} ~~no~~ ^{feia cap} ~~els~~ ^{intents} ~~de~~ ^{de Galla} ~~eren~~ ^{autònticament} ~~monetari~~ ^{en} ~~el~~ ^{seu} ~~negoci~~ ^{però} ~~en~~ ^{ella} ~~seu ^{feia} ~~en~~ ^{els} ~~seus~~ ^{negocis}~~

Viria voltada de parassits, nois joves, ben ^{gats} ~~gats~~ ^{placats} ~~placats~~ ^{després} ~~perfectament~~ ^{inútils} ~~gambals~~, ~~ella~~ ~~tenien~~ ~~bordagossos~~ que feia bo d'esgordar ^{desien} ~~amb~~ ^{paraules} ~~falagues~~

~~usaven~~ ^{només} ~~afectuosos~~ que entendrien la polbra Tomachevska

l'ex princesa de lajeava de joventut masculina ^{i ells} ~~per~~ ^{li} ~~feien~~ ^{que a casa} ~~de Galla~~ ^{hi hauria} ~~alguna~~ ^{cosa a} ~~pelar~~ ^{y,} ~~afectiuament~~, ~~pot~~ ^o ~~molt~~, ^a ~~casa~~ ^{Galla}

~~A casa~~ ^{de Galla} ~~la Tomachevska~~ ^{sempre} ~~hi hauria~~ ^{alguna} ~~cosa~~ ^a ~~pe~~

~~lar~~. ^{ella} ~~treballava~~ ^{molt} ⁱ ~~guanyava~~ ^{però} ~~el~~ ^{per} ~~que~~ ^{guanyava} ~~sempre~~ ^{entera} ~~disposta~~ ^a ~~compartir~~. ^{ho} ~~també~~ ^{aquells}

~~Dropros~~. ^{Amb} ~~mi~~ ^{Galla} ~~més~~ ^{aviat} ~~hi~~ ^{feia} ~~negoci~~. ^{jo} ~~era~~

^{resultava} ~~encara~~ ^{més} ~~barra~~ ^{que} ~~ella~~ ^{no} ~~havia~~ ^{deixat} ~~entendre~~ ^{per}

^{la} ~~seua~~ ^{afectiva} ~~afelidada~~ ^{espontània}. ^{Però} ^{d'allí} ^{on} ^{no} ^{n.} ^{hi} ^{ha} ^{no} ^{en} ^{pot} ^{rajar}. ^I ^a ^{casa} ^{de} ^{la} ^{Tomachevska} ^{no} ^{n.} ^{hi} ^{havi} ^{me} ^{en} ^{rajava}. ^{Cada} ^{tarda} ^{abans} ^{d'anar} ^a ^{la} ^{Creu}

^{Roja}. ^{Galla} ^{en} ^{feia} ^{una} ^{llista} ^{del} ^{seu} ^{cali} ^a ^{comprar}

l'endemà
el ~~metè~~. Em lliurava una certa quantitat de diners, general-
ment ^{insuficients} ~~paquíssims~~. Jo havia de ^{fer grans equilibris, sobretot al}
dia que el racionament permetia vendre carn.
dia que ~~facava carn~~; Galla tenia ^{l'ansiació d'encarregar} ~~la pretensió de fer-me~~
~~me~~ i en nom prestigiós de la tomacheuska ^{no sentaven}
~~me~~. Altres cops si jo tenia diners hi pagava
a través de vedella amb pretensió de biftes. Jo pre-
Galla em va pretensió d'encarregar-me
parava unes patates fregides i una bona amanida de tomàquets
amb unes fulles d'enciam. Era un bon petit dinaró per a
deus dones. Però quan estavem a punt de menjar, i
quasi cada dia era així, es presentaven Muri i setji i
Jaquet ^{Jaquet} ~~Jaquet~~ i els seus ^{mes consegüents} ~~pararis~~ de Galla, començaven
a afalagar-la, a dir-li "chere Galla" "adorable Galla"
Angel meu i altres galindeïones. Li besaven la mà:
"Cada dia esteu més jove" "I més bella" afegia l'altra "Qui
us ha fet aquest ^{deliciós} ~~capell~~? Es una meravella!" "Vos ma-
leixa, dieu?" "Son una fada!" Jo assistia amb esglai a
el vari preàmbol que passava en perill la integritat
del dos biftes. La catàstrofe ^{ja era quasi inevitable} ~~es preparava~~. De tot de
ja tan estroada pels afalacs, ^{ja era qui amb qui se es infirma} ~~qui ja no sabia on~~
sobre Galla la tomacheuska ~~estroada~~ fins al punt de
trobar-se ^{perfecte} ~~ja en forma~~ de farinetes, pronunciava els

motos fetals: "Quedeu-vos a dinar" Els ^{dos} galants -
no es feien pregar. Sense deixar de dir "meu meu"
"ànima dolça" "bombo' de xocolata" "reina de les prin-
cesses", s'asseien a taula: devoraven les ~~paletes~~ ^{paletes} i
els bifeles. Galla: ¡ jo menjàvem l'enciam i les franges,
Després preniem cafè i licors. La ^{també tenia algun amic deuterotroic} comancheusk ^{del qual sabia així adés una noia de}
~~alguna illa de reis o de reina~~ ^{de pinelva o de Whisky} ^{Brandy} ^{per acompanyar}
que Joquet i Morisetti es cuidaven (?) de beure. ^{got}
~~amiguetes que de les altres partegones es beuen got~~
darrera got sense oblidar alçar, lo bo i dient amb
un enuïser somriure: "A la vostra salut ^{princesa}"
"A la vostra salut ànima atimada" Galla no hauria
volgut deixar-lo però el feien la hi obligava.
Galla ^{Marxava amb} ^{amb} i preparava els plats i:
a l'oficina i jo estava para pregar
vigilant els dos ^{a les} ~~taules~~ ^{taules} ~~avontes~~ ^{avontes} admiradors de
galifardeus admiradors de
la princesa la qual havia salvat de la reina alguns
objectes de valor: pintures, bichelots, ^{replejat} marcs d'argent tre-
ballat (?) amb les alquerantips dels ^{seus} nobles avant passats de
Galla. "Què pot valer aquesta ^{petita porperantia?} ^{ta?} ^{ta?} deia en despen-
jar-lo l'altre el seu amb cara de fastig. "Oh així
responia l'altre amb la mateixa cara de fastig
no val ni una penya, ~~declarava amb~~ ~~impudència~~

el suís. ~~la i emparant de m. jo. m'~~ precipitadament
~~je interomnia bon' eixugant~~ - sense les mans mo-

les d'aigua de ~~verfella~~ ^{saixella - hi corria}: Evidentment és una porqueria però

• Galla li recorda la seva infància la seva vida passada d'
esplendor. ^{ho deixen ella on, era} ~~Vol més que no ho toquen~~. Ho deixaven amb recom-

ca jo no gosava ^{allunyar-me} ~~manxar~~ per bé que ells insistien "Si tens
feina ^{en un altre lloc} no feu compliments per nosaltres" "He de tancar la

porta amb clau" insistia jo ^{manxarem} "Manxem tots plegats" ^{mai} ~~no~~
^{no} sortia de casa sense ^{per} pensar al meu davant els ^{no} ~~no~~ ^{dispo}
En cara havia de fer alguna dilligència per la princesa:

Anar a pagar la nota del gas, de l'electricitat o del telèfon
sempre ^{retroscades}
^{vigilant} el procurador de la casa per a demanar-li

que esperés un mes més a cobrar... Sovint Fet i fet Galla
em tenia ocupada quasi tot el dia i ^{sovint no} ~~per~~ ^{per} un

apal com haviem ^{estipulat} ~~apalcat~~, sino per unes fulles d'ex-

ciam i uns trosos de tomàquet. La Tomacheuska era una
generosa i amigada. No tenia mai un gest mesqui. A més
~~bona amigada~~ a casa seva si hi aprenien para coses para
a més

scrivere algunes novel·la En raig escriure una que es
titularia "fix épaves" ^{en català en podríem dir} ~~des épaves~~ ^{no} ~~era~~ ^{quatre} ~~ella~~ ^{para}

~~de~~ dels homes que ^{preguntaven la casa:} ~~establaven~~ un noble ~~els~~ que ~~era~~

que feia de botones grum
font de titllier en un hotel, els dos parasits: murricells

i Jacquet i un noi bellíssim del qual la pobre To-
ma cheuska estava ~~totalment~~ ^{totalment} enamorada i acabava ^{perquè comen-} ~~en~~ ^{en} ~~partit~~ ^{partit}
tint-se a l'home sexualment perquè aquesta branca de
~~homosexualitat~~ ^{partit} ~~partit~~ ^{partit} ~~se~~ ^{se} ~~convertint-se~~ ^{convertint-se} ~~a~~ ^a ~~la~~ ^{la} ~~homosexualitat~~ ^{homosexualitat}
i l'amor donava més que la normal. Aquests eren els ~~els~~ ^{els} ~~paraisos~~ ^{paraisos}
~~l'home~~ ^{l'home} ~~partit~~ ^{partit} ~~se~~ ^{se} ~~de~~ ^{de} ~~novel·la~~ ^{novel·la} ~~que~~ ^{que} ~~trobà~~ ^{trobà} ~~editar~~ ^{editar} ~~per~~ ^{per}
de la meua novel·la i goso dir que era una bona novel·la

que va ésser titllada de novel·la d'escàndol, de la me-
ua altra novel·la meua escrita en català; ~~ha estat~~ ^{ha estat} ~~escrita~~ ^{escrita}
tanta manera que ~~la~~ ^{la} ~~novel·la~~ ^{novel·la} ~~"l'inefable Philip"~~ ^{"l'inefable Philip"} ~~ha~~ ^{ha} ~~estat~~ ^{estat}
refusada per un editor ^{de Barcelona} català però per tot el contrari és a
dir per ~~massa~~ ^{massa} ~~decent~~ ^{decent}. Aquells volien més ^{aparent} ~~decent~~ ^{decent}, aparent

trobant que n'hi havia massa. Per a els ginebrins
d'aquella època la novel·la ^{la novel·la} ~~for~~ ^{for} ~~vivia~~ ^{vivia} ~~el~~ ^{el} ~~quaranta~~ ^{quaranta} ~~o~~ ^o ~~el~~ ^{el} ~~quarente~~ ^{quarente} ~~un~~ ^{un}
dels meus personatges, es paria dia escandalitzava un editor
la ~~era~~ ^{era} ~~materia~~ ^{materia} ~~d'escàndol~~ ^{d'escàndol}. Per a un editor català

d'ell ^{que és,}
del 1968 una altra novel·la del mateix tipus escom-
com l'altra un petit reflex de la vida, es em-
s'iderada novel·la ^{novel·la} ~~grisa~~ ^{grisa} perquè no hi ha cap si-
tuació ni cap paraula escabrosa. L'editor suís i l'

editor català es basen en el ^{la mateixa idea} ~~mateix~~ ^{mateix} ~~comercial~~ ^{comercial} ~~principi~~ ^{principi}
segurament erronia, tenen ^{tenen} ~~por~~ ^{por} ~~de~~ ^{de} ~~no~~ ^{no} ~~vendre~~ ^{vendre}. La "Six épaves" era una
novel·la que hauria pogut tenir èxit però a mi em

Collaboracions

Collaboracions

marcava l'empenta i les forces físiques i morals per a
requirir editors. La vaig deixar i crec que encara reposa
en algun calaix ^{de casa} ~~empolsat~~. En aquella època jo feia
escriure en francès i col·laborava a la Semaine littéraire
i a "Revue Contemporaine" ^{les dos revistes literàries més importants de la} ~~en un dels de la~~ Revue
~~co-dir de la~~ Revue francesa. El meu nom figurava
entre els de més prestigi del país entre els poetes, el de
tots dels meus mestres de literatura a la Faculté de
Lettres de Ginebra. Les crises econòmiques
no em privaven d'estudiar i de treballar la
llengua, el meu estil i el meu estil i tampoc no em pri-
vaven de viure és a dir de freqüentar la bohème
^{de París} la burgesia i els intel·lectuals i els artistes.
Elavoy, com ara, qualsevol individu que pertany a
qualsevol classe social. [ara inclouent-hi la pagesia]
m'interessa. Tota la gent que figura en aquestes
memòries: homes i dones, artistes i burgesos, han estat
amics o companys de la meua vida. Si hi figuren

en primer lloc els bohemis i perquè ells han estat
principalment els meus amics i companys d'aquella
època tan difícil i alhora tan interessant de la
meua vida ~~is a dir desde~~ ^{maig} 38 ~~fins~~ ^{d'estiu del 38} ~~els~~ ~~tombades~~ ~~is~~ ;
la gana em van allunyar de Barcelona ^{per a} cercar refu-
gi a Ginebra on el meu estat civil em donava dret
de ciutadania. fins al 42 ~~quan~~ els montmollins
m'invitaren a viure amb ells a Neuchâtel on vaig ha-
mandar fins al 46 època del meu alistament a
la missió evangèlica que partia ^{des d'arctades} ~~des d'arctades~~ ^{després de} ~~després de~~ per la guerra mundial. Del 39
fins al ~~40~~ 42 vaig viure a Ginebra i aquesta ha
estat, sens dubte l'època més dramàtica i més
difícil de la meua vida alhora que, potser, la més
interessant i més rica en experiència humana.

* Llevat dels primers mesos d'estada a Ginebra,
is a dir desde del juny del 38 fins al ~~maig~~ ^{no recordo però més} del 42
del ~~40~~ ³⁹, vaig viure al Grand Jany, a Michelle Du

erent, a casa Madame Langenbach i després, a
partir del 40 a Winkleries en la gola del ~~l'època~~
Aquesta època, ^{la més} ~~miserable~~ ^{més} ~~dramàtica~~ ^{més} pintoresca ^{més}
interessa la veig viure Jons a Winkleries, la meua
diurna, col·laboració, amb Gella Tomachevskaja ^{constitueix}
una de les experiències més interessants d'aquelles.
El gran problema de menjar i escalfar-me no restava
resolt com havem vist però la freqüentació dels
tipus que voltaven a l'època prinzessa russa em recordava
pensava de la gana que ^{seguiu} ~~ho~~ ^{a casa seva} ~~passant~~. Si literàriament no ha
tingut fruit no és culpa meua sinó dels editors
jo a casa de la Tomachevskaja, hi vaig passar també
moltes bones estones, ella treballava una casa mo-
derna on hi havia calefacció central i molta
claror natural. Que tenia llibres i quan la ne-
va bona sort ~~ho~~ volia que pogues romandre unes
hores sola en aquell petit apartament jo ~~deia~~
~~certa~~ jugava en la seva biblioteca, més triava

el llibre que m'abellia, m'escanyava en
una poltrona i oblidava el món dit real per a
entendre-me en el món dit, imaginari. At-
huc vaig provar amb repetida insistència
de llegir en romanès, la Tomachevskaja ~~conexió~~
aquesta llengua, heu viscut en Rumania i
posseïa literatura escrita en aquesta llengua.
Jo m'eldava ~~sota~~ amb ^{esca} molts pocs èxils a de-
xi'War-la. Era el nom romanesa el que m'
havia encoratjat a assajar de comprendre-la,
Però així, com amb el ^{romanesa} 'lanquedocia', amb el grec
amb el portuguès i fins, mes o menys amb el
provençal, heu- recigit, amb el romanès, tan
barregat amb mots estrangers, processat.

Quella Tomachevskaja va pensar per la meua vida
sense deixar-li cap rastre. Solament aquest
seu record vagu i superficial que em permet ara
evocar-la breument en aquestes memòries. Era,

sempre, fins ara, ha estat el meu destí abando-
nar llocs, personatges, objectes no per la meua vo-
luntat sinó per la força tremenda de les circum-
stàncies. Així havia abandonat Barcelona, i m'
havia deixat abandonar pel meu marit, del qual
no sabia res, i després el qual no podia anar
perquè el Govern espanyol em negava l'en-
trada a Espanya. Així vaig també abandonar
Gelle Tomachevska no per manca d'afecte
ni d'interès intel·lectual sinó perquè al seu costat
tampoc no hi menjàvem i disortadament havia
adquirit la mala costum i la pretensió de
menjar ^{poc o molt} tenir fred següent amb la pretensió
de d'imposar una cosa o altra i d'excitar-me
Gelle Tomachevska no em resolvia més
que la segona de les qüestions i jo havia
d'espavilar-me a tota costa (!?) per a ^{repetir} obtenir
la primera.

Al cap de tres mesos, d'habitar a Winklerried
vais haver de començar a pagar el lloguer
de la casa que Van Berchem i d'Ingouville
m'havien cedit. Els meus ingressos ^{excessos.} ~~eran~~ ~~pocs~~
El professor Belleman em pagava ^{poc} la col·labora-
ció que seguia acordant-me regularment, i ho
també perquè la seva edició de setmanal de
castellà, tenia un nou director d'aposta llon-
ga: René Constantin fill d'un dels seus de
la gran firma suïssa de sel·lotipia Vechem et
Constantin, Charles Uet era també un fidel alum-
ne de Català. Però tot plegat ^{el meu guany} ~~no passava~~ mensual
no passava de vintanta francs, amb vintanta
francs al mes no podria fer grans diligències
alimentícies(?) entre d'altres de l'habitacle, gas i
electricitat (de estació no se'n parlava) i em
desperdena un 40 fr. amb els altres quaranta
havia de passar tot el mes i alimentava-me i

excelfar-me, Els meus viuersos no donaven més que
per a macarrons o bolls bullides, amb aigua i sel i quant
ment bullides, amb aigua i sel, dues patates o
dos grups d'arros o de flors de cibada. Aquests me-
nus van ésser el meu meniu durant prop de
dos anys. Ja Suspects que més d'un lector em
tractarà de covarda o de tota. No hi havia altre
recursos a explorar a Suïssa durant aquells
anys de guerra mundial mentre ~~tot~~ Europa,
Amèrica i una part d'asia vivien les mes te-
mendres calamitats, i la petita Suïssa sobrevivia
el bell ueny d'una Europa envoltada i tràgica
a gaudir d'una pau i d'una tranquil·litat
paradisiàques? Si, hi havia dos camins;
mendigar o mortil·lur-se. Per a mi tant una cosa
com l'altra hauria estat pitjor que passar, pansa i
fred - sabia ben bé el que triava. A Suïssa en aquells
moments hi vivien catalans econòmicament

poderosos
hereditats entre altres en Mossi i Llorens, en Cambó
i en Patxot. No crec que cap d'ells s'hagués negat a
rebre'm, a escoltar-me i, pue o molt, a ajudar-me.
Sabia però quants catalans exilats eren rebuts, es-
coltats i afavorits per aquets personatges. No volia
ésser un més. No volia haver-me les d'haver amb
altres catalans que, perquè em sabien econòmicament ^{socialment} i
desemparada i haver-me ~~que no havien~~
a disputar-me amb ^{ells} ~~els~~ el favor i la protecció dels
poderosos. I quan a prostituir-me, no crec que
hagués estat massa difícil. Encara feia físicament
prou goig per a trobar aparellament i ajuda. ^{Sovint} ~~Quan~~
~~me trobava~~ ^{em trobava} amb admiradors, ^{esportans} ~~no~~ entre els meus com-
panyes de bohèmia ni entre els pocs amics profes-
sionals. suposat que jo podria ésser classificada en
alguna professió intel·lectual sino entre els homes
que precisament no tractava perquè no oferia
cap mena d'interès ni intel·lectual ni estètic.
homes vulgars sense parella fixa, ~~que~~ propensos

a l'aventura: teòricament amb possibilitats

llets i molers de dones resolen el problema

econòmic o bé maridant-se, ^{aconseguint} apacellant-se

o ^{passatgers} acceptant aventures galants. Jo les comprenia

i les plangia perquè la nova llibertat ^{i solitud}

acompanyada de la més indiscutible pobresa

m'apareixien molt més dolces que ésser donada

de la gent rica naturalment i lògicament es-

malhada, escarmentada, recelosa i menyspreada

o ^{prodíger i} suportar les ~~o~~ manyaques interessades a

un home físicament, intel·lectualment i moralment
repugnant.

Cyalla Tomachevskaja, Charles Uld, els d'Ingouville

~~Barry Hirston, Van Borchom~~ ^{els Portas}, les germanes Bossel

eren amies dels quals podia acceptar sense avergonyir-me

gir-me ni llepar-les els peus, un dinar, un

abric, una vetllada amb calefacció i moltes

moltes terres de te perquè ells en oferien ¹⁰ m¹⁰

Trocos per aprofitar

Universal [més tard i tot plegat el que es refereixi a estúdis conferències etc.]

Presmers

[Els francesos necessiten els camps de concentració pel presmers alemanys.
En tan sortir els espanyols]

Advertiments útils sobre el text d'aquesta llibre

Fer atenció a l'ordre dels esdeveniments de
manera que el que ha passat primer no
figuri com havent passat després,
senyalar amb un # tot el que vagi des-
prés i amb un ○ tot el que vagi abans de
l'esclat de la guerra mundial
Abans de fer les còpies a màquina posar en ordre
curosament tots els paràgrafs.

○ en aquesta o en l'altra llibreta els Temes:

~~Lo' encontre amb Prospero Monteverdi
Charles Uld. René Constantin~~

~~El mal a la galleta de la mare~~

~~Peter Cameron~~

~~Galleta Torna Chauska~~

~~oficial belga escaçol~~

~~Philippe le bel~~

~~Defense passive~~

~~Disseuse française~~

~~concerto al est. des armures~~

~~Tomàs Montfite i Rita~~

~~Stempel -
Grobetz~~

~~Madame / Winia Karzim~~

~~Pruthomear.~~

~~Curs a la Universitat~~

~~tesi sobre Ramon~~

~~En l'altra llibreta~~

~~Conferència amb il·lustracions~~

~~a la Facultat de Lletres sobre~~

~~els clàssics castellans~~

~~D'arrivada dels catalans~~

~~forjats, la meua ciutat~~

~~a Neuchâtel, la meua~~

~~anada a Eribon.~~

~~des eleccions a Proche (1er ind.)~~

~~Publicista...~~

~~Col·laboracions a La Gazette de~~

~~Lausanne, Semaine Contemporaine~~

~~1 - Semaine littéraire.~~

~~Reunió amb Pierre de Lescaze~~

~~fundador de la Gitió de la Suisse~~

~~Encuentro del silencio de la mar del~~

~~vel cord...~~

~~Anada a Gsbad amb els~~

~~catalans.~~

~~Al gos dels d'Ypsouville~~

~~Les Montmolin; Frank;~~

~~Guy a Winkleried~~

Remarques gramaticals i ortogràfiques

fàstic sensació de repugnància material, ganes de pertocar

fàstic - sensació de lassitud, desencany, repulsió moral

mouiment - morible,

mòbil - mobilització

improvisar - improvisació.

adreça   adreçar-se

prova   provar.

infermer

palès, evident manifest

corregir - esmenar

ves canviar un títol de banca

ferratge (userde: affals)